Ivan Štarha

JÁMY

historie a současnost

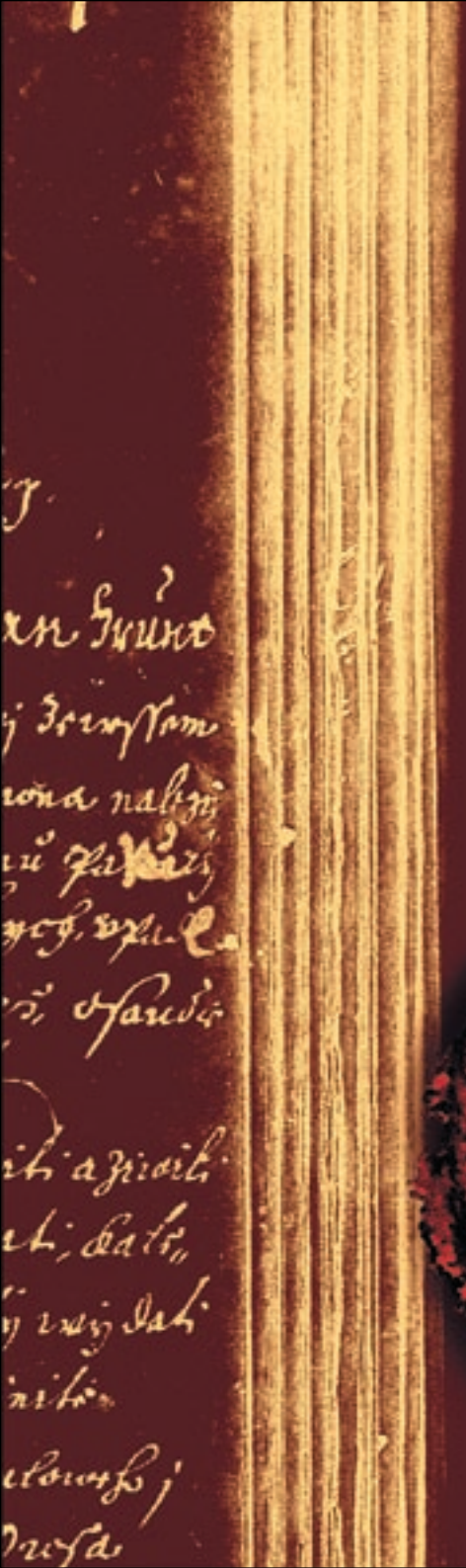

Ivan Štarha

JÁMY

1252 - 2002

MINULOST A SOUČASNOST

Jámy se představují

Poloha obce

Jámy leží 6,4 km na jihovýchod od Žďáru na silnici ze Žďáru do Hodiškova. Katastr obce sousedí na severu se Žďárem a Veselíčkem, na východě se Slavkovicemi a Hlinným, na jihu s Obyčtovem a Sazomínem a na západě s Vatínem. Obec leží na mírném k jihu obráceném svahu v nadmořské výšce 536 m pod vrcholem Vejdochem (661 m). Rozlohou katastru přesahuje 1242 ha, čímž se řadí mezi největší obce Žďárska. Do roku 1850 náležely Jámy ke žďárskému, původně klášternímu panství, pak k soudnímu okresu Město Žďár a politickému okresu Nové Město na Moravě, od roku 1949 ke správnímu okresu Žďár nad Sázavou. V letech 1980-1992 vykonával správu obce Městský národní výbor, případně Městský úřad ve Žďáře nad Sázavou a v Jamách byl pouze občanský výbor, od roku 1992 jsou Jámy opět samostatnou místní obcí.

Autobusové spojení mají Jámy na lince Žďár nad Sázavou - Bobrová - Mirošov s několika spoji až do Dolní Rožínky. Autobusová zastávka je na návsi a u hřbitova. Nejbližší zastávka železniční stanice na trati Tišnov - Žďár nad Sázavou ve Veselíčku je vzdálená 3 km, zastávka Jámy na nové trati Brno - Žďár nad Sázavou, k níž vedla z Jam pouze polní cesta, byla v roce 1984 zrušena.

Geologické poměry

Geologicky tvoří podstatnou část katastru obce pararuly, pokryté někde svahovými hlínami. Ruly vytváří severovýchodně od obce nejvyšší kopec Vejdoch a další kóty: Na severu V rybníku 660 m, Na nivách či Ve vrchách 636 m a Stříbrnou horku 654 m, na západě u kříže Křib 616 m, Na hlinech či U křítka 586 m a v Kroutech (či V hubci nebo V kopečku) 594 m, na jihu pak Honský díle či Za ploty 564 m a Kruna 549 m. Jak je podrobněji popsáno ve Vlastivědě moravské, probíhají v rule od severozápadu k jihovýchodu granulitové žíly, ruly augitické, grafitického křemence, amfibolických břidlic a amfibolitů, pegmalitů a žilných granitů, ostatní části katastru jsou pak pokryty svahovými hlínami, v údolích potůčků pak mladšími naplaveninami.

Podnebí

O podnebí se dočítáme v kronice z roku 1929: Podnebí je drsné. V létě vedrem všechno prahne, v zimě pak, která často již v říjnu začíná a do dubna trvá, dostavují se třeskuté mrazy. Jaro bývá deštivé a nepříjemné, plné sněživých přeháněk, čímž jarní setba až do května se opozdí. Nejlepší roční počasí bývá tu na podzim. Z větrů převládá vítr západní, který přináší déšť a bouřky, pak drsný a studený severák. Průměrná teplota roční bývá 6,3°C, průměrná výška srážek 72,5 cm.

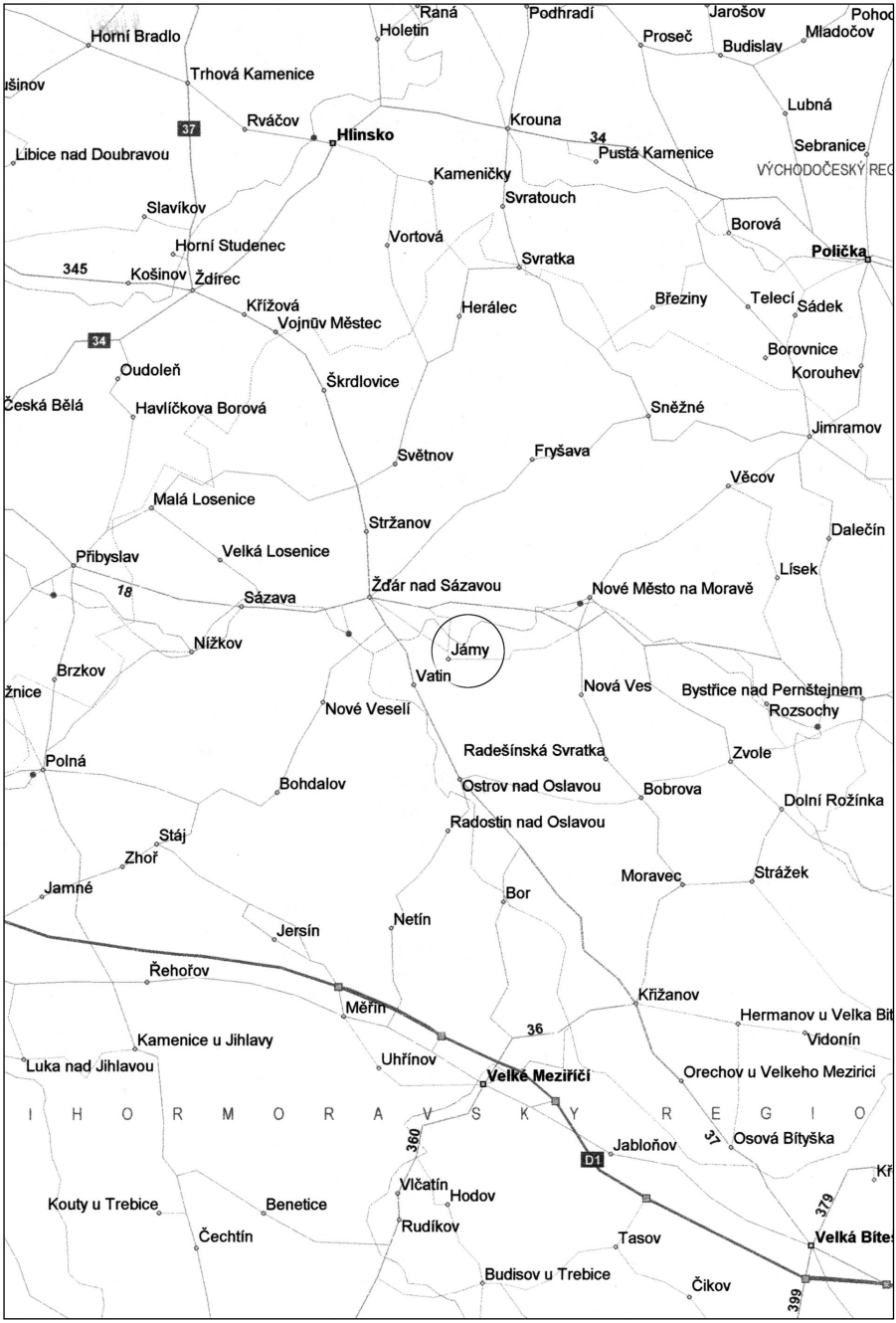
Raná
Podhradí
Jarošov
Pohoc
Horní Bradlo
Holetín
Proseč
Mladočov
Budislav
Trhová Kamenice
Lubná
Rváčov
Hlinsko
Krouna
34
Pustá Kamenice
Sebranice
Libice nad Doubravou
Kameničky
VÝCHODOČESKÝ REG
Svratouch
Slavíkov
Borová
Horní Studenec
Vortová
Svratka
Polička
345
Košinov
Ždírec
Křižová
Herálec
Březiny
Telecí
Sádek
Vojnův Městec
34
Borovnice
Oudoleň
Korouhev
Škrdlovice
Česká Bělá
Havlíčkova Borová
Sněžné
Jimramov
Světnov
Fryšava
Věcov
Malá Losenice
Stržanov
Dalečín
Přibyslav
Velká Losenice
Lísek
18
Sázava
Žďár nad Sázavou
Nové Město na Moravě
Nížkov
Jámy
Brzkov
Vatin
Nová Ves
Bystřice nad Pernštejnem
žnice
Nové Veselí
Rozsochy
Radešínská Svratka
Zvole
Polná
Bohdalov
Ostrov nad Oslavou
Bobrova
Dolní Rožínka
Radostín nad Oslavou
Stáj
Zhoř
Moravec
Strážek
Jamné
Bor
Netín
Jersín
Řehořov
Křižanov
Měřín
Hermanov u Velka Bit
36
Vidonín
Kamenice u Jihlavy
Uhřínov
Luka nad Jihlavou
Velké Meziříčí
Orechov u Velkeho Mezirici
I H O R M O R A V S K Y R E G I O
360
37
Jabloňov
Osová Bítyška
D1
Vlčatín
Hodov
Kouty u Trebice
Benetice
379
Rudíkov
Čechtín
Tasov
Velká Bíte
Budisov u Trebice
Čikov
399

Pomístné názvy

Scelování pozemků v padesátých a šedesátých letech změnilo podstatně vzhled jamského katastru. Původní názvy pozemků jsou zachyceny v obecní kronice, z níž jsme je mohli převzít do této publikace. Polím po levé straně silnice ke Žďáru se říká Na dílech (pole u Havlíčkova kříže až k lukám), následují louky zvané Dlouhé louky, polím za nimi se říkalo Za dlouhýma loukama, polím za nimi u lesa k hájence se říkalo Ve Švarštatocích. Po pravé straně silnice žďárské to byly trati Na hájkách (za hřbitovem), Na javoře, Na kopečku, Na kopaninách, Na Horkách a Na panský (za lesem k Mělkovicím). Při pěšině ke Žďáru jsou pozemky U myslivárně, Pochvaldy (pole za hájenkou) a Za vůbcí (pole za lesem zvaným Vůbec).

Po pravé straně silnice k Veselíčku jsou trati Vejdochy, Pod Vejdochy, les Společnice a loukám v lese se říká U široké studně. Ve směru k Slavkovicím je po levé straně trať Vejdoch, po pravé straně U Šeredné, pole i louky po obou stranách se nazývaly V návdavkách. Lesy pod Vejdochem se jmenují Hajné lesy.

Po pravé straně silnice k Hlinnému jsou trati Za humny, U sádek (Hudečkova a Pochopova sádka k č. 33 a 14) a Na Roubkách. Na levé straně cesty směrem k Hodíškovu se říká Za humny, Na Roubkách (od Kostelencova kříže), U kašní, po pravé straně cesty jsou pak louky Na táborce, pole Na příhoně a V brabištích.

Ve směru k Obyčtovu jsou trati:Vobícka (od Mužátkových humen), V brabištích, Pekelnice (k Zálomům), Na Chymrovech (táhnou se až k potoku u Zálom, kde se říká V Krunách). Ve směru k Sazomínu jsou trati Za ploty (za chalupou u Kadlů - č. 92), Ouzké dílky, V Krunách (kde je pole a les patřící k rychtě) a Za Kruny (při hranicích samzomínských).

Ve směru na Vatín byly trati: Za ploty, za Vosičí (od Slámovy pazderny - č. 105), U žlíbku, pak Vlčí háje, U hranic (kde je rozbořený bývalý mlýn Křítek až k vatínským hranicím), Na hlinech, Na Kříbě (kde je Janderkův kříž), Ve svobodech (lesy od hájenky k Vatínu) a V koutech. Při pěšině ke Žďáru jsou trati U myslivárně, Pochvaldy (pole za hájenkou) a Za vůbcí (pole za lesem zvaným Vůbec).

Názvy lesů

Na silnici ke Žďáru nad Sázavou je les Horka, dále směrem k Mělkovicím Ve vrchách, Na Koblásnici a Mašánova kouta (k silnici od Veselíčka k Mělkovicím). Při silnici k Veselíčku je les Společnice, dále Obhrázená, Spálená a při hranicích slavkovských Hajný les. U hranic hlineńských je les Šeredná. Od hájenky směrem k Vatínu jsou lesy zvané Ve svobodech, při pěšině ke Žďáru je les Vůbec. Lesy za hájenkou po stranách cesty na silnici ke Žďáru se jmenují Na zelených cestách.

Památky a pomníky

Jedinou památkově chráněnou budovou v Jamách je fara, jejíž stavba je kladena do poloviny 17. století. Podle dostupných pramenů byla však postavena až těsně před rokem 1792 spolu s novostavbou kostela. Druhou evidovanou památkou jsou Boží muka z počátku 18. století, umístěná u polní cesty směrem od Hájku k lesu Šeredná na pozemku usedlosti č. 54. V roce 1962 je nechal farář Josef Hladký rozebrat s úmyslem postavit je u hřbitova. K tomu však nedošlo a památka byla v roce 1984 znovupostavena na původní místo. Boží muka tvoří čtyřhranný asi 2 m vysoký sloup završený kaplicí. Na její zadní straně je letopočet 1831, vpředu a po bocích stopy po vsazených kovových deskách, nahoře železný dvouramenný kříž.

Nově postavená Boží muka *na .....*

Před farou byl zbudován malý pomníček faráři Václavu Bezděkovi, který působil v Jamách v letech 1878 až 1890 a zasloužil se o povznesení obce, ustavení dobrovolného hasičského sboru a především o rozvoj bramborářství. Pomníček má nahoře vytesaný pozlacený kříž, pod ním pozlacený reliéf hlavy kněze s nápisem P. V. BEZDĚK 1878 - 1890.

V roce 1928 byl v rohu školní zahrady odhalen pomník padlým v první světové válce. Trnová koruna a z ní vyrůstající lípa se znaky čtyř zemí Československé rupubliky měla symbolizovat boj za svobodu. Dnes je pomník přemístěn do parčíku na návsi, některé fotografie padlých na něm bohužel chybí.

Kříže

V obci a v jejím katastru byla postavena více než desítka křížů. U vchodu do kostela stojí kamenný kříž s litým pozlaceným spasitelem, postavený v roce 1848. Posvěcen byl podle staré kroniky farářem Antonínem Kolárským za účasti rychtáře Josefa Nedvěda (č. 18), půlmistra Jana Petrlíka (č. 36) a konšelů Josefa Holemáře (č. 25) a Josefa Bratránka (č. 24) 22. října 1848. Pozlacení Krista zajistil v roce 1892 farář František Vítek. Také další kříž stál přímo ve vsi. Vítkův kříž u stavení č. 40 byl postaven jako poděkování za uzdravení majitelky domu z těžké nemoci. Byl na něm nápis: Ke své cti a chvále Boží a na poděkování Pánu Kristu věnují manželé Jan a Josefa Sochorovi č. d. 40.

Havlíčkův kříž stojí od roku 1888 na levé straně silnice směrem ke Žďáru. Podstavec je ze žuly, na litém kříži tabulka s nápisem: Pochválen Pán Ježíš Kristus. Poutníče, tu málo prodli, Otče náš se vroucně modli: by nám Bůh milostiv byl, hříchy naše odpustil. Tento kříž k uctění pěti ran Krista Pána věnovali rodiče Jakub a Anežka a novomanželé Josef a Františka Havlíčkovi, rolníci z Jam č. 1, roku 1888. Po stranách kříže stojí dvě lípy.

Ve stínu lípy na Kříbě na mezi u pole stojí Janderkův kříž. Je na místě, kde již ve válce prusko-rakouské v roce 1866 stával dřevěný kříž. Kříž je vysoký, celý ze žuly. Zbudoval ho v roce 1888 majitel statku č. 8 František Juda.

Po pravé straně cesty k Sazomínu pod dědinou je Farářův kříž, který dal postavit nákladem 50 zl. v roce 1893 u farního pole a louky farář František Vítek. U litého kříže, který má podstavec ze žuly, je zasazen javor.

Pochopův kříž stojí za dědinou u cesty k Vatínu mezi dvěma javory. Je z kamene a byl postaven v roce 1846.

Starýho kříž stojí pod jasanem za rychtou. Byl vysoký, celý ze žuly a byl postaven v roce 1899 na památku padesátiletého manželství majitele rychty Jana Starého a jeho manželky Marie. Dnes je kříž litý , zasazený do žulového podstavce.

Kříž u cesty k Hodiškovu (na Roubkách)) je kříž Kostlencův. Postavil ho Josef Kostelenec (č. 26) na památku své cesty do Svaté země v roce 1901.

Sochorův kříž stojí na levé straně silnice k Hlinnému. Je kamenný, postavený v roce 1886, u kříže jsou dvě lípy.

Martinův kříž je blíže k Hájku při cestě vedoucí k Šeredné, po které se dříve, dokud nebyla silnice, jezdilo k Hlinnému. Je z kamene, do něhož je vytesáno Pochválen buď Ježíš Kristus.

Dvořákův kříž je po levé straně cesty odbočující ze silnice k Veselíčku pod Vejdoch. Podstavec je postavený z kamene,kříž litý a pochází z roku 1903. Stojí při něm javor.

Dříve stával na hranicích mezi pozemky usedlostí č. 37 a 20 za dědinou nedaleko domku č. 53 Mládkův kříž. Byl dřevěný a když časem sešel a vítr ho povalil, nebyl již obnoven.

Památné stromy

V zahradě rychty č. 13 stál mohutný 180 let starý jilm. Obvod jeho kmene ve výši 1 m byl přes 3,5 m. V roce 1984 byl napaden houbovitou chorobou a musel být skácen. Prastará památná lípa, evidovaná od roku 1995 jako památný strom, vévodí kopci Kříb. Pod ní je již zmíněný Janderkův kříž. Na rozcestí silnic Jámy - Hodiškov - Hlinné stával mohutný 800 let starý buk, kterého vyvrátila vichřice v roce 1948. Na jeho místě postavila rodina rychetníka v Hlinném v roce 1952 nový kříž. Ze starých lip u kostela, zasazených zde asi již v 17. století, zůstaly tři, další byly se souhlasem MNV skáceny v roce 1947. Jedna stará lípa je také před č. 6.

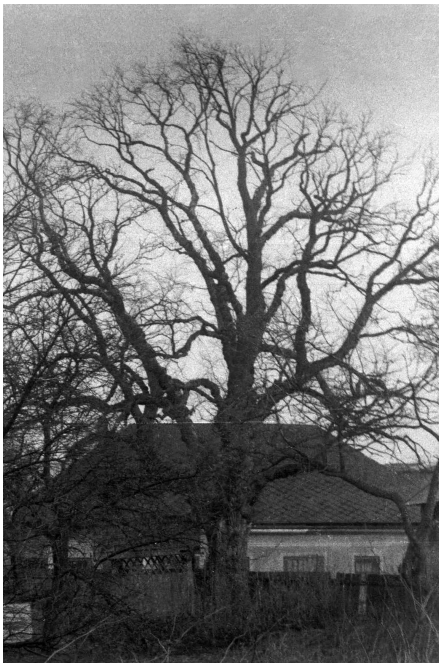

Starý jilm *v zahradě č. p. 13*

Bouček na rozcestí *- Jámy-Hlinné-Hodiškov*

Bouček na rozcestí *- Jámy-Hlinné-Hodiškov*

Jámy na počátku dějin

Nejstarší písemná zpráva

Jámy jsou podle dochovaných písemných pramenů jednou z nejstarších osad na Vysočině. Když v roce 1252 založil Boček z Obřan s tchyní Sibylou, manželkou Eufemií a švagrovou Eliškou po několika marných pokusech cisterciácký klášter Fons sanctae Mariae jako filiálku kláštera v Nepomucku na samé hranici mezi

Čechami a Moravou, dal mu do vínku řadu vesnic na celé Moravě. V Blízkosti kláštera to však byly pouze vsi Žďár a Jámy a nekolonizovaný pohraniční prales, v němž byly teprve postupně zakládány další vesnice. Vedle Žďáru jsou tedy Jámy jedinou osadou dnešního Žďárska, která existovala již před vznikem kláštera.

Kolonizace Žďárska

Dosud nekolonizovanou oblast od Křižanova až k českým hranicím získal v roce 1240 Přibyslav z Křižanova, který se pokusil založit v místech pozdějšího Žďáru na českomoravském pomezí klášter, což uskutečnil až jeho zeť Boček z Občan. Jestliže se v roce 1240 píše o této oblasti jako o neosídleném pohraničním lese, určeném ke kolonizaci, můžeme založení Jam a Žďáru položit do let 1240 až 1252. A současně můžeme pokládat za samozřejmé, že zakládání dalších osad se opíralo nejen o Žďár, který byl nově založeným klášterem budován jako městečko, ale také o druhou v roce 1252 již osazenou osadu, tedy o Jámy. V kolonizaci oblasti pokračovali dědicové Přibyslava z Křižanova, především švagr manželky Bočka z Obřan a podporovatel kláštera Smil z Lichtenburka. Řada nově založených osad se brzy po svém založení stala majetkem žďárského kláštera.

Cisterciáci

Cisterciácký řád si k založení kláštera na pomezí Čech a Moravy nevybral Přibyslav z Křižanova náhodou. Byl to jeden z řádů, o který se mohla opřít kolonizace dosud neobsazených území. Přímo ve stanovách měl budování dvorců, které se staly základem vesnic, tvořících klášterní velkostatek. Zákaz používání masových pokrmů ve stanovách řádu podněcoval budování rybníkářství, které dosáhlo značného rozmachu především po husitských válkách.

Jámy v roce 1407

Jámy byly nejen nejstarší osadou tvořícího se žďárského panství, ale také osadou největší. Podle nejstaršího žďárského urbáře měly v roce 1407 31 gruntů. Větší byla pouze městečka Žďár (93 usedlostí) a Dolní Bobrová (47). Z dalších vesnic, patřících klášternímu panství v roce 1407, měla Nová Ves 26, Radešínská Svratka 19, Slavkovice 16, Vysoké, Počítky a Radňovice 14, Lhota 13, Mirošov 9 a Sklené jen 8. Počet obyvatel lze srovnáním s jinými prameny předhusitského období odhadnout na 217. Také velikostí gruntů se Jámy v předhusitské době výrazně lišily od ostatních vesnic panství. V roce 1407 zde bylo 5 celolánových gruntů a 20 gruntů půllánových, jen 4 grunty čtvrtlánové a 2 podsedci, tedy usedlíci s velmi malou rozlohou půdy. Na celolánových gruntech hospodařili rychtář, Mikeš, Šimon, Novák a Perkel, na půllánech Michal, Hudcová, Andres, Šimek, Jindra, Vaněk, další Michal, Petr, mlynář, Štěpán, Mika, Toman, Jírek, Tevsel, kovář, Hanuš Perčtl, vdova, Kašpar, Činčel a Dorner, který ovšem z půllánu uprchl, takže jeho usedlost byla v roce 1407 neosazena. Čtvrlán drželi Mates, Petr švec, Kublar

a Drle, na podsedcích jsou jmenováni Písnikl a Šlepcholb. I když byla mnohá jména usedlíků klášterním písařem zkomolena, jde o první jména obyvatel vesnice, s nimiž se setkáváme. Na rozdíl od Žďáru, v němž v roce 1407 převažují jména německá, jde z převážné většiny o jména česká.

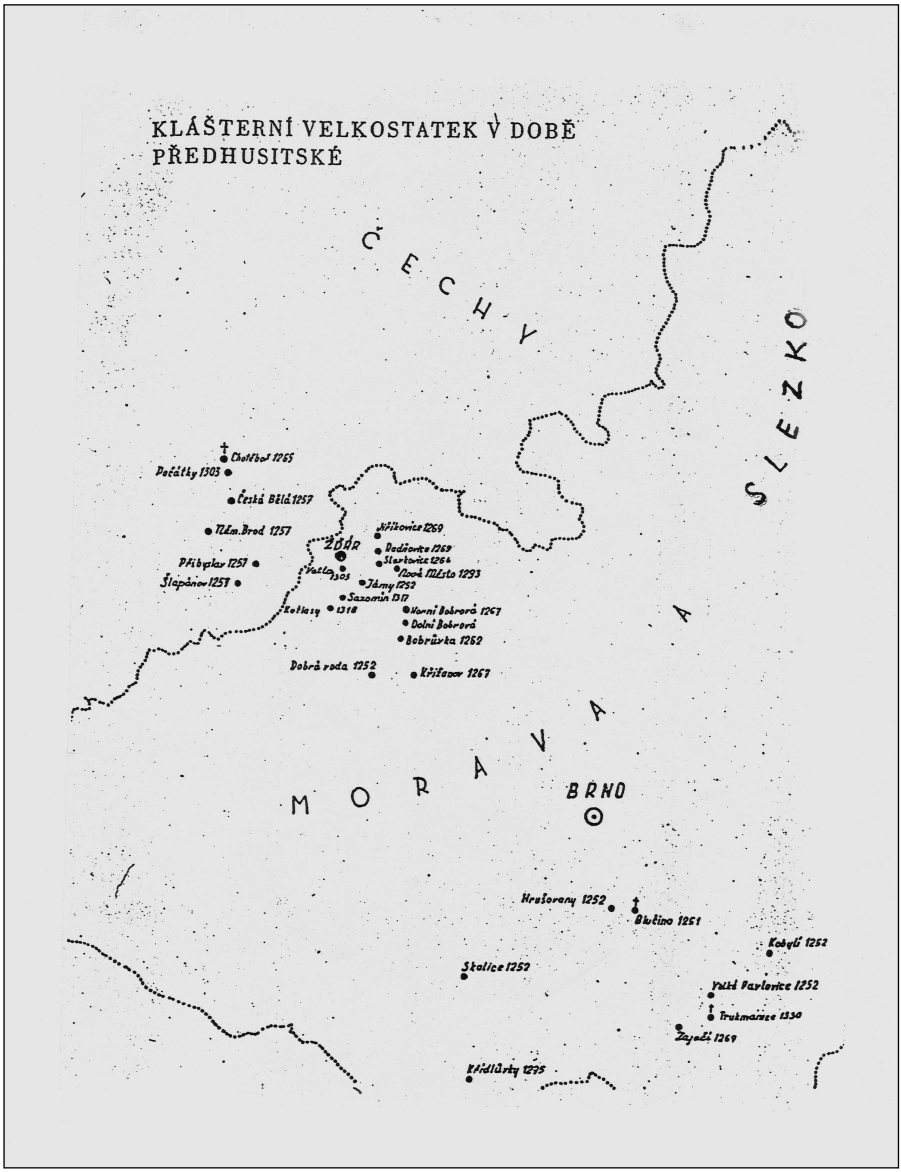

Vrchnostenské platy a dávky.

Peněžní dávky vrchnosti platili poddaní ročně ve dvou termínech. Rychtář z Jam odváděl na sv. Jiří do Žďáru 4 kopy a 8 grošů, na svatého Václava pak 4 kopy a 16 grošů. K tomu přistoupilo 48 grošů za roboty, celkem tedy dostávala každoročně žďárská klášterní vrchnost z vesnice 9 kop a 12 grošů. Vedle peněžní činže odváděli poddaní žďárskému klášteru též platy naturální. Byly to především slepice či kuřata, kterých připadla v Jámách jedna na lán, a vejce, kterých připadlo 10 na půllán. Celkově tak z Jam odcházelo ročně do Žďáru 16 slepic a 320 vajec.

Po husitských válkách

V době husitských válek, pravděpodobně v roce 1422, byl žďárský klášter zničen husity. Části klášterních statků se ujala okolní šlechta. Jámy s okolím přešly do rukou pánů na Velkém Meziříčí. Když však v roce 1436 pohnal zemský komoří Jošt Hecht z Rosic bratry Václava a Jiříka z Kravař, že neprávem drží vesnice žďárského kláštera Obyčtov, Jámy, Sazomín, Vatín, Kotlasy, Pokojov a další tři později zaniklé vsi, z nichž mají užitky přicházet do markraběcí komory, byly vesnice vráceny ke žďárskému panství. Klášter však byl obnoven až za vlády Jiřího z Poděbrad.

Do jaké míry se dočasný zánik kláštera dotkl obyvatel klášterních vesnic, prameny neprokazují. Urbář, vyhotovený po obnovení kláštera v roce 1462, však na výraznější změny neukazuje. Počet usedlostí v některých vesnicích panství se sice zmenšil, v Jamách naopak o jednu usedlost vzrostl. Po Žďáru a Dolní Bobrové zůstaly celé 15. století největší osadou panství. Podle urbáře z roku 1462 i dalšího urbáře, sepsaného v roce 1483, bylo v Jamách 32 usedlostí, počet obyvatel lze odhadnout na 224. Výrazněji se však v Jamách změnila velikost jednotlivých gruntů. Namísto pěti zde urbář z roku 1462 našel jen 2 celolánové grunty, namísto dvaceti 22 gruntů pololánových, 3 čtvrtlánové a 1 grunt o osmině lánu. Podsedci nejsou uvedeni. Do roku 1483 však vzrostl počet celolánových gruntů opět na 5, pololánů bylo 23, počet menších gruntů zůstal nezměněn. Navíc uvádí nejmladší urbář dvoulánový dvůr bez naturálních a peněžních dávek, tedy svobodný.

Peněžní dávky v roce 1462 činily na sv. Jiří 4 kopy a 48 grošů, na sv. Václava 5 kop, robotní dávky byly zvýšeny na 56 grošů a 4,5 denáru. Celkem tedy šlo do žďárského kláštera 10 kop, 44 grošů a 4,5 denáru. Naturální renty činily 19 3/4 kusu slepic a 375 vajec, podle urbáře z roku 1483 pak 17 1/4 kusu slepic a 235 vajec. V druhé polovině 15. století je v Jamách uváděn vrchnostenský dvůr, roboty v obci však zůstaly reluovány.

Usedlíci z druhé poloviny 15. století

Podle urbáře z roku 1462 hospodařili na usedlostech v Jámách láníci Prokop, Judex rychtář, Vaňková, Jiřík Saiper, Hanuš, Ondra a Matěj Koj, půlláníci rychtář Vencl, Endres, Endresův syn Michal, Štěpán, Michal Nepil, Michal ze Sazomína,

Michal Pišek, mlynář, Martin, Míča, Vala Hudec, Sable, Jirková, Poláček, Vaněk Sochor, Palec, Paul, Zigel, Šustr, Hanuš Perksl, Vajs Hensel a Kuncel, čtvrtláníci Hašek, Taysl a Jirek a půl čtvrti lánu Kašpar. V roce 1483 se pak v urbáři setkáváme s těmito jmény: láníci Kuba, Duchek, Hanuš, Martin a Janek, pololáníci Vencl, Vítek, Šimon, Jan Drlík, Jírek, Neřád, Ondřej, Karásek, Vavřinec, Michal, Michálek, Mertl, Kšica, Jakeš, Mašek, Jakub, Vávra, Zigel, další Jakub, Pyšek, Hensl a Endrl, čtvrtláníci Bratran, Michal a Pysnek a půlčtvrtník Grandová. Křestní jména usedlíků nám tedy v několika případech doplňují přízviska, základ pozdějších příjmení.

První řemeslníci

Klášterní urbáře uvádí i řemeslníky a mlynáře. Nejvíce řemeslníků bylo přirozeně ve Žďáře a v Bobrové, jen ojediněle se objevují na vesnicích. V Jamách byl v roce 1407 poddanský mlýn a dva řemeslníci - kovář a švec. Oba byli zároveň sedláky, obhospodařujícími menší usedlosti. Mlynáře a ševce uvádí i urbář z roku 1462, v urbáři z roku 1483 však nejsou ani mlynář, ani švec uvedeni.

První zánik kláštera

Po Jiřím z Poděbrad převzali zakladatelská práva nad klášterem potomci českého krále, minsterberská knížata Albrecht, Jiří a Karel, kteří přepustili fundátorství olomouckému biskupovi Stanislavovi. Tato změna zakladatelského rodu značně ovlivnila celkový vývoj žďárského panství. Klášter i poddaní, kteří byli vesměs augšpurské konfese, se této změně bránili. Nakonec mniši klášter opustili a celé panství přešlo do majetku olomouckého biskupství, které mělo vyživovat ve žďárském klášteře 12 mnichů. Kardinál František z Ditrichštejna vypověděl v roce 1617 z panství všechny, kdo nechtěli přistoupit ke katolictví a posléze prohlásil celé klášterní zboží za své osobní vlastnictví výměnou za panství Chropyně, což vedlo k úplnému zániku kláštera. Kardinál František z Ditrichštejna sice povýšil v roce 1607 Žďár na město, potvrdil a rozšířil mu svobody, kterých městečko dosud užívalo, o osudu klášterních poddaných však z jeho období nemáme žádné zprávy.

Svobodný dvůr

Svobodný dvoulánový dvůr v Jamách je uveden pouze v urbáři z roku 1483, ve starších uváděn není a o jeho starších osudech prameny mlčí. Je pravděpodobné, že svobodný dvůr byl v Jamách od vzniku vesnice a že šlo o majetek prvního lokátora, tedy zakladatele vesnice. Dochované písemné prameny nám bohužel o majitelích tohoto dvora neříkají téměř nic. Snad z něho pocházela Kateřina z Jam (de Yam), která se psala později z Otradic a byla manželkou Jana, řečeného Bidlo z Olomučan. V roce 1407 jí vložil Lacek z Kravař 60 kop pražských grošů ročního platu věna na vsi Otradicích, které přijal Petr z Náramče. Odpor proti vkladu věna na Otradicích však vznesl Mikuláš z Račic, který prohlásil, že k Otradicím má větší právo. Více dokladů o svobodnickém rodu, který se psal z Jam, bohužel nemáme.

Ve druhé polovině 15. století drželi dvůr v Jamách Václav Jamský se synem Mikulášem, od nichž ho za sto zlatých uherských v hotovosti koupil 4. dubna 1487 pro uvarování nesnází žďárský klášter. Co bylo myšleno těmi nesnázemi se můžeme pouze domnívat. Snad hrál majitel svobodného dvora určitou roli v době husitských válek, když se páni z Kravař ujali správy Jam a dalších okolních vesnic. K této domněnce však vede jen nahoře citovaná souvislost mezi Kateřinou z Jam a Lackem z Kravař. Datum převodu svobodného dvora v Jamách z rukou drobných šlechticů z Jam či Jamských do rukou kláštera je vymezen dvěma žďárskými urbáři. V roce 1462 dvůr zřejmě klášteru ještě nepatřil, v roce 1483 je však již jako majetek kláštera uveden, i když bez poddanských povinností. Zřejmě k tomu došlo záhy po obnovení kláštera Jiříkem z Poděbrad.

Dědičná rychta

Podle citovaných žďárských urbářů byl rychtář v Jamách povinen žďárské vrchnosti stejným platem jako ostatní celoláníci. Bylo to 16 gr. na sv. Václava a stejný plat o sv. Jiří. Po koupi dvora spojil zřejmě žďárský klášter rychtu s držbou svobodného dvora, čímž byl jamský rychtář povýšen do kategorie dědičných rychtářů. Svobodný dvůr s rychtou prodala vrchnost v roce 1487 za 100 zlatých uherských opatrnému Janovi (Drlíkovi), ženě jeho i dětem, erbóm a jich budúcím s lánem roli, s lesy, s lukami a se vším, co ke dvoru dosud náleželo. Kupující složil 20 zl. závdavku a zavázal se platit každý rok o sv. Jiří dalších 20 zl. až do vypršení celé sumy. Ke dvoru předala vrchnost novému majiteli právo lovu a třetinu pokut, vyměřených za menší přečiny. Šlo zřejmě o práva, která patřila ke dvoru před jeho zakoupením žďárským klášterem. Pokuty a tresty ze čtyř vin velkých, jakožto žhářství, zlodějství, násilí a mordéřství, si vrchnost ponechala. Nový majitel pak musel převzít všechny povinnosti rychtáře, tedy úroky z té vsi a všechny poplatky vybírati od lidí a do kláštera nám a našim budúcím podávati, roboty neb jiné věci, což by jim bylo rozkázáno, z té vsi vypravovati mají. Pokud by v budoucnu chtěl nový majitel rychtu prodat, odkázat nebo směnit, směl to udělat pouze člověku robotnému, kterýž by se nám hodil a byl řádu sedlského. Současně povolil žďárský klášter rychtáři vařit a šenkovat na rychtě pivo, což bylo zřejmě také jedním z práv bývalého svobodného dvora.

Nový majitel dvora a rychty však brzy po uzavření kupní smlouvy zemřel a jeho manželka a děti nemohly splnit podmínky smlouvy. Proto opat Vít, převor Tomáš a celý konvent žďárského kláštera prodali usedlost 11. července 1488 místnímu poddanému, novému rychtáři Václavovi, který splatil 40 zl. uherských závdanku a zavázal se zbytek splácet po 15 zlatých ročně.

Až listina, vydaná opatem Vítem v roce 1513, nám situaci rychty blíže vysvětluje. Patřil k ní od starodávna jeden poplatný lán, z něhož rychtář odevzdával vrchnosti všechny běžné platy, a druhý lán svobodný, patřící původně ke svobodnému dvoru. Pouze tohoto lánu se týká listina z roku 1488. Jestliže tedy

původní svobodný grunt byl podle urbáře z roku 1483 dvoulánový, zůstala zřejmě jeho část majetkem vrchnosti a jen část zůstala od poddanských platů a robot osvobozena, ovšem za cenu služby vrchnosti, vykonávané z titulu rychtáře.

Osvobození rychty od platů kláštera

Před rokem 1513 vybudoval žďárský klášter mezi Jámami a Hlinným rybník, kterým zatopil část pozemků, náležejících k rychtě. Žďárský opat Vít a převor Vavřinec jménem celého konventu jako náhradu těchto zatopených pozemků odpustili 24. dubna 1513 rychtáři i jeho potomkům plat z tohoto poplatného lánu, pokud mu ovšem později pozemky nenahradí jinými. Současně se rychtář musel zavázat, že nebude bránit případnému rozšíření rybníka na úkor svých pozemků.

Listina, objasňující nám postavení jamského rychtáře, je jediným písemným dokladem o vesnici z celého 16. století. Rychtář Václav je uváděn jako svědek ještě v roce 1562. Šlo zřejmě o nového stejnojmenného majitele rychty.

Jamská rychta

Za Ditrichštejnů a po obnovení kláštera

Kardinál František z Ditrichštejna po převzetí žďárského panství potvrdil Žďáru a Vojnovu Městci dosavadní privilegia, stanovil podmínky vykonávání odúmrti, nařídil řemeslníkům sdružovat se v cechy, Žďár povýšil na město a polepšil mu znak, povolil městu a městečku vaření a šenk piva, šenkování vína a některé další svobody. Pro vesnice žďárského panství je však podstatné, že zavedl novou evidenci poddanských gruntů na celém panství - nechal pořídit novou gruntovnici - pozemkovou knihu.

Jámy v nejstarší pozemkové knize

Nejstarší pozemková kniha žďárského panství zachycuje v Jamách 34 usedlostí. Nejstarší zápis pochází z roku 1623, nejmladší z roku 1643, zpravidla však údaj přináší informace o majiteli gruntu před rokem zápisu, stanovené splátky, v knize nejčastější nazývané vejminky či výminky, někdy uvádí i jméno předešlého majitele, tedy celkem posloupnost tří držitelů gruntu. Velikost gruntů není uváděna. V odhadu, zda šlo o grunt lánový, pololánový či ještě menší, se můžeme orientovat pouze podle jeho ceny. Splátky na gruntu jsou nejčastěji určeny dětem původního majitele, někdy vdově, ojediněle byly dosud nesplaceny splátky předešlých usedlíků. Pokud přebíral grunt po zemřelém otci syn, zavázal se, že bude matku při tom statku chrániti a živiti až do smrti a jednu krávu jí na své píci chovati. Dcerám původního majitele zpravidla náležely vedle stanovení výše platu 1 kráva, 2 jalovice, u větších gruntů i několik prasat, slepic a husí a nový majitel býval povinen zajistit jim slušnou výpravu, někdy je přímo uvedena svatební veselka. Z hospodářského náčiní jsou u gruntů uváděny zpravidla vůz, pluh, rádlo a brány, pokud byl grunt prodáván v době, kdy ještě nebylo zaseto, bývalo součástí prodeje několik měřic žita, ovsa a ječmene. Množství dobytka, pokud je v zápise zachyceno, se liší podle velikosti gruntu. Nejčastěji to byly dvě klisny, kráva, jalovice, několik sviní, hus a kolem deseti slepic.

Stará rychta jamská

Takto je nazván zápis o prodeji rychty dne 4. března 1626 Řehořovi Šímů ze Žďáru. Šíma koupil rychtu po zemřelém rychtáři Markovi za 400 zl. Před zahájením splátek musel 10 zl. v příčině neopatrnosti ohně do důchodů J. V. K. (jeho vysoké knížecí) Milosti položit. Rychta byla zřejmě značně poškozena požárem, který zavinil majitel. Předchozí rychtář, Marek, zřejmě na rychtě nehospodařil dlouho, neboť na ní ještě vázly splátky dědicům předešlého rychtáře Jana. V zápisu jsou vedle splátek dědicům vyčísleny i desátky, které ze dvou lánů patřících k rychtě plynuly vrchnosti. Bylo to 8 měřic žita a 7 měřic ovsa. Poněvadž však v době převodu byl jeden lán pustý, měl z něj rychtář odvádět jen o sv. Jiří 15 grošů, o sv. Václavu dalších 15 grošů, 2 slepice, 1 kuře a 25 vajec.

Jamské grunty v první polovině 17. Století

Pohleďme na zápisy jamských gruntů v nejstarší žďárské pozemkové knize v pořadí, v jakém byly do knih zapisovány. Z roku 1623 je zde jediný zápis, týkající se gruntu Říhy Holomáře. Šlo o sirotčí grunt po Vavřinci Holomářovi v ceně 200 zl., který přebíral syn Říha Holomář. Nový majitel musel živit až do smrti matku a vypravit sestru Kateřinu.

V roce 1624 byly do gruntovní knihy zapsány převody dvou usedlostí. Menší grunt Šimona Martinů byl prodán za 159 zl. bratru původního majitele Janovi. Grunt po zemřelém Petru Volivovi koupil za 131 zl. Kašpar Hamzálků, který

474

Wes zamy

Grunth Rhyhy Holomarze

Leta panie 1623 dne 18 Decemb. Prodan Grunt Syrotczy, po Neb: Wawrzinczowi Holomarzowi z wssem przilussenstwim czo ktomu Gruntu od starodawna nalezy za summu 200 zawdati ma mimo tu summu Pakuzy wkterauz Neb: pro zanedbani przikazu Panskych, vpadl 100 arocznie platiti po 5 Poczna Letha 1625, o saudie ma zawdawek Polozyli 50 a od Zirzi 50

Wyminky gsau matku przi tem statku Chraniti a zywili az do smrti a gednu krawu gi na swe Piczy Chowati, Katerzinic tez po j krawie, a gedny Jalowyczi, z Lety wydati ktomu wy prawu swadebny podle mozno sti kczinite. Przi prodawa se v statku Klisny z krawa j Jalowego j Swinie z slepicz 5 husy z zita 6 mandelu Owsa 8 mandelu, Zeczmene z m Semena Lnieneho j Sez wuz Plus Nadlo Brany a gine hospodarz stwy wsseczko, oseti Panu 3 Mandel a hospodarzi 2 mandele

Letha 1624. Slozyl pokuty na czysarskie minczy Letky 100

Letha 1625. Wyhledalo se na zadnikum k tomu Gruntu Johanna Matka, Manda, Zisa, Witek Catherzina, Lida, dostane se na Sest dzilum po 16 R 20 gr.

byl nadále podle gruntu nazýván Kašpar Voliva. Na gruntu musel nový majiel vychovat děti původního hospodáře Markétu a Pavla a Markétě dát věno. Třetí zápis z roku 1624 se týkal gruntu Sochorova, který koupil za 300 zl. Šimek Slonků ze Svratky. Stejně jako předešlý majitel převzal i Šimek po gruntu přízvisko Sochor a zápis byl nadepsán Grunt Šimka Sochorova

V roce 1625 byl prodán za 130 zl. sirotčí grunt po Filipovi Mužátkovi synu Janovi, který měl vyplatit sourozence Matěje a Kateřinu.

Z roku 1626 je v gruntovnici nahoře zmíněný zápis o jamské rychtě a prodej sirotčího gruntu po Jakubu Slámovi za 200 zl. Matoušovi z Újezda, který se nadále psal Matouš Sláma. Nový majitel měl dát věno sirotkům Jakuba Slámy Dorotě a Marianě.

V roce 1627 prodal Matouš Bratránek za 120 zl. grunt synu Václavovi, který se zavázal chovat na gruntě otce až do smrti, vyvdat sestru Marianu a bratru Jakubovi dát 10 zl. za klisnu a po pěti měřících žita a ovsa.

V roce 1628 byly zapsány do pozemkové knihy převody dvou dalších jamských gruntů. Havel Dvořáček prodal za 80 zl. svůj grunt synu Pavlovi, když si na usedlosti vymínil výměnek pro sebe a svou manželku. V témže roce prodal synu Václavu Svatoňovi za 100 zl. grunt jeho otec Bartoň, vymíniv si pro sebe výměnek.

Také v roce 1629 přibyly do gruntovnice zprávy o dvou dalších usedlostech. Říha Holemář prodal za 150 zl. grunt bratru Vítovi s podmínkou, že na usedlosti bude až do smrti živit matku. Vítek Mládek pak prodal grunt za 9O zl. Jírovi Mládkovi. Snad šlo o syna.

Další zápis pochází z roku 1633, kdy Šimek Sochor ze Svratky prodal grunt v ceně 300 zl. bratru Matějovi, který se měl postarat o Dorotu, Salomenu a Jana.

V roce 1634 koupil menší usedlost za 30 zl Jan Omáčka od Klímy Omáčky. Podrobnější údaje zápis neobsahuje, snad šlo také o syna.

Tři grunty v Jamách byly prodány v roce 1635. Šimon Juda koupil za 40 zl. grunt od své matky, kterou měl živit na usedlosti do smrti a vypravit bratry Matěje a Tomáše a sestru Dorotu. Jan Šikl koupil za 60 zl. sirotčí grunt po Vítovi Šiklovi, na němž dosud vázly splátky dědicům předešlých majitelů, a konečně Václav Pochop prodal za 250 zl. grunt synu Matějovi. I na tomto gruntě vázly ještě splátky dědicům předešlých majitelů, Václavovi, Pavlovi a Vítkovi, kteří byli vyplaceni až v roce 1641.

Z roku 1636 je v gruntovní knize stručný zápis, podle něhož Petr Slávka převzal po otci v Jámách grunt se závazkem, že na něm bude do smrti živit matku. Druhý zápis se týká gruntu, který Jíra Sochor prodal za 25 zl. Václavu Macákovi. V zápise je zmíněn rybník, který zřejmě k usedlosti patřil. Usedlost je nazvána Grunt Václava Macáka na Sochorově.

O rok později koupil Martin Trčka za 80 zl. grunt od Jana Šikla s podmínkou vybavení dcer původního majitele Kateřiny a Mariany.

Poslední dva zápisy jsou v gruntovnici z roku 1643. Matěj Kuchař koupil za 50 zl. grunt Kateřiny Jiskrové zvaný na Jiskrově a Jan Mařák koupil za 30 zl. usedlost od otce Jana. Musel vyplatit dva bratry a sestru a jamskému záduší musel složit 1 zlatý moravský.

Obnovení kláštera

Poslední dva zápisy nejstarší žďárské gruntovnice byly již zapsány novým, přesněji řečeno staronovým držitelem žďárského panství. Dne 29. září 1638 totiž Maxmilián kníže z Ditrichštejna prodal panství cisterciáckému řádu, který uvedl do kláštera mnichy a obnovil tak bývalý žďárský klášter.

Majitelé usedlostí v roce 1657

V roce 1657 byl na Moravě sepsán první celomoravský katastr usedlostí, tak zvaný lánský. Nejstarší dochovaný lánové rejstřík, z něhož jsme vypsali usedlíky k roku 1657, byl na žďárském panství sepsán 6. září 1674. O sedm let starší, ze 7. listopadu 1667, je přiznávací list k dani domovní, který obsahuje jména hospodářů a údaj o velikosti gruntů. Soupis zachytil v Jamách 29 osazených usedlostí s pozemky v rozsahu 626 měřic a 4 usedlosti pusté v rozsahu 37 1/4 měřice. Pořadí gruntů je v tomto katastru stejné jako v lánovém rejstříku. Vedle jmen majitelů z roku 1667 je v katastru uveden rozsah půdy ve výsevkových měřicích. Jíra Lojek vlastnil 19 měřic půdy, Václav Omáčka 12 měřic, Matěj Šedivej 19, Matouš Sláma 22, Matěj Pochop 30, Jan rychtář 65, Matouš Plachej 26, Jan Judka 17, Jakub Dvořák 19, Pavel Šťastnej 20, Ambrož Holemář a Tomáš Kovář 17 1/2, Jakub Janderka 20 1/2, Urban Hlávka 23, Jan Martinů 27, Mikuláš Mládek 7 1/2, Vávra Sochor 18, Tomáš Janovský 24, Václav Saratov 29, Jakub Sochor 33, Burian Machů 16, Jíra Mašan 20, Martin Trčka 16 1/2, Blažej Kostelný 19, Ondra Bratránek 18, Václav Molva 11, Pavel Nedvěd 26 1/2, Matěj Buček 20 a Matěj Mužátků 11 měřic.

Pusté byly usedlosti Anny Ondruškové v rozsahu 18 měřic, grunt Kaberdovský (8 měřic), usedlost Matěje Hemzálka (11 1/2 měřice) a Molvovská (10 měřic).

Pečeť obce Jámy

Na katastru zvaném rektifikační akta je pod papírovou plikou přitištěna jamská pečeť. Má průměr 25 mm, uprostřed pečetního pole polovina kozla ve skoku, kolem ne zcela zřetelný opis: x SIGIL IN IAM a drobnějším písmem letopočet, s největší pravděpodobností 1667. Pečeť se stejným znamením užíval jamský rychtář k ověření všech potřebných dokumentů až do roku 1850. Datum pečeti je shodné s termínem vyhotovení nahoře citovaných přiznávacích listů k dani domovní. Snad byla vyhotovena k ověření tohoto dokumentu, i když dochovaný exemplář nebyl představenými obce zpečetěn.

Pečeť obce
Jámy z roku ....

Lánový rejstřík z roku 1674

Soupis z roku 1674 zachytil v Jamách 32 osazených usedlostí a jednu usedlost označenou jako stará poustka, tedy usedlost pustou již v době vzniku prvního rejstříku. Ta je v rejstříku nazvána Kabrdovská a měla rozsah pouhých 12 měřic. Nezdaněné, zřejmě vrchnostenské půdy, bylo v Jamách 52 měřic.

Žďárské panství bylo v rejstříku vyměřováno, podobně jako několik dalších panství na Vysočině, v měřicové soustavě, převážná část panství v Brněnském kraji, k němuž žďárské panství od vzniku krajů náleželo, však byla uváděna v soustavě lánové. Celkově katastr zachytil 122 kusů polí o výměře 721 výsevkových měřic a 5 osmin, při převodu na lány šlo o 4 celé a 6 2/4 achtle. Všechny usedlosti v Jamách byly zařazeny ve 3. bonitní třídě, v níž byly předpokládány nejnižší výnosy. Většina usedlostí měla pole ve 3 - 4, jen výjimečně v pěti kusech, rychta v šesti kusech.

Majitelé usedlostí se proti roku 1667 příliš nezměnili, nové měření však u několika gruntů dosti výrazně změnilo jejich rozsah. 4 kusy polí Pavla Lojka obnášely 19 měřic, 4 kusy Václava Vomáčky 11 měřic, 4 kusy Matěje Šedivého 19 měřic, 5 kusů Kašpara Slámy 18 měřic, 5 kusů Pavla Pochopa 30 měřic, 6 kusů Jana rychtáře 65 měřic, 4 kusy Bartoně Plachého 30 měřic, 3 kusy Jana Judka 19 měřic, 3 kusy Jakuba Dvořáka rovněž 19 měřic, 3 kusy Pavla Šťastného 18 měřic, 3 kusy Petra Ondrušky rovněž 18 měřic, 4 kusy Tomáše Kováře 15 měřic, 3 kusy Jakuba Macáka 12 měřic, 4 kusy Jakuba Janderky 19 měřic a 1 achtel, 3 kusy Urbana Hlávky 14 měřic, 5 kusů Jakuba Martinů 26 měřic, 2 kusy Mikuláše Mládka 9 měřic, 4 kusy Vávry Sochora 21 měřic, 4 kusy Tomáše Janovského 19 měřic, 5 kusů Havla Svatoně 31 měřic, 4 kusy Jakuba Sochora 25 měřic, 4 kusy Buriána Machů 16 měřic, 3 kusy Jíry Mašana 14 měřic, 3 kusy Jana Trčky 15 měřic, 4 kusy Blažeje Kostelence 19 měřic, 4 kusy Pavla Hemzálka 18 měřic, 4 kusy Václava Bratránka 23 měřic, 3 kusy vdovy po Václavu Molvovi Justýny 12 měřic, 4 kusy Pavla Nedvěda 25 měřic, 3 kusy Pavla Mužátka 7 měřic a 4 achtle, 3 kusy Matěje Bučka 13 měřic, 5 od roku 1656 pustých kusů Ambrože Holemáře 32 měřic, obecního pole bylo 18 měřic.

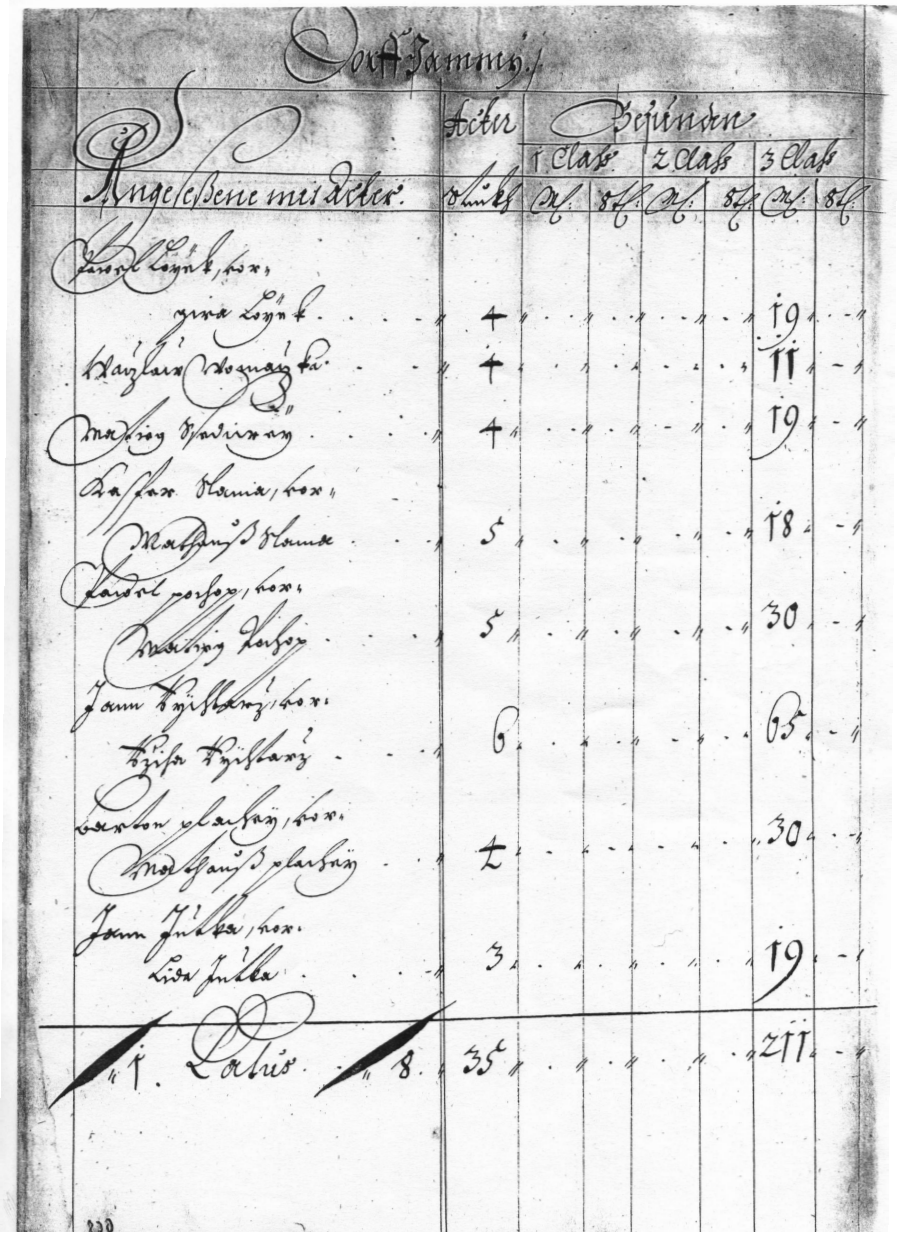

Lánový rejstřík z roku 1674

Druhá pozemková kniha

V roce 1653 byly podle titulního listu obnoveny a napraveny gruntovní knihy usedlostí, přílušejících k rychtě jamské a vatínské. Tato nová pozemková kniha navazuje na zápisy v nejstarší knize, za zápisy splátek pak její písař ponechal vždy několik volných listů, aby na nich mohly být průběžně zapisovány nejen splátky, ale i všechny další majetkové změny. Většina zápisů v této knize končí až v poslední čtvrtině 18. století. Přehled majitelů gruntů podle této knihy posloužil jako hlavní podklad k závěrečné kapitole této knihy Nejstarší jamské usedlosti a jejich majitelé.

Pozemková kniha prokazuje poměrně časté změny majitelů gruntů, prováděné z nařízení vrchnosti, a nepřímo i těžké postavení hospodářů v 17. a první polovině 18. století. Jsou zde informace o hospodářích, kteří sběhli z gruntu, i o těch, kterým vrchnost dvůr odebrala pro špatné hospodaření. V roce 1677 sběhl z gruntu (č. 35) Tomáš Janovský. V roce 1673 musel Jakub Kamínek z gruntu u Macáků (č. 4) pro velkou lenost postoupit grunt Janovi Počáteckému. Ten však v roce 1679 z gruntu sběhl. V roce 1720 musel ten nedbalý Mikuláš Macák na Sochorově (č. 36) přenechat grunt Pavlovi Ondroušovi, ale již v roce 1730 byl grunt toho nedbalce Pavla předán Šebestiánu Nedvědovi. Podobný osud čekal usedlost Na Kostelencově. V roce 1738 ji od toho nedbalce Vojtěcha Nedvěda převzal Václav Vašíček. V roce 1739 převzal Bernard Svatoň grunt na Bučkově (č. 31) od toho Jiříka (Dostála) nedbalce. O dva roky později převzal od Pavla Mašana, toho nedbalýho hospodáře, kterej ten grunt velmi spustil usedlost (č. 28) Václav Mařík z Vatína.

Pusté usedlosti

I když se vrchnost snažila nevýnosné grunty obsadit novými hospodáři, zůstalo vlivem útrap třicetileté války i tvrdého postupu vrchnosti vůči poddaným v Jamách několik pustých usedlostí. V lánovém rejstříku z roku 1674 je uvedena stará poustka kabrdovská (snad pozdější č. 30). Znamená to, že usedlost byla pustá již v roce 1657. Od roku 1656 byla podle tohoto katastru pustá také usedlost Ambrože Holemáře. V soupise z roku 1667 jsou uvedeny dokonce tři pusté usedlosti - Anny Ondruškové, grunt Kabrdovský, usedlost Matěje Hemzálka a poustka Molvovská. Do roku 1749 se však podařilo všechny tyto usedlosti osadit.

Rektifikační akta z roku 1749

Plné tři čtvrtiny století platil pro vyměřování daní katastr z roku 1674. Nový byl na žďárském panství sepsán v roce 1749. Je ověřen pečetí jamské rychty z roku 1667, podpisy rychtáře a půlmistra v něm však chybí. První rubriky tohoto nového katastru opisují údaje lánového rejstříku, pořadí hospodářů na jednotlivých gruntech zůstává nezměněno. Dále je zde jméno současného hospodáře, výčet polí s počtem kusů a výměrou, uvádějící vůbec po prvé pomístné názvy, stejně jsou popsány pastviska a úhory, sloužící jako pastviny, případně zahrady. U luk je vedle jména

uveden počet dvouspřežních fůr sena a otavy, které se z luk sklidí. Samostatně jsou uvedeny lesy, rybníky a řemeslníci, kteří nevlastnili žádnou půdu.

Devatináctiměřicovou usedlost Pavla Lojka vlastnil Mikuláš Lojek, pole měl především Za humny, z luk, převážně v Koutech, sklidil 1 3/4 fůry sena. Usedlost Václava Vomáčky držel František Vomáčka, pole měl především Za ploty, z luk sklidil 3 1/4 fůry.

Usedlost Matěje Šedivého držel Valentin Šedivý, který měl pole na Příhoně a Mezi cestama, z luk sklidil 2 3/4 fůry sena a 1/2 fůry otavy. Usedlost Kašpara Slámy vlastnil Martin Sláma, větší část polí měl na Příhoně, z luk sklidil 2 fůry sena a 1/2 fůry otavy. K usedlosti patřil také rybníček. Třicetiměřicový gunt Pavla Pochopa držel Šimon Pochop. Větší část polí měl rovněž na Příhoně, z luk na Žlíbku a Mezi rybníky sklidil 2 fůry sena a 1/2 fůry otavy. Také k jeho usedlosti patřil rybníček.

Rychtu vlastnil Matěj Starý. Podle katastru k ní patřilo 56 měřic orné půdy - na Klínku, za Žlebem a na Javoře, 92 měřic pustiny, hlavně na Hliníku a na Vejdoše, z luk, hlavně u Hlinýho, a z Dolní loučky sklidil 3 fůry sena a 2 fůry otavy. Také k rychtě patřil rybník a jako jediná jamská usedlost měla rychta 12 měřic lesa.

Třicetiměřicovou usedlost Bartoně Plachého s rybníčkem držel Václav Plachej. Pole měl převážně v Krunách, z luk Palouky a u Rybníčka sklízel 2 3/4 fůry sena a 1/2 fůry otavy. Usedlost Jana Judky držel František Judka, pole měl na Křinách, na Křibu a na Vejdoše, z luk sklízel 3 fůry sena a 1/2 fůry otavy. Také k této usedlosti patřil rybníček. Grunt Jakuba Dvořáka patřil Jírovi Dvořákovi. Pole měl za Nedvědovy a na Křibě, z luk sklízel 2 3/4 fůry sena a 1/2 fůry otavy. Grunt Pavla Šťastného vlastnil Antonín Michálek. Obdělával 17 měřic pole na Křibě a na Dílech, 1 měřici ponechal ladem. Z luk, hlavně na Křibě, sklízel 3 fůry sena a fůru otavy. K usedlosti patřil též rybníček. Usedlost Petra Ondrušky vlastnil Václav Ondruška, který měl pole na Vejdoše, za Ploty a na Krunách. Z osmnácti měřic zůstaly dvě měřice ladem. Z luk, hlavně na Žlíbku, odvážel 1 1/8 fůr sena

Usedlost Tomáše Kováře držel Vít Šikl. 15 měřic orné půdy, z níž 2 měřice ležely ladem, měl mimo jiné za Ploty a na Roubkách, z luk sklízel 1 3/4 fůry sena. Usedlost Jakuba Macáka vlastnil Matouš Macák. Z dvanácti měřic pole, hlavně za Ploty, nechal 2 měřice ladem. Z luk sklízel pouze 3/4 fůry sena. Grunt Jakuba Janderky vlastnil Ondřej Janderka. K usedlosti patřilo 12 měřic a 1 achtel půdy na Dílech, na Křibě a na Krunách a rybníček. Z luk, hlavně na Křibě, sklízel 3 1/2 fůry sena a fůru otavy. Usedlost Urbana Hlávky držel Fabián Hlávka. Obdělával 12 měřic půdy a 2 měřice nechal ladem. Byly to díly za Plotem, na Krunách a na Vejdoše. Hospodář vlastnil rybník a z luk, hlavně na Žlíbku, sklízel 2 1/3 fůry sena.

Šestnáctou usedlostí, zapsanou v rektifikačních aktech, byl šestadvacetiměřicový grunt Jakuba Martinů, který měl pole na Dílech a na Křibě, z luk Nad mlejnem a z Palouku sklízel 3 fůry sena a fůru otavy. Také k této usedlosti patřil rybníček. Usedlost Mikuláše Mládka o devíti měřicích držel Blažej Mládek. Pole měl pod Mužátkovým a Za humny, z luk ve stejných místech sklízel 1 fůru sena. Další usedlost, původně Vávry, nyní Václava Sochora, měla 21 měřic polí na Vejdoše a za Ploty, louky vynášely 4 3/4 fůry sena a 1/2 fůry otavy, z toho louka v Krunách celé 2 fůry sena a všechnu otavu. Součástí usedlosti byl i rybník. Grunt Tomáše Janovského držel Lukáš Janovský. Patřilo k němu 19 měřic na Dílech a za Ploty. Z luk se sklidilo 2 1/4 fůry sena. Nejvýnosnější louka byla Za humny. Usedlost Josefa Svatoně měla 23 měřic, z toho 6 měřic zůstávalo ladem. Pole byla na Krunách, Za rychtou a Za humny, z luk ve Švarštatoších, Za humny a v Krunách se sklízelo 3 3/4 fůry sena a 1/4 fůry otavy.

Pod číslem 21 je v rektifikačních aktech zapsána usedlost Šebestiána Sochora, kterou dříve držel Jakub Sochor. Stejně jako v předešlém katastru patřilo ke gruntu 15 měřic polí Mezi cestama, na Krunách a za Ploty, z luk Paloučky, za Humny a v Krunách se sklízely 3 fůry sena, k usedlosti patřil rybník. Někdejší šestnáctiměřicovou usedlost Buriana Machů vlastnil Antonín Mach. Pole měl za Rychtou, na Dílech, na Roubkách a za Loukou, 1 měřici a 4 achtle půdy měl ladem, z luk v Hájích a na Dlouhý sklízel fůru sena a 1/4 fůry otavy. Podstatně se změnila někdejší čtrnáctiměřicová usedlost Jíry Mašana. Držel ji Václav Mašan, měla 28 měřic polí v Krunách, za Rychtou a na Díle, z luk v Običkách a v Krunách sklízel 4 fůry sena a 1/4 fůry otavy, vlastnil též rybník. Usedlost Jana Trčka držel Lorenc Trček, který obhospodařoval 15 měřic na Křibě, na Krunách a na Díle, z nichž nechal 3 měřice ladem. Ze čtyř luk pod Rybníkem a na Dlouhý sklízel 2 fůry sena. Usedlosti Karla Kostelence (dříve Pavel Kostelence) bylo naměřeno 17 měřic polí na Křibě, mezi Cestama a na Krunách, z nichž byly 4 měřice ladem. Z luk Paloučky a na Dlouhý se sklízela 1 fůra sena a 1/4 fůry otavy.

Jako 26. je ve fasi uvedena osmnáctiměřicová usedlost Lorence Hemzálka, kterou dříve držel Pavel Hemzálek. K usedlosti patřila pole za Žlíbky, za Humny a na Dílech, z luk za Rychtou a za Humny se sklízelo 2 1/2 fůry sena a 1/4 fůry otavy. Usedlost Matese, původně Vondry, Bratránka měla podle nového výkazu 19 měřic polí a 3 měřice pastvin Mezi cestama, na Krunách a za Ploty, z luk v Krunách a na Dlouhý se sklidilo 4 1/4 fůry sena a 1 1/2 fůry otavy. Ke gruntu patřil rybník. Usedlost Jarolíma Molva měla 12 měřic polí za Ploty a na Hemrovách, z nichž 1 ladem ležící měřice sloužila jako pastvina. Z luk na Dlouhý a pod Hrázou se sklidily 2 fůry sena a 1/2 fůry otavy. Grunt Havla Nedvěda držel Matěj Nedvěd, který měl 29 měřic polí u Žlíbka, Pod cestou, na Vejdoše a za Mužatkovy. Z luk u Žlíbku a na Chemrovský sklidil 3 1/4 fůry sena a 1/2 fůry otavy. K usedlosti Šimona Mužátka, která po novém měření měla 10 měřic 4 achtle pole za Humny a na Příhoně, patřil rybník. Z luk za Humny se sklidila fůra sena a 1/2 fůry otavy.

Pod číslem 31 byla zapsána usedlost Bernarda Bučka (dříve Matěj Buček), k níž patřilo 10 měřic polí za Rychtou a k Hlinnýmu, z luk Mezi poli a ve Švartatocích sklízel majitel 2 1/2 fůry sena. Ke gruntu Rudolfa Holomáře (dříve Ambrož Holemář) patřilo 28 měřic obdělávaných polí a 4 měřice pastvin za Žlíbky, na Příhoně a u Dlouhý, rybník a z luk na Dlouhý a za Humny se sklízelo 3 1/4 fůry sena a 1 1/4 fůry otavy. Starou poustku Kabrdovskou s dvanácti měřicemi polí u Dlouhý louky, za Rychtou a na Roubkách držel v roce 1749 Filip Kabrda. Z luk na Dlouhý, u Kašny a za Humny sklízel 2 fůry sena.

Obecní pole v rozsahu 18 měřic měly v nájmu Šedivej, Sláma, Kostelenec a Mužátko. 35 měřic obecních pastvin bylo hlavně na Stříbrné hoře, z luk Pastýřka, Bezkovnice, Společnice, Obicka, Vejpustek, Brabišín a Zátoky se sklízelo 7 1/2 fůry sena a 1/2 fůry otavy. V obecní kovárně bydlel kovář Václav Hlubna.

Domky bez půdy drželi nádeníci Šimon Chotský, Matěj Michálek, Tomáš Zavadil, Matěj Lojek a Anton Juda, krejčí Mikuláš Šikl, zedník Vilém Padalík, žebrák Šimon Vondrák, mlatec Václav Kršňák a vdova Žofie Machová.

Celkem tedy zachytila rekrifikační akta 44 domů, posledních pět domků bez půdy však pravděpodobně byly domky podružské, náležející k některým ze selských usedlostí. V soupise domů z 1. října 1755 totiž nejsou uvedeny.

Soupis domů z roku 1755

Již zmíněný soupis domů z 1. října 1755 zachytil v Jamách jednu usedlost (Josefa Starého) označenou za lánovou, 29 usedlostí označených za pololánové, tři chalupnické domky (Filip Kabrda, Vojtěch Molva a Matěj Mládek), tři domky nádeníků (Vít Hemzálek, Tomáš Zavadil a Šimon Vomáčko), domek žebračky Žofie Machové a obecní kovárnu Václava Kováře. Dům řezníka Matěje Kropáčka patřil vrchnosti.

Urbariální fase 1775

V řadě moravských katastrů zaujímá významné místo urbariální fase, sepsaná k 31. prosinci 1775. Nejde o katastr v pravém slova smyslu, nýbrž o soupis poddaných, pořízený podle patentu ze 13. srpna 1775, obsahující povinnosti vůči vrchnosti a kostelu. Obsahuje jméno držitele usedlosti, konskripční číslo, zavedené na Moravě v roce 1771, jméno držitele v roce 1749, v Jamách ve většině případů nahrazené běžně užívaným jménem gruntu, výměru polí v měřicích a achtlích, výměru další zemědělské půdy včetně sklině sena a otavy ve fůrách, výši roční kontribuce, všechny platy a činže vrchnosti s uvedením termínů, výši robot a další povinnosti.

Usedlosti jsou v soupise seřazeny podle velikostních kategorií, nově zařazené konskripční číslo a jméno gruntu či předešlého majitele však umožňuje sestavení tabulky hospodářů na jednotlivých usedlostech od data vzniku nejstaršího moravského katastru.

V Jamách byla do první velikostní kategorie, jako dvůr, zařazena usedlost Josefa Starého Na rychtě, která obdržela konskripční číslo 13. K usedlosti patřilo 56 starých moravských měřic polí v devíti kusech, 2 achtle zahrady, 55 měřic pastviny a půdy ležící ladem, z luk se sklidilo 15 dvojspřežních fůr sena a otavy, k usedlosti patřilo též 12 měřic lesa a jako součást dvora je uvedena i dominikální půda v rozsahu 140 měřic a 2 achtle ve čtrnácti kusech.

Do kategorie láníků bylo v Jamách zařazeno 17 gruntů v rozsahu 19 až 30 měřic polí, několik měřic či achtelů pastvin a dalších pozemků. Byla to usedlost Václava Plachého, zvaná na Plachýho, která obdržela číslo 12, usedlost Ondry Martinů s č. 2, usedlost Václava Sochora dolního (v soupise domů z roku 1755 byl nazván Untersochor), kterou v roce 1749 držel Mates Sochor, s číslem 33, usedlost Václava Mašana s číslem 28, usedlost Alexandra Holemáře, zvaná na Holemářovým s číslem 21, usedlost Isidora Pochopa na Pochopovým s číslem 14, usedlost Šimona Šedivého na Šedivýho s číslem 16, usedlost Františka Judy s č. 11, Matěje Slámy s číslem 15, Jiřího Dvořáka na Dvořákovým s číslem 10, Antona Michálka na Michálkovým s číslem 9, Ondřeje Janderky na Janderkovským s číslem 8, Fabiána Hlávky na Hlávkovským s číslem 3, Matouše Bratránka na Bratránkovým s číslem 24, Václava Ondrušky na Prašnýho s číslem 7, Matese Nedvěda na Nedvědovským s číslem 1 a Josefa Svatoně s číslem 34.

Mezi pololány bylo zařazeno 12 usedlostí, které obhospodařovaly 11 až 17 měřic polí. Byla to usedlost Mikuláše Lojka na Doležalovým s číslem 18, usedlost Františka Vomáčky na Vomáčkovým s číslem 17, usedlost Víta Šikla na Trčkově nebo Šiklově s číslem 5, usedlost Matouše Macáka na Macákovým s číslem 4, usedlost Jana Janovského na Janovskýho s číslem 35, usedlost Šebestiána Sochora (Obersochor) na Sochorově, která měla na rozdíl od ostatních pololánů přes 24 moravských měřic, s číslem 36, usedlost Antonína Macha na Machově s číslem 29, usedlost Vavřince Trčky na Jiskrovým s číslem 27, usedlost Karla Kostelence na Kostelencově s číslem 26, usedlost Lorence Hemzálka na Hemzálce s číslem 25, Šimona Mužátko na Mužátkovým s číslem 20 a Bernarda Bučka na Bučkově s číslem 31.

Tři usedlosti s rozsahem polí od 7 do 11 moravských měřic byly zařazeno do kategorie domkářů. Matěj Mládek na Mládkovým dostal popisné číslo 37, Vojtěch Molva s číslem 22 a Filip Kabrda s číslem 30.

Domkářů bez půdy bylo 6. Šimon Chobotský v č. 48, Matěj Michálek v č. 43, Tomáš Zavadil, Šimon Vodrák v č. 39, Sofie Machová v č. 46 a Václav Chlubna v č. 44.

Tereziánský katastr moravský

Údaje katastrů poddanské i vrchnostenské půdy, sepsané za Marie Terezie, ukazují rozsah rustikální půdy i přehled úředně stanovených robot k roku 1768. V Jamách bylo k tomuto datu zachyceno 710 měřic 6 1/2 achtle orné půdy,

2 achtle zahrad, 51 měřic a 1 achtel půdy ležící ladem, 73 měřic a 1 achtel pustiny, 45 měřic a 4 achtle pastvin a 15 měřic lesa. Z luk se sklidilo 117 dvouspřežních fůr sena a otavy, z rybníků bylo možno získat 26 kop kaprů a 39 1/2 kopy štik.

Robotou bylo povinno 19 sedláků s jedním koněm 2,5 dne a s jedním volem rovněž 2,5 dne, 10 čtvrtláníků s jedním koněm 1,5 dne a jedním volem 1,5 dne, 3 chalupníci pak byli povinni 3 dny pěší robotou.

Statistická data z doby zániku kláštera

Po zrušení žďárského opatství císařským reskriptem ze dne 4. října 1784 a převzetí jeho majetku náboženským fondem byl zpracován podrobný odhad a popis panství. Rozsáhlý spis, který komise dokončila v roce 1787, přináší základní údaje nejen o vlastním hospodářství zrušeného kláštera, ale i o vesnicích žďárského panství. Jámy byly nadále největší vesnicí žďárského panství. V 71 domech žilo 94 rodin a 549 obyvatel. Při kostele bylo podle popisu panství pouze kaplanství. Dvořák nerobotoval, platil však 6 zl. 8 kr. činže. 4 největší sedláci robotovali s dvouspřežím po 156 dnech ročně, celkem tedy 624 dní a platili celkem 9 zl. 56 kr. 2 d. činže. Dalších 5 sedláků robotovalo dvouspřežím po 78 dnech, celkem tedy 390 dnů a platilo 12 zl. 6 kr. 3 2/4 d. Dalších 13 sedláků mělo předepsáno po 130 dnech, tedy celkem 1690 dnů ruční roboty a 24 zl. 4 kr. 1 3/4 d. činže. Navíc byli povinni tak zvaným sypaným desátkem, tedy naturálními dávkami 109 měřic a 6 1/4 achtelů (osmin) žita, 8 měřic a 5 2/4 achtelů ječmene a 144 měřic a 4 2/4 achtlelů ovsa. 10 nejmenších sedláků robotovalo po 104 dnech, tedy celkem 1040 dnů ruční roboty a platilo 17 zl. 52 kr. a 2 2/4 d. činže. 24 domkářů na poddanské půdě robotovalo po 26 dnech, tedy 624 dní ruční roboty a platilo 7 zl. 26 d. činže, 1 domkář na vrchnostenské půdě robotoval rovněž 26 dnů ročně a platil 35 d. činže.

Za nových žďárských vrchností

Po zrušení kláštera spravoval žďárské panství státní náboženský fond. Až v roce 1826 koupil panství Žďár se statkem Nové Veselí a panství Vojnův Městec Josef Vratislav z Mitrovic. Jeho dcery Josefina kněžna Schwarzenberková, Gabriela kněžna z Ditrichštejna a Antonie hraběnka Gyulayová postoupily v roce 1831 panství Františku Josefu knížeti z Ditrichštejna-Proskau-Leslie. Když v roce 1858 vymřel Josefem z Ditrichštejna rod Ditrichštejnů po meči, byl majetek rozdělen mezi čtyři dcery. Žďárské panství připadlo hraběnce Klotyldě Clam-Gallasové. Po ní dědily dcery Eduardina Khevenhüllerová a Klotylda Festeticsová. Když v roce 1925 Eduardina Khevenhöllerová zemřela, dědila po ní Eleonora Kinská, rozená Clam-Gallasová, po prvé provdaná za knížete Schwarzenberga, pak za Zdeňka Radoslava Kinského.

Josefinský katastr

Stav obce bezprostředně po zrušení žďárského kláštera nám přibližuje další moravský katastr, sestavený v roce 1787 a nazvaný podle panovníka, podle jehož příkazu byl zpracováván, josefinský. Jde o první společný soupis dominikálu i rustikálu, tedy vrchnostenské i poddanské půdy, na jehož základě mělo dojít též ke stejnému zdaňování těchto dosud odlišně evidovaných pozemků. Katastr však po úmrtí Josefa II. nebyl dokončen a plánovaná daňová reforma nebyla provedena.

Pro každou obec se zachovaly dva svazky podrobného soupisu půdy, první podle topografických čísel, druhý podle čísel domů. Sumář je zpracován podle domovních čísel. V katastru však jsou stejně jako v předešlých soupisech zachyceny pouze dosud zdaňované selské usedlosti, v Jamách tedy oněch známých 33 gruntů. Jejich majitele k roku 1787 uvádíme v kapitole Nejstarší jamské usedlosti a jejich majitelé (domovní čísla 1-5, 7-18, 20-22, 24-31 a 33-37). K nim přibylo pouze domovní čísla 38 a 44 - domkářské usedlosti Ondřeje Molvy a Františka Sochora, kteří obhospodařovali necelé jitro (jitro = 0,5755 ha) polí a luk.

Obecní představení

V roce 1787 podepsalo josefinský katastr, ověřený nově v roce 1781 pořízenou pečetí, šest zástupců obce. Byl to rychtář Matěj Starý, majitel zákupní rychty, půlmistr Šimon Bratránek a zvolenci Kašpar Šikl, Matouš Hudeček, Jiří Juda a Jiří Holemář. Zatímco rychtář byl zástupcem vrchnosti v obci, půlmistr a zvolenci (pozdější výboři či zastupitelé) zastupovali především zájmy obce.

Po josefinských reformách nevykonával funkce rychtáře v Jamách důsledně majitel zákupní rychty. V roce 1806 stvrdili popis hranic mezi obecním a vrchnostenským lesem pod Stříbrným vrchem rychtář František Toman a půlmistr Jiřík Janderka. Stavbu kamenného kříže na hřbitově a opravu Božích muk v roce 1831 zajišťoval rychtář Josef Starý (majitel rychty), půlmistr Tomáš Kostelenec a radní František Mička, Šimon Sochor a Jan Mach. Elaboráty stabilního katastru z roku 1844 podepsali rychtář Tomáš Kostelenec a půlmistr Jan Mach. Postavení kamenného kříže u kostela v roce 1848 zajistili rychtář Josef Nedvěd z č. 18, půlmistr Jan Petrlík z č. 36 a konšelé Josef Holemář z č. 25 a Josef Bratránek z č. 24.

Zakupování selských usedlostí

Až do josefinských reforem byly považovány selské usedlosti za majetek vrchnosti, předaný do správy sedlákům. Proto mohla vrchnost o své újmě odebrat usedlost špatně hospodařícím a předat ji novému majiteli. Aby se toto právní nazírání k jednotlivým usedlostem změnilo, museli se majitelé jednotlivých gruntů na nich zakoupit. Na žďárském panství bylo zakupování asi dokončeno v roce 1830, z kterého se v archiváliích žďárského velkostatku zachovalo 13 zákupních smluv sedláků z Jam, podepsaných na jedné straně zástupcem vrchnosti, na druhé straně

usedlíkem a dvěma svědky, lišících se pouze výší zákupní sumy. František Šikl (č. 5) zaplatil 53 zl. 39 kr., Josef Bratránek (č. 7) 58 zl. 21 kr., Ondřej Juda (č. 8) 78 zl. 6 kr., František Dvořák (č. 10) 96 zl. 4 kr., Jan Mach (č. 11) 74 zl. 11 kr., Jan Mužátko (č. 20) 26 zl. 40 kr., Václav Molva (č. 22) 48 zl. 34 kr., Tomáš Kostelenec (č. 26) 66 zl. 18 kr., Jan Pochop (č. 28) 144 zl. 5 kr., Jan Mach (č. 29) 51 zl. 39 kr., František Kabrda (č. 30) 50 zl. 59 kr., František Svatoň (č. 34) 198 zl. 11 kr. a Šimon Nevrkla (č. 35) 72 zl. a 52 kr. Ostatní grunty byly zřejmě zakoupeny již v předešlých letech, jejich zákupní smlouvy se nedochovaly.

Jamské domy v roce 1820

Matrika pozemkového výnosu, pozemkový katastr vyhotovený pro Jámy 9. května 1820, přináší mimo jiné cenné údaje o velikosti domů, v nichž jamští usedlíci bydleli. Všech 86 v soupise zachycených domů bylo přízemních. Sedláci s výjimkou rychty měli 1 až 2 světnice a komoru, chalupníci většinou jen jednu místnost. Grunty č. 1 - Josef Mička a č. 2 - Václav Martinů měly světnici a komoru, č. 3 - Josef Molva dvě světnice a komoru, č. 4 - Josef Homoláč a č. 5 - František Šikl světnici a komoru, chalupník č. 6 - František Šikl jen světnici, sedlák č. 7 - Josef Bratránek světnici a komoru, sedláci č. 8 - Ondřej Janderka a č. 9 - Tomáš Dvořák dvě světnice a komoru, sedláci č. 10 - František Dvořák, č. 11 - Jan Mach a č. 12 - František Mička světnici a komoru, č. 13 - Josef Starý tři světnice a komoru, č. 14 - Josef Juda a č. 15 - Josef Sláma dvě světnice a komoru, č. 17 - Jakub Krejčí dvě světnice a komoru, č. 19 - Josef Nedvěd světnici a komoru, č. 19 - domkář Tomáš Mužátko jen světnici, sedláci č. 20 - Ondřej Mužátko a č. 21 - Václav Šandera světnici a komoru, č. 22 - Václav Molva dvě světnice a komoru, č. 23 - chalupník František Molva jednu světnici, sedláci č. 24 - Josef Bratránek, č. 25 - Josef Holemář, č. 26 - Tomáš Kostelenec a č. 27 - Jakub Trčka světnici a komoru, č. 28 - Jan Pochop dvě světnice a komoru, č. 29 - Ondřej Mach, č. 30 - František Kabrda a č. 31 - František Košťál světnici a komoru, chalupník č. 32 Josef Nedvěd jen světnici, sedláci č. 33 - Jan Hudeček dvě světnice a komoru, č. 34 - Šimon Svatoň světnici a komoru, č. 35 - Antonín Nevrkla a č. 36 Šimon Sochor dvě světnice a komoru, č. 37 - Ondřej Mužátko světnici a komoru.

Domkáři od č. 38 do č. 46 - Jan Štourač, Václav Bratránek, Šimon Šikl, Josef Mikeš, Jiří Hlávka, Jakub Michálek, Václav Sochor, Josef Kabrda a Ondřej Sochor měli jen světnici. Jednu světnici měla též obecní kovárna č. 47, domkáč Jakub Hudeček č. 48, obecní pastouška č. 49 a domkáři č. 50 až 54 - Josef Janderka, Václav Mička, Jan Vomáčko, Jan Bratránek a Václav Kabrda. Domkář š. 55 - František Toman měl vedle světnice též komoru, další domkáři č. 56 až 70 jen světnici. Byli to Josef Svatoň, Josef Štursa, Šimon Nedvěd, František Juda, Václav Mašán, Jakub Blažíček, Matouš Chobotský, Josef Martin, Šimon Mach, Tomáš Janderka, Josef Kabrda, Šimon Hlávka, Josef Hlávka, Josef Sochor a Jan Juda. Fara č. 71, v této době pouze kaplanka, měla 3 světnice a komoru, domkáři č. 72 až 80 - Martin Juda, Jan Holemář, Ondřej Mužátko, Martin Vítek, Antonín Šikl, František

Michálek, Josef Mička, Josef Pazour a Benedikt Šebek měli jen jednu světnici, ve škole č. 81 byla světnice a komora, domkáři č. 82 - Jan Mach, č. 83 - František Vojtíšek a č. 84 - Tomáš Kostelenec měl jen světnici, č. 85 bylo neobsazeno, vrchnostenský dům č. 86 (hájenka) měl dvě světnice a komoru a domek č. 87 - Jakub Nedvěd, pouze světnici.

Celoroční domovní daň činila u většiny domů 20 krejcarů, z celé vesnice to dělalo rovných 30 zlatých.

Indikační skizza

V roce 1835 zpracoval geometr Václav Schröter nejstarší dochovanou mapu celého katastru obce Jámy. Kolorovaná mapa ukazuje, že na jednotlivé grunty, postavené v oválu kolem návsi, navazují vedle nevelkých zahrad polní trati. Všechny selské grunty však měly další polnosti ve vzdálenějších částech katastru. Polní trati jsou většinou přerušeny loukami kolem potůčků, protékajících katastrem. Louky kolem hlavního potoka, vytékajícího z obce směrem k řece Oslavě, byly obecní. Rozsáhlejší lesy, náležející žďárskému velkostatku, byly jen na okraji katastru směrem ke Žďáru a ke Slavkovicím, ve směru na Žďár byl i větší les, příslušející k jamské rychtě. Menší lesíky byly též na okraji katastru ve směru na Sazomín a na Hlinné. Z obce vycházely cesty do Žďáru, na silnici Žďár - Slavkovice, dvě cesty do Slavkovic, cesty do Hlinného, do Hodíškova, Obyčtova, Sazomína a Vatína, ostatní cesty končily v polích uvnitř katastru. Na okraji lesů žďárského velkostatku vedle polí jamských sedláků byla panská myslivna (č. 86).

Oválnou náves utvořily selské grunty č. 1 až 39, číslované od horní části proti směru hodinových ručiček. Na návsi byly tři rybníčky, pod vesnicí dva na sebe navazující větší rybníky, uprostřed návsi kostel, fara a několik domkářských usedlostí. Další domky stály při cestě ke Hlinnému a nad cestou do Slavkovic, několik domků stálo pod vesnicí při cestě do Vatína. Grunty byly postaveny většinou z pevného materiálu, hospodářské budovy v zadních traktech gruntů byly dřevěné. *(viz barevná obrazová příloha)*

Vceňovací operát

Jednotlivé části vceňovacího operátu, který je součástí stabilního katastru, byly pro Jámy sepsány v letech 1840-1844. Podle nich žilo v Jamách v roce 1840 632 obyvatel - 292 mužů a 340 žen. O tři roky později to však bylo jen 570 obyvatel - 265 mužů a 305 žen v 91 domech a 157 domácnostech. Všichni obyvatelé Jam se živili zemědělstvím. Ve velkých selských usedlostech pomáhali pacholek, děvečka a pasák.

Ve vsi se v roce 1841 chovalo 35 koní, 43 volů, 203 krav, 22 kusů mladého dobytka, 81 ovcí a 42 kusů vepřového dobytka. Na velkých gruntech chovali 2 - 4 koně, 2 - 4 voly, 2 - 4 krávy, 1 - 2 kusy mladého dobytka, 6 - 8 ovcí a 1 - 2 prase. Tržním mítem, kde zemědělci mohli prodávat mladý dobytek, drobné zvířectvo a zemědělské přebytky a nakupovat potřebné zboží, byl samozřejmě Žďár.

Domy ve vsi byly vesměs nízké, zčásti kamenné, zčásti ze dřeva. Průmyslové závody v obci nebyly.

Vyvázání gruntů z poddanských povinností

Jakousi tečkou za obdobím, kdy Jámy podléhaly vrchnostenskému úřadu ve Žďáře, byl protokol ze 30. října 1851, kterým byli jamští poddaní vyvázani z povinností k vrchnosti. Poplatky za vyvázání jednotlivých usedlostí se pohybovaly mezi sedmi a třiceti zlatými. Nejvyšší poplatek, 30 zl.a 2 kr, byl vyměřen Janu Starému z č. 13. 23 zl. 5 kr. platil František Juda z č. 14, 22 zl. 55 kr. Jáchym Martinů z č. 2 a Jan Pochop z č. 28, o 11 kr. méně Josef Hudeček z č. 33, 16 zl. 39 kr. zaplatili František a Josefa Šiklovi z č. 5, Josef a Františka Bratránkovi z č. 7, František Dvořák z č. 10, Jan Mach z č. 11 a Šimon Nevrkla z č. 35. O 13 kr. méně museli museli zaplatit Matouš Mička z č. 1, František Mička z č. 12 a František Svatoň z č. 34. 14 zl. 46 kr. bylo vyměřeno Josefu a Marii Bratránkovým z č. 24, 14 zl. 27 kr. Františku Košťálovi mladšímu z č. 31, 12 zl. 54 kr. Janu Dvořákovi z č. 9 a zl. 14 kr. Matoušovi a Marii Šanderovým z č. 21. Částku 10 zl. 48 kr. zaplatili Prokop Molva (č. 3), Josef Holemář (č. 4), František a Mariana Judovi (č. 8) a Josef Bratránek (č. 16). Jen o krejcar méně platili Josef Sláma (č. 15), Josef Holemář (č. 25) a Jan a Dorota Petrlíkovi (č. 36). Nad 10 zlatých (10 zl. 38 kr.) bylo vyvázání stanoveno na gruntě Jana a Anny Mužátkových č. 20. Po 9 zl. 45 kr. platili Jan Krejčí č. 17, Josef a Marie Nedvědovi č. 18, František a Marie Kostelencovi č. 26, Jan Trčka č. 27, Jan Mach č. 29 a František Kabrda č. 30. 7 zl. 49 kr. zaplatil za vyvázání Josef Molva (č. 22) a pouhých 5 zl. 23 kr. Josef a Anna Mužátkovi č. 37.

Celkem dosáhly v Jamách poplatky za vyvázání z poddanských povinností částky 465 zl. 27 kr.

Samostatná obec po roce 1850

Rok 1850 přinesl zásadní změnu do vývoje obce. Rychtáře, půlmistra a konšely, jmenované do funkcí majitelem žďárského panství, nahradil volený obecní výbor, z něhož se rekrutovala obecní rada v čele se starostou. Prvním starostou samostatné obce Jámy byl František Svatoň, po něm se v této funkci vystřídali Josef Nedvěd, Jan Starý, František Nevrkla, Jan Dvořák, František Mička, v letech 1884-1890 Jan Mužátko, v letech 1890-1896 Jan Kostelenec, pak František Nevrkla, v letech 1905-1908 František Košťál, 1908-1911 František Holemář, 1911-1914 Josef Kostelenec a v době první světové války 1914-1919 opět František Holemář.

Obecní rada měla možnost pro určité činnosti vytvářet komise. V Jamách však byla na příkaz okresního hejtmanství ustavena až v roce 1884 pouze komise zdravotní. V roce 1896 zvolil obecní výbor výběrčího obecních daní a přirážek, kterým se stal František Nevrkla, v roce 1910 byl pak František Nevrkla zvolen prohlížitelem dobytka a masa.

Sídlem obecního úřadu se stal bývalý selský statek u Macáků, který obec v roce 1913 opravila.

Čestní občané

Těsně před koncem první světové války, 22. září 1918, jmenoval obecní výbor čestnými občany obce Jam říšské poslance Františka Staňka a Karla Sáblíka ze Slavkovic. Oba se zasloužili o rozvoj zemědělského podnikání na Vysočině, především podnikání družstevní formou.

Vývoj počtu domů a obyvatel

Po roce 1850 se v desetiletých intervalech konalo ve všech obcích Rakousko-uherské monarchie sčítání domů a obyvatel. V roce 1850 měly Jámy údajně 707 obyvatel, v roce 1857 zachytil sumář sčítání lidu v Jamách 93 domů a 773 obyvatel. V následujících letech do roku 1910 se počet obyvatel příliš neměnil, výrazně však rostl počet domů. V roce 1869 to bylo 95 domů a 696 obyvatel, v roce 1880 115 domů a 682 obyvatel, o deset let později 116 domů a 675 obyvatel, v roce 1900 118 domů a 698 obyvatel a v roce 1910 120 domů a 669 obyvatel.

Struktura obyvatelstva v roce 1857

Podle ne zcela přesných údajů statistiky z roku 1857 bylo v Jamách 37 sedláků, 72 chalupníků, 7 továrních dělníků, 133 pracujících v zemědělství, 26 zaměstnanců v řemeslech a v průmyslu, 7 ostatních zaměstnanců, 390 žen a dětí, 1 invalida a 67 nádeníků za denní mzdu.

Pruská invaze v roce 1866

Výsledek bitvy u Hradce Králové ve válce Rakouska s Pruskem v roce 1866 se projevil i v Jamách. Dne 10. července se ubytoval na jamské faře štáb pruské armády v čele s princem Albrechtem, v hospodářských objektech se utábořilo 8 hulánů s koňmi a 96 polních četníků k ochraně prince bylo rozloženo na síni a na půdě, řada dalších vojáků se ubytovala v boudách před farou, další důstojníci štábu našli ubytování ve škole. Podle farní kroniky byla fara celá zotvíraná, patrole pruské lítaly na koních na všecky strany okolo Jam jako čerti, a zvony na věži musely na ten čas, co v Jamách trvali, mlčet, neboť předstírali, že jich zvoněním zrazujeme. Osení okolo Jam bylo všecko zničeno. Pole s překrásným žitem, lnem, bramborami a ovsem se podobala silnici, takže se ani nepoznalo, co se na nich pěstovalo. Pruští vojáci žali žito šavlemi a stavěli z něho boudy. Nastal obrovský nedostatek potravin. Sám farář v kronice poznamenal, že 5 dní neměl v ústech ani kousek chleba. Vojáci se v Jamách střídali až do 15. září, kdy si teprve vesnice oddechla.

Jámy v sedmdesátých letech 19. století

Stav obce v době svého příchodu do Jam, v roce 1878, zachytil ve svých vzpomínkách farář Václav Bezděk. Ves byla v této době na pokraji úpadku. Z hospodářských plodin se pěstovalo jen žito, brambory, oves a len a selo se něco

málo jetele. Louky se nehnojily a každý rok několik polí z každého statku odpočívalo, leželo úhorem. Výnosy sedláků ovlivňoval úpadek lnářského průmyslu, pokles ceny lnu, který byl dosud hlavním zdrojem příjmů obyvatelstva. Sedláci upadali do dluhů a do bídy, oddávali se pití kořalky, karbanu a zlodějství. Ves podle faráře Bezděka slynula svou neupraveností, pole byla zanedbaná, po obci jáma na jámě - skutečné jámy.

Selské statky se zmenšovaly, pole byla rozprodávána. Ze starých jamských usedlostí byl rozprodán grunt č. 3 u Hlávků částečně, grunt č. 4 u Macáků úplně, grunt č. 6 u Šiklů úplně, č. 7 u Vondrušů částečně, č. 10 u Judů částečně, č. 16 u Vomáčků úplně, č. 17 u Lojků o něco později částečně, č. 25 u Bratránků z části, č. 28 u Trčků úplně, č. 29 u Machů úplně, č. 31 u Kabrdů částečně. Až v poslední třetině 19. století si začali noví majitelé pozemky opět přikupovat a tak alespoň částečně obnovovat dřívější stav.

Obecní zaměstnanci

Volený starosta měl za svou službu obci určitou odměnu. V roce 1899 to bylo 70 K ročně. Účetní dostával za vedení účtů 42 K, kostelník a písař brali každý 20 K, obecní sluha 55 K, hutař, neboli polní hlídač 45 K a ponocný 30 K. V roce 1897 byl obecním hutařem František Bratránek z č. 64. Za službu pobíral 60 zl. ročně. Před rokem 1905 byl obecním sluhou František Dvořák, který byl této funkce zbaven pro drzé chování. V roce 1907 se stal obecním sluhou František Vrána, kterému obec platila 60 K, ale v roce 1910 mu bylo služné zvýšeno na 80 K. V roce 1907 přijatý obecní ponocný Josef Miča dostal 90 K. V roce 1911 byli přijati dva polní hlídači - František Bratránek a Valentin Kostelec za 16 K měsíčně a polovinu pokuty, kterou stanovovala obecní rada. Katastr obce jim byl rozdělen na dvě poloviny. V témže roce byla kostelníkovi zvýšena mzda o 10 K, musel však přijmout další úkol - natahovat nově pořízené hodiny.

Usnesení proti škodám způsobovaných dobytkem

Dne 16. května 1910 odhlasoval obecní výbor 8 bodů usnesení, kterým mělo být zabráněno škodám dobytkem a drůbeží na polích a o něž se mohli opírat polní hlídači při doporučování pokut. Od tohoto data bylo dovoleno pásti dobytek a drůbež jedině na spojovacích cestách, tedy na cestách spojujících jednu obec s druhou, ale zakázáno pásti na cestách, které vedou do polí a slouží k svážení obilí. Meze a břehy mohli hospodáři pronajat pouze na vyžití, kdo by na cizím pozemku žal nebo trhal trávu bude pokutován, pokud nemá povolení od majitele. Pasení dobytka na mezách mezi obilím se přísně zakazuje. Husy bez pasáka, potulující se za okruhem obce, budou zajmuty a podle jejich počtu majiteli vyměřena pokuta.

Obecní majetek

Nepočítáme-li přirážky k daním, které byly každoročně upravovány podle plánovaných potřeb obce, přinášel každoroční příjmy obecní majetek - lesy,

pole a rybníky. Podle zachovaného účtu z roku 1899 přinesly tyto nemovitosti do obecní pokladny celkem slušný příjem - 2750 zl. 38 kr.

Vedle každoročně vytěženého a prodaného dříví přinášely obecní pozemky také příjem z honitby. Po roce 1850 si honitbu až do roku 1901 pronajímal žďárský velkostatek. V roce 1901 ji podle nově stanovených podmínek vydražil jamský farář Jan Filípek, který ji měl zřejmě v nájmu i v dalších letech. V roce 1913 mu ji obec pronajala na dalších 6 let za poplatek 100 K ročně.

V roce 1893 stanovil obecní výbor podmínky pronájmu obecních rybníků i obecních pozemků. Obecní rybníky vydražil v roce 1893 na šest let za 116 zl. 50 kr. ročně Josef Hajátko z Budče. Šlo o rybníky u kostela, u školy a pod dědinou. Rybníky u kostela a u školy se obec zavázala do 15. května vyčistit. V podmínkách pronájmu stanovilo obecní zastupitelstvo pořadí lovení: nejprve dolní rybník, pak u školy a u kostela. Tím bylo zaručeno, že obec nezůstane bez vody. Dražební výlohy a opravy rybníků měla provádět obec, škody vzniklé přívalem nebo průtrží však obec neplatila. Rybník Posmíšek pronajala obec v roce 1911 Václavu Starému, před tím však musel být vyčištěn.

Také pole a louky byly pronajímány na šest let. Nájemné se muselo platit předem, kdo neměl sám dostatečné záruky, musel si opatřit rukojmího, pokud nájemce nezaplatil do sklizně, mohla mu obec úrodu zabavit. Daně z pozemků i z nájmu platila obec. Nájemci museli pozemky řádně ošetřovat, u větších celků měli nájemci sami zasadit mezníky a chránit vrbičky kolem luk. Obec si vymínila, že kvůli zavodňování může na pronajatých pozemcích vyhloubit příkopy. Do nájmu byly dány pozemky, které dosud ležely ladem a byly využívány jako pastva a část tzv. býkovnice, rozsáhlé louky, kterou měli dosud k užívání dva sedláci, chovající obecní býky.

Obecní kovárna a kovář

Od starodávna vlastnila obec kovárnu. V roce 1887 ji měl spolu s obecními pozemky, které k ní byly vyčleněny, pronajatu František Vrána, který však dosud nesložil podkovářskou zkoušku a navíc dlužil nájemné za obecní pozemky. Proto mu obec ponechala jen 4 a půl měřice za roční plat včetně kovárny 10 zl., zbytek pozemků pronajala v dražbě a kováři přikázala, aby složil podkovářské zkoušky.

Když v roce 1915 pronajala obec kovárnu na tři léta za 80 K ročně spolu s polem v ceně 6 K za měřici J. Padalíkovi, stanovila mu i podmínky, za kterých měl pracovat: za přibití staré podkovy směl účtovat 15 haléřů, za opravu a přibití podkovy 30 haléřů, za novou podkovu vyrobenou ze železa hospodáře 40 haléřů a za novou podkovu z kovářova železa 6O haléřů.

Kovárna

Vzhled obce

V osmdesátých letech 19. století se zásluhou neúnavné agitace faráře Bezděka výrazně změnil vzhled obce. Zavezením zdraví kazících louží došlo k ozdravění i zkrášlení celé obce. Byl opraven kostel a škola, k níž bylo přistavěno první poschodí, kolem celého hřbitova byla vybudována kamenná zeď, neupravená prostranství před jednotlivými statky na západní i východní straně vesnice byly změněny v široké silnice, v roce 1879 byl kolem silnice od kostela na hřbitov vysázeno přes 150 lipek, javorů, jilmů, kaštanů, jasanů a dubů a upraveno okolí kostela, kde byl původní hřbitov.

Část rychty a chalupa *na místě dnešní vily č.p. 103*

K uctění svatby korunního prince Rudolfa s belgickou princeznou Štěpánkou byl vysázen na horním výpustku nad rybníčkem Posmíškem, který ležel ladem a sloužil jen k pasení dobytka a husí, lesík, čítající přes 1200 stromků. Čistý výnos z tohoto lesa měl být věnován ve prospěch jamských chudých, kostela, fary a školy.

Spojení Jam s okolím

V roce 1888 byly zahájeny práce na stavbě silnice do Hodiškova, podrobněji zachycené Václavem Bezděkem v protokolní knize obecního zastupitelstva. Obecní výbor zvolil trasu Mašánovou uličkou a stezníkem Hliněnským k Boučku a odtud k Hodíškovu, čímž se silnice vyhnula příkrému kopci v Zálomech. Majitelé se

uvolili za přiměřenou náhradu poskytnout pozemek o šířce 4 sáhů. Ještě v roce 1885 musely být dokončeny příkopy a zbudovány kanály, aby se na podzim mohly vozit brambory do hodiškovské škrobárny. V téže době se stavěla též silnice na hranice žďárské. V roce 1888 se silnice ze Žďáru až do Hodiškova stala okresní silnicí druhé třídy. Současně byly zahájeny práce na silničním spojení přes Hlinné a Petrovice do Nového Města na Moravě a z Hodiškova přes Bohdalec do Rousměrova a na Velké Meziříčí.

V roce 1908 se stavěla silnice z Jam do Slavkovic a Radňovic, na kterou zemský stavební úřad přispěl subvencí 1000 K. V roce 1910 se obec připojila k žádosti obce Obyčtova o postavení silnice II. třídy Jámy - Obyčtov, v roce 1913 se pak zasazovala o stavbu silnice do Sazomína jako odbočky ze silnice Jámy - Obyčtov.

Rozvoj bramborářství

Brzy po příchodu faráře Bezděka do Jam zřídil, údajně na Bezděkovu radu, pražský architekt Aleš Linsbauer v Hodíškově škrobárnu, která umožnila jamským i ostatním sedlákům v okolí překonat úpadek, zaviněný poklesem zájmu o len. Pěstování brambor si vyžádalo i nové způsoby obdělávání půdy, které umožnily zbavit pole nežádoucího plevele. Používání umělých hnojiv pak přinášelo stále vyšší výnosy brambor a tím i dobré ekonomické výsledky dosud upadajícího hospodaření.

Ovocná školka

V roce 1888, na památku čtyřicetiletého panování Františka Josefa I., založil farář Václav Bezděk na pustém místě u školy ovocnou školku, která měla podle zápisu v kostelní báni v roce 1890 již kolem 8OO jabloní, 300 lip, 200 hrušek, 3OO javorů, 300 jilmů, 18 ořechů, 5O třešní, keře rybízů a angreštu. Ovocné stromky byly v následujících letech prodávány občanům k založení a zkvalitňování zahrad a ovocných sadů, ostatní stromy pomáhaly ke zkrášlení obce. Po odchodu faráře Bezděka do Obyčtova převzala ovocnou školku do své správy národní škola.

Snaha o rozvoj košíkářství

Podle pamětního zápisu v kostelní báni usiloval farář Bezděk v obci o zavedení a rozvoj košíkářství. Kolem potoků bylo vysázeno asi 15 druhů vrbového proutí a Antonín Sochor byl vyslán do košíkářské školy ve Valašském Meziříčí, aby se tam naučil košíkářství a pomohl košíkářství v obci zavádět. Po návratu z Valašského Meziříčí vyučoval košíkářství na nově založené škole v Novém Městě na Moravě. Ta však byla po několika letech pro nezájem zrušena.

Stavy polí a dobytka

V roce 1899 bylo v Jamách 657 ha polí, 203,8 ha luk, 2,7 ha zahrad, 47,9 ha pastvin, 296,3 ha lesů a 4 ha rybníků. Veškeré plochy bylo 1237,37 ha, stavební plo-

chy 5,21 ha. Současně vykázaná délka obecních cest byla 26 309 m, vzdálenost do Slavkovic 700 m, do Vatína 750 m, do Obyčtova 770 m, do Veselíčka 800 m, do Sazomína 950 m a do Mělkovic 1600 m. V roce 1900 bylo v obci vykázáno 1207 ha hospodářské půdy, z toho 663 ha polí, 289 ha lesů, 204 ha luk, 48 ha pastvin a 3 ha zahrad.

V roce 1857 vykázala statistika v Jamách 14 koní, 5 valachů a 1 hříbě, 2 býky, 229 krav, 234 jalovic a telat a 52 volů, z drobného dobytka 25 ovcí a jen 3 kozy. Do roku 1910 se skladba změnila hlavně u tažných zvířat. V obci se pěstovalo 57 koní, 502 kusy skotu, 193 kusy vepřového dobytka a 5 ovcí. Drobný dobytek nebyl uveden.

Mrazy a vedra, sucho a záplavy

Stará školní kronika byla věnována především záležitostem školy a fary, učitelé však do ní zapsali i události, které ovlivnily život celé vesnice. Jedněmi z takových mimořádných událostí byly výkyvy počasí. Tak v roce 1885 byl neobyčejně teplý duben, od počátku května se však počasí podstatně změnilo. V noci z 15. na 16. květen napadlo tolik sněhu, že sněhové závěje zůstaly ležet několik dnů. Nedaleko Ostrova dokonce v sněhové vánici této noci zahynuli dva vozkové a podobných případů prý bylo na Vysočině více. Dne 6. září 1902 překvapila Jámy bouře s průtrží mračen. Obrovské množství vody, valící se od Vejdochu, ničilo ploty, odnášelo dříví z dvorů, spláchlo ryby z rybníků. Různé předměty z horní části obce byly po bouři rozneseny po dvorech a kůlnách v celé obci, ryby z rybníků nalézali občané ve chlévech, ovoce se stromů bylo otlučeno, úroda na polích z větší části zničena. V létě 1904 bylo tak velké sucho, že v Jamách vyschly téměř všechny studny. Jen u Janderků (č. 2) a u Táferských (č. 8) zůstalo ve studních trochu vody, která musela dostačovat pro celou vesnici. Rybníky na návsi i Obecník vyschly úplně, voda pro dobytek se musela dovážet ze Sádků u Hlinného.

Slavnosti

Stará školní kronika přinesla i několik zpráv o moderněji řečeno kulturním životě v obci. Šlo především o slavnosti na počest vládnoucího habsburského rodu, pořádané po celé monarchii. Tak 24. dubna 1879 byla důstojně oslavena stříbrná svatba císařských manželů. Po bohoslužbě se konala slavnost za přítomnosti členů místní školní rady a zastupitelstev všech přiškolených obcí. Hlavní projev, vysvětlující význam panovnického rodu, měl učitel, pak děti zazpívaly národní hymnu, před školou byly vysazeny dva památné stromy a po závěrečné řeči faráře zazněla ještě jednou hymna.

Další mimořádnou událostí konce 19. století, oslavovanou v celém Rakousko-Uhersku, bylo 50. výročí panování císaře Františka Josefa I. Oslava se 2. prosince 1898 konala i v Jamách. Po bohoslužbách, kterých se zúčastnily všechny školní dítky, členové obecní rady a zastupitelstva obou přiškolených obcí, členové místní školní rady, hasiči ve stejnokrojích a - jak uvedl pisatel školní kroniky - množství

zbožného lidu, následovala ve škole slavnost s projevem řídícího učitele, ukončená zpěvem rakouské hymny.

Pro jamské občany však byla asi významnější oslava stoletého založení místního kostela dne 17. července 1892. V předvečer slavnosti, v sobotu v 7 hodin večer, celou hodinu vyzváněly jamské zvony, po následujícím požehnání šla pak hudba a velké množství lidu na kopec Vejdoch, kde byla zapálena hranice a střílelo se z hmoždířů. V neděli byl již v 5 hodin budíček, v 7 hodin mše, v půl desáté jeli organizátoři slavnosti, školní děti, hasičské spolky z Jam a ze Slavkovic s hudbou k Hudečkovu kříži vstříc novoměstskému děkanovi Františku Kunstmüllerovi, který sloužil za spoluúčasti dalších deseti kněží mši a požehnal nová obřadní roucha.

Jámy v adresáři z roku 1911

V letech 1911-1939 vyšlo několik celomoravských adresářů, podávajících vedle přehledu řemeslníků a živnostníků, jejichž seznam byl základním cílem adresářů, též základní informace o obcích. Podívejme se tedy, co se mohl čtenář tohoto adresáře o Jamách v roce 1911 dovědět. Vedle nám již známých údajů o počtu obyvatelstva k roku 1910 a o nejbližší železniční stanici a poště (Žďár) je zde seznam obecních představených, jméno faráře, členů místní školní rady a učitelů na obecné škole a seznam spolků. Spolu se starostou Josefem Kostelencem tvořili obecní radu Jan Mužátko č. 7, František Juda (v lexikonu Jůda) č. 14 a Josef Sochor č. 46. Výbor doplnili farář Jan Filípek, František Holemář č. 6, František Holemář č. 25, Josef Juda č. 24, František Král, Václav Mička, Václav Pazour a Václav Starý č. 13. Ze spolků je uveden jen odbor Národní jednoty. Sbor dobrovolných hasičů zřejmě do adresáře nebyl nahlášen. Živnostnskou část obce představovali vedle Spořitelního a záložnského spolku hokynář Josef Nedvěd, hostince František Mužátko a Antonín Ubr, kteří měli současně zapsaný obchod smíšeným zbožím, Ubr pak též řeznictví, kolář František Svatoň, obchod hrnčířským zbožím a nádobím Anna Kopečková, obchod vejci, máslem a drůbeží Antonie Stránská, řezník a kramář Boh. Hrbek, stolař František Nedvěd a zámečník Michal Nedvěd.

Léta 1914 - 1938 očima obecní kroniky

Kronika obce Jam

Zákonem č. 80 ze dne 20. ledna 1920 byla každá politická obec povinna založit obecní kroniku, v níž měly být popsány události první světové války a v dalších letech pravidelně zachycovány nejdůležitější události v obci. V Jamách byl kronikář jmenován až usnesením obecního zastupitelstva ze dne 5. února 1928, přesto první jamský kronikář, řídící učitel Josef Šustáček, splnil metodický pokyn k vedení kroniky a podrobně popsal události první světové války a celé období dvacátých let. Kroniku vedl až do roku 1937, kdy byl zvolen obecním kronikářem učitel Josef Juda. Ten však svůj úkol nesplnil.

První světová válka

Všeobecná mobilizace devatenácti ročníků, mužů od 21 do 39 let, nařízená 26. července 1914, byla i v Jamách záhy vybubnována a v obci vylepeny žluté mobilizační vyhlášky. Už v pondělí 27. července odjela z vesnice první část záložníků. Hned v prvním týdnu války se konaly odvody koní a byl pořizován soupis dobytka, záhy došlo k prudkému zdražení potravin. Povinné dodávky byly postupně zvětšovány a záhy vymáhány rekvizicemi jak u sedláků, tak ve mlýnech. Již v roce 1915 byly zavedeny potravinové lístky, po nichž následovaly lístky i na další spotřební zboží. Nedostatek masa si vynutil zavádění bezmasých dní, kdy se maso nesmělo jíst ani prodávat. Na vojnu byli odváděni i osmnácti a devatenáctiletí, v roce 1916 k nim přibyli muži, staří 43 až 50 let. Na práci na polích tak zůstaly jen ženy a mládež ve věku 15 - 17 let.

Italští uprchlíci z jižních Tyrol a ruští zajatci

Na samém počátku války byli do Jam posláni italští uprchlíci z jižních Tyrol, kteří odjeli až po válce, nedostatek pracovních sil přivedl do vsi v roce 1916 pracovní oddělení jedenácti ruských zajatců. Tak se Jámy na několik let staly obcí, v níž žilo několik národností. S italskými uprchlíky se podle kroniky občané dobře snášeli, zajatci bydleli v chaloupce u Vomáčků a po jednom i dvou si je rozebírali hospodáři.

Rekvizice kovů a zvonů

V roce 1917 si válka vynutila rekvizice mosazných, měděných, cínových a bronzových věcí. Nejtíže jamští občané nesli rekvizici zvonů, které se naposledy rozezněly 16. května 1917. Menší zvon o váze 280 kg byl spuštěn na provazech oknem, větší, vážící 525 kg, musel být rozbit a snesen z kostelní věže po částech. V červenci byl rekvirován i umíráček, vážící 25 1/2 kg. Všechny tři zvony byly oceněny na 2564 K, "zaplacených" ve válečných půjčkách. Na věži zůstal jen poledník, na který bily věžní hodiny čtvrtě, celé hodiny pak bily na nárazník železničního vagónu.

Pomník padlým

Na bojištích první světové války padlo 21 jamských občanů. Z podnětu učitele Josefa Judy se záhy po válce začalo uvažovat o zbudování pomníku těmto padlým. Na konto budoucího památníku byly odváděny výnosy z divadelních představení, organizovaných především nově ustavenou místní osvětovou komisí, výnosy ze zábav a dalších akcí. Stavba pomníku byla zadána St. Kravkovi ve Městě Žďáře. Výnosy ze zábav, dobrovolnými sbírkami po obci spolu s dary družstevního lihovaru a záložnenského spolku se podařilo získat 13 558 Kč, za které byl pomník zbudován. Ke slavnostnímu odhalení došlo v roce 10. výročí vzniku Československa - 18. listopadu 1928. Do památníku z bílého mramoru byly vsazeny fotografie všech 21 padlých: Jan Blaha, Josef Fiala, František Holemář, František Hlávka,

Metoděj Holemář, František Havlíček, Alois Juda, Jan Kabrda, Jan Král, Antonín Kabrda, Mil. Mužátko, František Mach, Josef Michálek, Karel Nedvěd, Antonín Nedvěd, Jan Sochor, František Svatoň, Antonín Svatoň, Ignác Šmarda, František Toman a M. Vomáčko.

Jamští legionáři

V zahraničních legiích bojovalo a domů se šťastně vrátilo 9 legionářů. Nejsložitější cestu přes celé Rusko a lodí do Terstu prodělali Alois Bratránek z č. 118, František Svatoň z č. 73 a Jan Juda z č.70, počátkem roku 1919 se vrátili Josef Kostelenec z č. 84, František Kondrát z č. 45, Jan Grigar z č. 81, Josef a Karel Hudečkovi z č. 33 a Jan Svatoň z č. 92.

Volby do obcí

Jedním z prvních zákonů v roce 1918 vzniklé Československé republiky byl nový volební zákon z 31. ledna 1919, podle něhož probíhaly volby obecních funkcionářů v následujících letech. První proběhly v Jamách 13. června 1919. Největší počet mandátů v patnáctičlenném obecním zastupitelstvu získala strana českých socialistů (7), republikánská (agrární) strana získala 6 a strana lidová 2 mandáty. Starostou byl zvolen Jan Havlíček, kandidující za stranu republikánskou. Ten převzal funkci od Františka Holemáře, vykonávajícího starostenskou funkci od roku 1914.

Další obecní volby se uskutečnily 14. září 1923. Kandidátky v nich předložily 3 politické strany. Republikáni získali v obecním zastupitelstvu 6 míst, lidovci 4 a živnostenská strana rovněž 4 mandáty. Starostou se stal Jan Havlíček, v radě zasedali rolníci Jan Mužátko a František Holemář, stolař a rolník Josef Novotný a domkář František Svatoň. Obecním sluhou byl Inocenc Mach. V dalších obecních volbách 16. října 1927, získala republikánská strana 118 hlasů a 6 mandátů, strana lidová 86 hlasů a 4 mandáty, domkářsko-zemědělská strana 90 hlasů a 5 mandátů. Starostou se stal rolník Josef Juda, kandidující za stranu republikánskou. Do obecních voleb 27. září 1931 byly sestaveny 4 kandidátky: republikánská, domoviny domkářů, malorolníků a dělníků, strany lidové a volební skupiny lidových malozemědělců, domkářů a dělníků. První kandidátka získala 119 hlasů a 5 mandátů, druhá 109 hlasů a 5 mandátů, třetí 63 hlasů a 3 mandáty a čtvrtá 48 hlasů a rovněž 3 mandáty. Starostou zůstal Josef Juda.

Obecní komise a rady

Po volbách v roce 1919 bylo ustaveno 5 obecních komisí: finanční, lesní a polní, obecního hospodářství, stavební a domovského práva a chudinská. Záhy na to byla zřízena místní osvětová komise, jejímž jednatelem byl Josef Juda, a knihovní rada, na jejíž doporučení se obecní zastupitelstvo rozhodlo zřídit obecní knihovnu, pro níž se obci podařilo získat název Masarykova knihovna občanská.

Volby do vyšších zastupitelských orgánů

První volby do Národního shromáždění (poslanecké sněmovny a senátu) se uskutečnily v dubnu 1920. Ve volbách do poslanecké sněmovny získaly podstatnou část voličů tři strany - čeští socialisté 110, republikáni 109 a lidová strana 76 hlasů. V dalších volbách v roce 1923 byl nastoupen pak trend, který v Jamách převládal po celé období první republiky. 129 hlasů do poslanecké sněmovny zde získali republikáni, 118 lidovci, 2O strana živnostenská. Ve volbách do okresního zastupitelstva novoměstského okresu v roce 1928 získali v Jamách republikáni 188 a lidovci 93 hlasů, ve volbách do zemského zastupitelstva republikáni 166, lidovci 94 hlasů. Podobné byly i výsledky voleb do poslanecké sněmovny 27. října 1929. Z 319 voličů odevzdalo 181 hlasů straně agrární (republikánské), která zvítězila v celé republice, a 114 čsl. straně lidové, která v celorepublikových výsledcích skončila v tomto roce až na místě pátém. Sociální demokraté získali 7, národní socialisté 6, živnostníci 5 a KSČ 4 hlasy. Poslední prvorepublikové volby se uskutečnily 19. května 1935. Z 348 voličů dalo v Jamách své hlasy 211 straně agrární, 89 straně lidové, 30 sociální demokracii, 9 živnostenské straně středostavovské, 5 české straně národně sociální a 2 hlasy KSČ. Podobně vyzněly o týden později i volby do okresního a zemského zastupitelstva.

Politické strany

Podle celostátní evidence měly svoje místní odbočky v Jamách tři politické strany - republikánská, lidová a živnostensko- obchodnická strana středostavovská. O jejich působení v politickém a kulturním životě obce však nejsou žádné doklady. Pouze agrárníci založili slavnostním aktem 6. ledna 1929 místní jednotu republikánského dorostu, do níž se podle kroniky přihlásilo na ustavující schůzi 50 členů.

Sčítání lidu

Ve dnech 16. - 19. února 1921 proběhlo v republice první poválečné sčítání lidu. V Jamách bylo napočítáno 662 osob, z toho 654 Čechů, domů uvedla statistika 118. Při dalším sčítání, které se uskutečnilo 2. prosince 1930, bylo v Jamách vykázáno 122 domů a 678 obyvatel, z toho 331 mužů a 347 žen, až na jednu osobu všichni české národnosti. Podle náboženského vyznání šlo převážnou většinou o římskokatolíky, 5 osob bylo bez vyznání, 2 uvedli náboženství československé, 1 evangelické a 1 je ve statistice uveden mezi ostatními.

Jámy v adresáři z roku 1924

Adresář živností, průmyslu a zemědělství, vydaný v roce 1924, doplňuje některé údaje obecní kroniky. V Jamách je uvedeno 662 obyvatel, všichni české národnosti, poštu a telefon měla obec ve Žďáru na Moravě, železniční stanici ve Slavkovicích. Obecní majetek tvořilo 160 měřic polí a luk a 150 měřic lesa. Obecní dluhy dosahovaly částky 25.789 Kč, obecní příjmy obnášely obecní

přirážku 31 % k základním daním, 480 Kč byla předpokládaná dávka ze zábav. Příjmy z obecního majetku nejsou vyčísleny. Dále jsou zde uvedeni obecní představení, farní úřad se svými zaměstnanci, místní školní výbor a obecná škola, porodní asistentka Marie Sochorová, 47 rolníků, Spořitelní a záložený spolek, bednář František Grygar, hostince a obchody smíšeným zbožím Antonína Martinů a Josefa Mužátko, kolář František Svatoň, kováři František Milfajt a Jan Padalík, krejčí Josef Hlaváč, obchodník dobytkem a řezník Jan Paleček, kramářství Josef Martinů, obchody vejci a máslem Michal Nedvěd a Antonie Stránská, obchod uzeninami Antonín Martinů, řezník Václav Borovský, sedlář Josef Jelínek a stolař Josef Novotný. Ze spolků byl v Jamách Sbor dobrovolných hasičů a Národní jednota pro jihozápadní Moravu. Proti roku 1911 tedy počet řemeslníků a živnostníků v Jamách podstatně vzrostl.

Domy a jejich majitelé koncem dvacátých let

Sčítání lidu a domů v roce 1921 zachytilo v Jamách 118 domů, sčítání v roce 1930 122 domů, obecní kronika pak uvádí 125 domovních čísel, mezi nimiž však tři čísla chyběla, včetně dlouhodobě užívaných názvů a jmen majitelů:

č. 1 u Havlíčků nebo u Nedvědů - Jan Havlíček, rolník
č. 2 u Martinů - Josef Martinů, rolník
č. 3 u Hlávků - Alois Mužátko, rolník
č. 4 u Macáků - obecní dům
č. 5 u Palečků - Jan Paleček, řezník
č. 6 u Krejčích - Bohuslav Doležal, domkář
č. 7 u Vondrušů - Jan Mužátko, rolník
č. 8 u Janderků - František Juda, rolník
č. 9 u Michálků - Alois Juda, rolník
č. 10 u Dvořáků - František Dvořák, rolník
č. 11 u Judů - František Svatoň, rolník
č. 12 u Plachých - Václav Mička, rolník
č. 13 u Starých - Václav Starý, rychetník
č. 14 u Pochopů - František Juda, rolník
č. 15 u Sláků - Franišek Sláma, rolník
č. 16 u Šedivých - Jan Bratránek, rolník
č. 17 u Vomáčků - František Šikl, rolník
č. 18 u Lojků - Václav Nedvěd, rolník
č. 19 u Tomíšků - Václav Nedvěd
č. 20 u Mužátků - František Mužátko, rolník
č. 21 u Holemářů - Josef Šandera, rolník
č. 22 u Šírů - Václav Šír, rolník
č. 23 u Frolínků - Josef Hlávka, domkář
č. 24 u Bratránků - Josef Juda, rolník
č. 25 u Hemzálků - František Holemář, rolník

č. 26 u Kostelenců - Josef Kostelenec, rolník
č. 27 u Holánů nebo u Trčků - Antonín Holán, rolník
č. 28 u Milfajtů nebo u Mašanů - František Milfajt, kovář
č. 29 u Machů - Josef Kabrda, rolník
č. 30 u Kabrdů - Jan Kabrda, rolník
č. 31 u Bučků - Antonín Sláma, rolník
č. 32 Družstevní lihovar
č. 33 u Sochorů - Josef Hudeček, rolník
č. 34 u Svatoňů - Josef Svatoň, rolník
č. 35 u Janovských - František Nevrkla, rolník
č. 36 u Petrlíků nebo u Horních Sochorů - František Starý, rolník
č. 37 u Mládků - Josef Hudeček, rolník
č. 38 u Štouráků - Antonín Sochor, domkář
č. 39 u Zemských - František Svatoň, domkář
č. 40 u Vítků - Karel Sochor, domkář
č. 41 u Vranů nebo u Šafářů - Josef Kolbábek, domkář
č. 42 u Zavadilů - Jan Havlíček, domkář
č. 43 u u Kubínů - Jan Sochor, domkář
č. 44 u Dobrovolných - Cyril Miča, domkář
č. 45 u Konrádů nebo u Kostelníků - František Konrád, domkář
č. 46 u Marínů - Josef Sochor, domkář
č. 47 u Ponocných - Obecní dům - kovárna
č. 48 u Šamlů - Josef Martinů, hostinský a kupec
č. 49 u Pastejřů - Josef Svatoň, domkář
č. 50 u Padalíků - František Doležal, domkář
č. 51 u Mičků - Jan Laška, domkář
č. 52 u Kropáčků nebo u Beblínů - František Kropáček, domkář
č. 53 u Zahrádeckých nebo u Závadských - Alois Bratránek, domář
č. 54 u Táferských - František Mička, rolník
č. 55 Starého chaloupky
č. 56 u Chalupů - Josef Krejčí, kolář
č. 57 u Kohoutovských - Karel Šikl, domkář
č. 58 u Janů - Karel Sochor, košikář
č. 59 u Borovských - Václav Borovský, domkář
č. 60 u Rychtíků - Cyril Mach, domkář
č. 61 u Mařů - Josef Vomáčka, domkář
č. 62 u Hačků - František Nedvěd, domkář
č. 63 u Durčáků - Josef Svatoň, domkář
č. 64 u Mandáků - František Bratránek, domkář
č. 65 u Babíků - Vincencie Svatoňová, výměnkářka
č. 66 u Basařů - Antonín Sláma starší, domkář
č. 67 u Tesařů - Bedřich Vonward, domkář
č. 68 u Budíků - Josef Šandera, domkář
č. 69 u Granatýrů - František Melichar, domkář

č. 70 u Janečků - Josef Kališ, domkář
č. 71 Fara
č. 73 u Kubernů - Antonín Král, zedník
č. 74 u Kopečků nebo u Kejmerů - Antonín Wasserbauer, domkář
č. 75 u Martínků - Josef Šikl, obuvník
č. 76 u Macákovských - Hugo Peňáz, domkář
č. 77 u Vopěnků - Jan Kabrda, domkář
č. 78 u Konventských - Jan Bratránek, domkář
č. 79 u Nedělků - František Holemáč, domkář
č. 80 u Benešů - Josef Svatoň, domkář
č. 81 u Školských - Jan Grygar, domkář
č. 82 u Chaloupků - Matylda Hlávková, domkářka
č. 83 u Cupalů - František Sláma, domkář
č. 84 u Rájeckých - Josef Kostelenec, domkář
č. 85 u Humpoláků - Karel Miča, domkář
č. 86 Hájenka
č. 87 u Morkusů nebo u Pazourů - Josef Dostál, domkář
č. 88 u Tomanů - Anna Tomanová, domkářka
č. 89 Škola
č. 90 u Truhlářů - Josef Zmeškal, domkář
č. 91 u Růžičků - Josef Homolka, domkář
č. 92 u Kadlů - Alois Novotný, stolař
č. 93 u Bednářů nebo u Koutníků - František Grygar, bednář
č. 94 u Rájeckých - Jan Kabrda, domkář
č. 95 Kostelencova chaloupka k č. 26
č. 97 Havlíčkova chaloupka k č. 1
č. 98 Martinova chaloupka k č. 2
č. 99 u Novotných - Josef Novotný, stolař
č. 100 František Novotný, tesař
č. 101 Dvořákova pazderna
č. 102 Plachého výměnek
č. 103 Starého vila
č. 105 Slámova pazderna
č. 106 Vomáčkova pazderna
č. 107 u Hajných - Josef Toman, domkář
č. 108 Lojkova chaloupka
č. 109 Šanderova chaloupka
č. 110 Holánova chaloupka
č. 111 Kabrdova (Machova) chaloupka k č. 29
č. 112 Kabrdova chaloupka k č. 30
č. 113 Sochorova (Hudečkova) pazderna
č. 114 Svatoňova chalouka k č. 34
č. 115 Nevrklova pazderna
č. 116 u Čermáků - Josef Mužátko, hostinský a kupec

č. 117 u Trefulků - Karel Sochor, domkář
č. 118 u Zahrádeckých - Karel Sochor, košikář
č. 119 u Zámečníků - Josef Nedvěd, zámečník
č. 120 u Jelínků - Josef Jelínek, sedlář
č. 121 u Hlaváčů - Rudolf Krška, kolář
č. 122 u Škapů - Josef Škapa, obuvník
č. 123 u Novotných - Karel Novotný, domkář
č. 124 u Novotných - Alois Novotný, tesař
č. 125 u Doležalů - František Doležal, dělník.

chyběla tedy č. 72, 96 a 104. Domek č. 72 vyhořel 1. října 1927 a nebyl obnoven. Chaloupka č. 96 byla v roce 1926 zbourána a č. 104 měla pazderna, která vyhořela v roce 1910.

Pozemková reforma

Zákon o přídělu půdy, na jehož základě měli dlouholetí pachtýři právo zakoupení pozemkového majetku od velkostatků, se v Jamách výrazněji neprojevil. Jediný jamský pachtýř hostinský Josef Mužátko koupil od žďárského velkostatku 3 měřice polí v trati Panský. Ani v dalších letech nebyl o půdu žďárského dvora v Jamách zájem. Podle závěrečné statistiky bylo do Jam odprodáno jednomu zájemci 2 ha zemědělské a 8 ha veškeré půdy, jejíž cena se pohybovala mezi 2500 a 5000 K za hektar.

Obecní hospodaření

Ve třicátých letech měla obec 19,45 ha polí, 10,15 ha luk, 0,22 ha zahrad, 8,77 ha pastvin, 20,05 ha lesů a 2,17 ha rybníků. Obecní honitba byla pronajímána veřejnou dražbou. V roce 1931 ji získal na 6 let za 1000 Kč Václav Starý, v roce 1937 za 3060 Kč Josef Brabenec ze Sazomína. Výtěžek z obecního majetku činil ročně kolem 18 OOO Kč. Od roku 1934 byla obec členem Lesního družstva Přibyslav, které převzalo značnou část lesů žďárského velkostatku.

Elektrizace obce

Záhy po elektrizaci Města Žďáru projevily Jamy zájem o zavedení elektřiny do obce. V březnu 1927 požádal starosta František Havlíček Západomoravské elektrárny o sdělení podmínek k elektrizaci. Podle počtu obyvatel musela obec upsat 7O akcií v nominální hodnotě 21.000 Kč a tím se stala akcionářem Západomoravských elektráren, a.s. v Brně. Současně upsala 5% dlužní úpisy, drahotní příplatek na stavbu trafostanice a stavební příspěvek na stavbu přípojky vysokého napětí, která vedla do Jam od Petrovic přes Hlinné, v celkové částce 206.575 Kč, kterou si vypůjčila v Obecní spořitelně Města Žďáru. Částku 122.500 Kč splatila obec již 14. prosince 1928, na vlastní připojení musela však ještě dlouho čekat. Až v březnu

1929 byly zahájeny vlastní práce, ale i ty postupovaly pomalu. Na návsi a po vesnici zazářilo 18 žárovek a v domech si mohli majitelé otočit vypínačem elektrického osvětlení až v úterý 27. srpna 1929. Až v roce 1931 dostala obec od ministerstva veřejných prací stavební příspěvek 62.400 Kč, 54 světelných a 44 motorových přípojek do domů platil každý majitel usedlosti sám.

Krutá zima 1929

Rok 1929 začal v celé republice tuhými mrazy, které vystupňovaly v polovině února a trvaly až do počátku března. Teploměr na okně školy naměřil ve dnech 10., 11. a 13. února 26o R, což přestavuje 32,5o C. Vichřice, která mrazy doprovázela, způsobila kalamitu v dopravě, na 75 % zvěře v lesích zahynulo, zmrzly brambory ve sklepích, dobytek, hlavně mladší, ve chlévech i další domácí zvířata. Zamrzly studny a čerpadla. Pro nedostatek topiva byla ve školách zastaveno vyučování. V Jamách se neučilo ve dnech 18. - 28. února. Obecní kronika poznamenala, že není pamětníka takové zimy za posledních 153 let. Škoda na ovocných stromech se poznala až na jaře, kdy zůstala většina stromů suchá.

Ovocná školka

Po kruté zimě 1929 opět vzrostl zájem občanů o stromky z obecní školky, založené v roce 1888. Ve veřejné dražbě 16. listopadu 1931 bylo prodáno 47 jabloní a 8 hrušní. V dubnu 1933 bylo prodáno 22 jabloní, 6 jabloní-zákrsků a 9 hrušní, o rok později 69 jabloní a 7 hrušní, žákům 7. a 8. školního ročníku bylo navíc dáno 11 jabloní zdarma.V roce 1935 bylo prodáno domácím občanům 29 jabloní a 6 švestek.

Vojenské manévry na Horácku

Ve dnech 28. srpna až 1. září 1930 probíhaly mezi Velkým Meziříčím a Novým Městem na Moravě rozsáhlé vojenské manévry, které se dotkly i Jam. Pro obyvatele Jam to byla zajímavá podívaná, během níž nikoho nenapadlo, že se za několik let dostane v souvislosti s vývojem v sousedním Německu celá československá armáda do bojové pohotovosti. Celou sobotu 30. srpna se bojovalo přímo v katastru obce o kopec Vejdoch, kde bylo až do 2. září sídlo štábu. Manévrům odtud přihlížel generál Syrový, další generálové, poslanci i zemský president Černý.

Léta okupace

Obecní zastupitelstvo

Napjatá mezinárodní situace konce třicátých let se projevila i ve složení nového obecního zastupitelstva. Tradiční politické strany, agrárníci a lidovci, se pro obecní volby rozdělily na dvě skupiny. Agrárníci - sedláci a agrárníci - chalupníci získali

po čtyřech mandátech, lidovci - sedláci, lidovci - chalupníci a sociální demokraté po dvou mandátech, národní socialisté pak jeden mandát. Starostou se stal domkář Josef Sochor, kandidující za agrárníky - chalupníky, místostarostou Stanislav Kališ z kandidátní listiny lidovců - chalupníků. Na samém počátku okupace se však vedení obce změnilo. Stanislav Kališ se nevrátil v roce 1938 z mobilizace a jeho funkci převzal Josef Šandera. Starosta Josef Sochor zemřel v prosinci 1941 na tuberkulózu. Za něho se podle zápisu ve staré kronice začal v obci budovat vodovod, byly opravovány polní cesty, opravena kovárna a obecní dům. Kronika k těmto aktivitám současně poznamenala: Poněvadž byl chalupník, byly mu se strany sedláků kladeny všemožné překážky.

Pamětní lípy

Těsně po obsazení Československa německou armádou a utvoření protektorátu Čechy a Morava, 24. května 1939, byly z podnětu sedláře Josefa Jelínka zasazeny před obecní kovárnou v Jamách dvě pamětní lípy - první presidentu Osvoboditeli T. G. Masarykovi, druhá presidentu Eduardu Benešovi. Slavnostní projev učitele Antonína Kubíka při této akci byl jasným důkazem poměru představených obce k novému uspořádání státu.

Jámy v prvním roce okupace

Sčítání lidu z prosince 1939 zachytilo v Jamách 661 obyvatel. Základní přehled o obci na počátku okupace přinesl Adresář pro průmysl, živnosti, obchod a zemědělství, vydaný v roce 1939. V kapitole o Jamách jsou jmenováni bednář Frant. Grygar, hostinští Alois Juda a Josef Mužátko, kteří měli současně obchody smíšeným zbožím, Josef Mužátko též trafiku, hrnčíři Anna Kopečková a Antonín Wasserbauer, koláři Josef Krejčí a Rudolf Krška, kováři Antonín Michal a František Milfajt, družstevní lihovar, obchody máslem a vejci Michala Nedvěda a Antonína Wasserbauera, obuvník Josef Svatoň, porodní asistentka Marie Sochorová, rolníci Marie Dvořáková, Jan Havlíček, Josef Hudeček, František Juda, Josef Kostelenec, Josef Martinů, Václav Mička, František Starý, Václav Starý, Kateřina Svatoňová a Josef Šandera, řezník Jan Paleček, sedlář Josef Jelínek, spořitelní a záložený spolek, švadleny Františka Havlíčková, Anna Martinová a Ludmila Svatoňová, trafikant František Svatoň a truhláři František Nedvěd a Alois Novotný.

Nové zápisky ve staré kronice

Rokem, kdy pan řídící Šustáček ukončil psaní obecní kroniky, otevřel starosta starou, téměř století neužívanou pamětní knihu, do níž zapsal několik úvah nad událostmi kritických let 1938 až 1940, zpracoval seznam starostů obce v letech 1851-1938 a popsal základní události tohoto období. Kromě běžných zpráv o počasí (velké deště v roce 1938, bouře a krupobití 28. července 1939) popsal i první rok okupace, která se dotkla i samotné vesnice. Šlo o zákaz dožínkové slavnosti celého

Horácka, která byla plánována na 6. srpna 1939, a o povinný odvod koní 10. listopadu 1939 v Bohdalově, během něhož museli odevzdat po jednom koni Václav Starý, Josef Hudeček, Jan Paleček František Starý, František Vrbas a Václav Mička, 28 koní pak muselo být připraveno k odevzdání na zavolání. V kruté zimě roku 1940 museli podle zákona z července 1939 všichni muži i ženy od osmnácti do šedesáti let zdarma odklízet sníh ze silnic.

Zavádění němčiny

Od roku 1941 se i na obecné škole v Jamách vyučovala němčina. Učitelé a veřejní zaměstnanci museli složit zkoušky z němčiny, o rok později byly zavedeny dvojjazyčné nápisy. České názvy obcí byly poněmčeny, pokud to bylo možné, byly přeloženy do němčiny.Na dopisech z okresního úřadu nebyly proto v adrese Jámy, nýbrž Gruben. Lihovar i záložensk spolek musely do svých stanov zapsat německé názvy. Lihovar tak musel v úředním styku používat název Genossenschaftliche Spiritusbrennerei in Gruben, registrierte Genossenschaft mit beschränkter Haftung, záložensk spolek pak Spar- und Vorsschusverein in Gruben, eingetragene Genossenschaft mit unbeschränkten Haftung.

Válečné hospodářství

Od prvních let okupace začala okupační správa zasahovat do hospodaření měst, obcí i jednotlivců. Již v roce 1940 byly vyhlášeny sbírky na německý červený kříž. Představenstvo jamského lihovaru se rozhodlo věnovat na tyto potřeby 500 Kč. V následujících letech se sbíralo teplé šatstvo a obuv pro německou armádu. Záhy začalo přídělové hospodářství, zemědělcům byly zvyšovány dodávky, vymáhané v pozdějších letech i konfiskacemi, dodávky brambor do lihovaru byly omezeny ve prospěch brambor konzumních, odvážených z Vysočiny nejen do moravských měst, ale i do říše, sběr železa a kovů postihl v roce 1924 ulité jamské zvony. Dne 3. dubna 1942 byly všechny tři zvony sundány a jamští usedlíci je museli na svých povozech odvézt do Žďáru na nádraží. Zatímco v první světové války byly alespoň ve znehodnocené měně zaplaceny, německá okupační moc je konfiskovala bez jakékoliv náhrady.

Nucené práce

Stejně jako v letech první světové války, objevil se i v Jamách nedostatek pracovních sil v zemědělství. Řada osob, pracující dosud u sedláků, byla nuceně nasazena do továren v Německu nebo německých továren na území protektorátu. V posledních válečných letech i do továren v blízkém okolí, jejichž výrobky byly určeny pro německou brannou moc. Dne 8. března 1944 byl totálně nasazen do žďárské továrny na obuv i učitel jamské obecné školy, v níž se od tohoto data učilo jen ve dvou třídách.

Zánik živností

Válečné hospodářství, zvláště nasazování na nucené práce, přineslo zánik části jamských živností. Již v roce 1941 se vzdali Josef Hlávka č. 98 živnosti krejčoské, Hugo Peňáz č. 76 živnosti stolařské a Anna Kopečková prodeje kuchyňského nádobí na trzích a poutích, o rok později Josef Paleček obchodu s dobytkem.

Partyzáni

Přes poměrnou blízkost Žďáru, kde sídlila vedle protektorátních četníků i německá policie, je i z Jam zachováno několik písemných hlášení o pobytu partyzánů, kteří v hlubokém týlu narušovali německé zásobování i dopravu. Šlo vesměs o zprávy o tak zvaném nuceném zásobování. První případ byl četnické stanici v Ostrově nad Oslavou hlášen v prosinci 1944. Dne 18. prosince v 18 hodin 30 minut přišli do usedlosti Josefa Mužátka v Jamách č. 7 dva neznámí muži a požádali o oděv a boty. První byl asi 170 cm vysoký, oblečený v dlouhé kalhoty a kabát bez vesty, druhý, jen asi 160 cm vysoký, byl oblečený do dlouhého zimáku a vysokých bot. Oba byli asi 35 let staří, bez pokrývky hlavy, hovořili slovensky. Vynutili si vysoké boty, které patřily synovi majitele Bohuslavu Mužátkovi, a menší z nich vzal ze skříně krátký zimník a dvoje kalhoty. Vše v ceně asi 2 500 K. Po čtvrthodině odešli. Za chvíli na to se dva neznámí muži, zřejmě zmínění partyzáni, ptali na návsi čtrnáctiletého Františka Šandery, kde je číslo 5. Ten jim ukázal a neznámí vešli do domu č. 5 Jana Palečka. Zde se otázali, zda má cigarety, jeden z nich vzal se stolu kapesní nůž a odešli bez dalších požadavků.

Ke druhému případu došlo 8. dubna 1945. V noci ve 2 hodiny 35 minut požadovali jídlo a pití pod pohrůžkou likvidace celé rodiny v usedlosti pana Mužátka dva česky a slovensky mluvící partyzáni, z nichž jeden byl oblečen do uniformy protektorátního četníka. Hlášení o akci bylo podáno ráno v 9.30 hod. na četnické stanici v Ostrově nad Oslavou, ještě týž den přišel dálnopis do Brna na zemské četnické velitelství.

Osvobození

Osvobození se Žďársko dočkalo až na samém konci války. Ve dnech 8. a 9. května 1945 kroužila nad obcí ruská letadla, která shazovala letáky s výzvou k německým vojákům, aby složili zbraně. Partyzáni vyzvali občany ke stavění zásek u Boučka, v Horkách k Veselíčku a na Zelených cestách. V noci z 9. na 10. května byla pak vesnice svědkem rozkladu německé armády, prchající od Vatína směrem k Jamám. Po cestách, na lukách a v polích jezdily tanky a motorizované jednotky, které se bořily a zůstávaly vězet. Vojáci zapalovali vozidla, celá krajina zářila a otřásala se výbuchy. Až 10. května k deváté hodině ranní dorazily do Jam první motorizované jednotky Rudé armády. Ještě týž den večer a celý následující den procházely vesnicí proudy německých zajatců, směřující k Novému Městu. Kolony Rudé armády projížděly v následujících dnech často vesnicí. Někdy se zdržely jen krátce, někdy i několik dní. Kolem vesnice se pásla stáda koní, které způsobovaly značné škody, byly však brzy pochytány a odvedeny.

Osvobození - sobvětská vojska v Jamách (1945)

Škola

Počátky školy v Jamách

Počátky vyučování školních dětí v Jamách můžeme spojovat se vznikem kostela. Ten však byl velmi dlouho pouze kostelem filiálním, proto zde nebylo osoby, která by byla za školní vyučování plně odpovědná. V klášterním urbáři z roku 1766 jsou sice zachyceny požitky jamského učitele, což ovšem nedokazuje, že v Jamách v této době učitel skutečně působil. V roce 1774, kdy byl vydán tereziánský řád školní, uzákoňující povinnou školní docházku, je v Jamách uveden kantor Ondřej Molva, který si bral dceru Matěje Starýho. Když však v roce 1786, dva roky po vzniku lokálního kaplanství, prováděl velkomeziříčský děkan, do jehož kompetence podle zmíněného tereziánského školního řádu dohled nad triviálními školami náležel, v Jamách vizitaci, nenašel tu podle své zprávy ani školu, ani řádného učitele. V soupise dětí, které měly jamskou školu navštěvovat, bylo zapsáno 55 žáků (23 hoši a 32 dívky) z Jam, 42 (20 hochů a 22 dívek) ze Slavkovic a 34 (16 hochů a 18 dívek) z Hlinného. V zimním období vyučoval mládež jakýsi tkadlec (šlo zřejmě o již zmíněného Ondřeje Molvu) a farář podle možností vyučoval katechismu. Ke změně došlo až v roce 1787, kdy bylo zřízeno novoměstské děkanství. To vedlo k ustavení řádného učitele i v Jamách. Záhy na to, v roce 1788, se změnil školní obvod jamské triviální školy. Byly totiž odloučeny Slavkovice, v nichž byla zřízena samostatná škola, naopak přiškolen Vatín a nová osada Veselíčko.

Stará škola

Do konce 18 století probíhalo v Jamách vyučování v soukromých domech učitelů. Až v roce 1800 přistoupil Náboženský fond ke stavbě školní budovy.

Stavba byla podle školní kroniky zahájena v dubnu 1800 a ještě v tomto roce byla dokončena. Místo pro školu však nebylo zvoleno příliš vhodně. Budova trpěla značnou vlhkostí, proto musela být velmi často důkladně opravována. Přes finančně náročné opravy v letech 1807 a 1812 musela být v roce 1819 opět opravena, nově pokryta, nahozena, byl dán rákos na podlahu a vyměněny i dveře. Aby náboženský fond byl ušetřen opakujících se nákladů na opravu školy, bylo rozhodnuto postavit novou školní budovu na příhodnějším místě. Tak byla první jamská škola, která měla popisné číslo 81, po čtvrtstoletém působení prodána v dražbě a vydražené peníze použity na novostavbu.

Místní školdozorci

V obcích, v nichž byly zřízeny triviální školy, byli jmenováni místní školdozorci, kteří ručili děkanovi za řádný chod školy. V Jamách byl prvním takovým školdozorcem podle staré školní kroniky jmenován 10. února 1817 František Toman z č. 13. Při generální vizitaci školy dne 19. července 1819 převzal tuto funkci Jan Bratránek z č. 7, v roce 1823 rychtář Josef Starý z č. 13, v roce 1837 celoláník František Mička z č. 12 a posledním školdozorcem před vznikem místní školní rady byl od 6. února 1863 rolník František Šikl z č. 5.

Nová školní budova

Nová školní budova, č. 89, byla postavena v roce 1825 Náboženským fondem, který nesl hlavní finanční náklady. Ruční práce a potahy musely zajistit přiškolené obce - Jámy, Hlinné, Veselíčko a Vatín. V roce 1826 převzal funkci zřizovatele školy nový majitel žďárského panství kníže Ditrichštejn. Žďárské panství dávalo ročně na vytápění školy 13 sáhů měkkého dříví, přiškolené obce však musely dříví ke škole vlastním nákladem přivést, sedláci z Jam 6 1/2 sáhu, z Hlinného 3 1/4 sáhu a z Vatína rovněž 3 1/4 sáhu. Když byla v roce 1853 ve Vatíně postavena škola, odmítli Vatínští tento dovoz. Spor se dostal až před okresní hejtmanství v Novém Městě na Moravě, které rozhodlo, že za rok 1853 bude dříví dovezeno na účet obce Vatína, pro další léta však byl Vatín tohoto úkolu zproštěn. Odvoz dříví byl pak rozdělen mezi ostatní obce: Jámy 7 sáhů, Hlinné 3 1/2 sáhu a nová osada Veselíčko, která dosud tuto povinnost neměla, 2 1/2 sáhu. Žďárská vrchnost přispívala ke zdárnému chodu školy i jinými formami. Ve školní kronice je například poznámka, že v roce 1852 daroval kníže Ditrichštejn jamské škole nová kamna, jejichž instalaci však musela zajistit obec. Když 25. července 1900 navštívily dědičky Klotyldy Clam-Gallasové Eduardina Khevenhüllerová a Klotylda Festeticová Jámy a vyslovily spokojenost se zpěvem žáků místní školy v kostele, poukázal podle školní kroniky důchodenský úřad v Zámku Žďáře škole dvacetikorunu na zakoupení nějakého předmětu pro školu na trvalou památku vysoce vzácné návštěvy.

***Před budovou bývalé školy** č.p. 81*

Budova nové školy

***Žáci Jamské školy** - řídící učitel Šustáček*

Příjmy prvních učitelů

Ve staré školní kronice je vloženo několik výkazů příjmů jamských učitelů. Tak v roce 1823 vykázal učitel celkový příjem 98 zl. 30 kr. V hotovosti od Náboženského studijního fondu pobíral 39 zl. 55 kr., na školném 34 zl. 45 kr., koledy 16 zl. 15 kr., štola 3 zl. 12 kr., za pašije 30 kr., výtěžek z pole 4 zl. 15 kr. a z louky 1 zl. 8 kr.

V dalších letech se příjmy učitele měnily jen nepatrně. V roce 1824 to bylo 116 zl., v roce 1825 139 zl. 37 kr., v roce 1828 učitel Vojtěch Sobotka vykázal 132 zl. 58 kr., výkaz Václava Svobody, potvrzený kaplanem Antonínem Kolárským a rychtářem Antonínem Růžičkou za rok 1840 uvádí 99 zl. 2 kr., v roce 1846 pouhých 94 zl. 55 kr., o rok později 106 zl. 12 kr., v roce 1852 98 zl. 25 kr., v roce 1853 pak 125 zl 6 kr.

Školní knihovna

Od roku 1840 vedl jamský učitel výkazy o školní knihovně. Vedle katechismu, evangelia a slabikářů bylo v žákovské knihovně 12 svazků knihy Josefa Liboslava Zinglera Přítel mládeže, které škole věnoval farář Antonín Kolárský. V roce 1846 přibyly abecední tabulky a další knihy věnované při vizitaci P. Kolárským - Věrný raditel, Pravidla dobropísemnosti české, Proč a proto při umění početním a další. V roce 1849 byl již v knihovně Stručný dějepis země české a moravské, počátkem šedesátých let měla knihovna již 36 svazků, mezi nimi i knihu Al. V. Šembery O rovnosti jazyka českého a německého na Moravě a Slovník pro čtenáře novin M. Fr. Klácela.

Rozšíření školy

Výnosem zemské školní rady ze 3. února 1874 bylo povoleno rozšířit jednotřídní obecnou školu v Jamách na dvoutřídku. Ke skutečnému rozšíření došlo však až v roce 1880, kdy bylo, jak je zapsáno ve školní kronice po vícerém naléhání jak se strany slav. c. k. okresní tak i vys. c. k. zemské školní rady přikročeno k přestavbě školy. Stavba byla nákladem obcí Jámy a Hlinné podle projektu a stavebního dozoru Josefa Sadílka z Nového Města na Moravě zahájena 24. června 1880 a ukončena 23. října téhož roku. Následující den, 24. října, byla budova školní slavnostním způsobem církevně posvěcena a svému účelu odevzdána. O řádný chod prací i o řádné účtování pečoval dvanáctičlenný stavební výbor, který měl 6 členů z Jam a 6 členů z Hlinného. Členem výboru byl i farář Václav Bezděk a učitel Karel Šůra. Spolu s dokončením stavby bylo aktivováno podučitelské místo, na které byl v roce 1881 přijat Václav Štikar. Od 1. ledna 1882 začalo na škole v Jamách vyučování ženským ručním pracím. První industriální učitelkou v Jamách byla Marie Kaitánová.

Nadace Waignerova

V roce 1880 odkázal Cyril Waigner ze Žďáru obci Jamné 800 zl. ke zřízení školní nadace, jejíž úroky měly být každoročně použity: jedna pětina ve prospěch školní knihovny, jedna pětina na opatření školních potřeb a vyučovacích pomůcek pro žáky a tři pětiny na oblek a obuv chudým školním dítkám.

Místní školní rada

K rozšíření dosavadní jednotříky v Jamách na dvojtřídní školu došlo výnosem nového školského orgánu. V roce 187O byly totiž školy vyňaty z kompetence

církve a převzaty do správy státních orgánů - zemské školní rady na úrovni země, okresních školních rad na úrovni okresů a místních školních rad, které pečovaly o školy v jednotlivých obcích. V Jamách se stal předsedou místní školní rady farář Václav Kučera, po něm rolník Josef Petrlík, po jeho přestěhování do Vatína František Dvořák z č. 10. Dalšími členy byli v prvním období František Mička a Josef Petrlík z Jam a rolník Jan Šamla z Hlinného. V druhém období přišli do místní školní rady Josef Petrlík z Jam a František Janů z Hlinného, v dalším období Josef Petrlík a Josef Kabrda z Jam a František Miča z Hlinného, pak předseda Jan Mužátko a členové František Dvořák z Jam a Antonín Janů z Hlinného. V roce 1905 stál v čele místní školní rady František Nevrkla, v letech 1909-1913 Josef Juda. Místopředsedou byl v této době František Janů z Hlinného, členy František Nevrkla a Josef Novotný z Hlinného. Od konce dvacátých let byl předsedou místní školní rady František Sláma č. 15, náměstkem Jan Havlíček č. 1, členy sedlář Josef Jelínek, hostinský Alois Juda a řídící učitel Josef Šustáček.

Další osudy a zánik školy

Výnosem zemské školní rady z 11. února 1898 byla obecná škola v Jamách rozšířena od školního roku 1899/1900 na trojtřídní. V roce 1904 si budova vyžádala rozsáhlou opravu. Byla pokryta zinkovým plechem, opatřena dvěma bleskosvody, opraveny zdi a pořízena nová fasáda, to vše nákladem 2943 K Trojtřídní školou zůstala jamská obecná škola i po roce 1928, kdy byla v Hlinném na výměnku rychty otevřena jednotřídní expozitura jamské školy. V roce 1928 byla v rámci elektrizace zavedena elektřina i do školy. Jako perličku zde je možné uvést, že když při bouři 10. srpna 1929 uhodil blesk do školy a poškodil pojistky, považoval to pan řídící za chybu v elektroinstalaci a podpořil tím názor odpůrců elektrizace, že vedení vysokého napětí přitahuje při bouřkách do obce blesky. O prázdninách 1933 byla škola opravena a vymalována. V roce 1946 byla škola v důsledku odchodu mnoha početných rodin do pohraničí zmenšena na dvojtřídku. Stav školy vyžadoval neustálé drobné i rozsáhlejší opravy. V roce 1955 byly ve škole vybudovány splachovací záchody, v roce 1958 byla provedena generální oprava celé školy, v roce 1975 došlo k rekonstrukci elektrického vesení. Počet žáků však stále klesal. V roce 1975 klesl jejich počet na 28 a škola se opět změnila v jednotřídku. V roce 1976 získala dokonce novou fasádu, ale od 1. září 1978 chodili do jamské jednotřídky jen první a třetí ročník, žáci vyšších ročníků dojížděli do Žďáru, od 1. září 1979 byla pak jednotřídní Základní devítiletá škola v Jamách zcela zrušena a žáci převedeni na 1.ZDŠ , později na 4. ZDŠ ve Žďáře nad Sázavou. Inventář školy pak převzal místní národní výbor.

Nakažlivé nemoci ve škole

Během svého působení se jamská škola nevyhnula uzavření, vynucené epidemií nakažlivých nemocí. Dne 9. dubna 1904 muselo být zastaveno vyučování pro epidemii spalniček. Mnohem tragičtější důsledky měla epidemie spály v roce

1932. Od 25. října do 6. listopadu byla škola zavřena, vyučování muselo pak být nahrazováno ve volných čtvtrcích. Dvě školní děti zemřely, dvě byly dlouhodobě hospitalizovány v nemocnici v Německém Brodě.

Učitelé a správci školy

Prvním učitelem v Jamách, který učil ve svém bytě, byl František Kabrda z č. 30. Po něm učil jamské děti Josef Molva, pak jeho bratr domkář Jeroným Molva. Dalším učitelem byl Jeronýmův syn domkář a tkadlec Ondřej Molva č. 38. Ve svém bytě učil ještě domkář a krejčí Josef Bratránek a první léta svého učitelování i Vojtěch Sobotka, rodák z Bohdalova, který byl oficielně pověřen správou školy 26. března 1797. V Jamách působil pět roků jako pomocník a plných 28 let jako učitel. Dalších 18 let učil v Jamách jeho syn Josef Sobotka, který zemřel 7. září 1839. Po jeho smrti zastupoval učitele pomocník Jan Kubík ze Zámku Žďár. Dne 15. února 1840 nastoupil na jamskou školu bývalý učitel na hlavní škole v Polné Václav Svoboda, který zemřel 25. listopadu 1852. Po krátkém zastupování Janem Kubíkem nastoupil do školy 4. února 1853 Antonín Rohlík, rodák ze Slavkovic. V Jamách učil jen dva roky a tři měsíce, pak odešel do Zámku Žďáru. Od května do srpna 1855 zastupoval v Jamách pomocník z Nového Veselí, dne 7. srpna 1855 zde pak nastoupil Josef Votava, který odešel do penze v roce 1874. Od 1. dubna 1875 až do 1. září 1902 učiteloval pak v Jamách Karel Šůra, o němž farář Václav Bezděk napsal do pamětního zápisu, uloženého v roce 1890 do báně kostelní věže: veliký bojovník proti škole náboženské, na němž se osvědčuje přísloví "učitel kněze nepřítel".

Od 1. září 1902 působil v Jamách Antonín Promberger, který přišel do obce z Chroustova a učitel zde 8 let. Dne 13. června 1910 odešel na vlastní žádost na odpočinek. Dalších 10 let, od 29. srpna 1910 do 1. září 1920 spravoval školu v Jamách Rudolf Kleveta, rodák z Boskovic. Spolu s ním v Jamách uřili Josef Juda, František Hutar a industriální uřitelka Karla Svítilová. Dnem 1. září 1920 převzal pak správu školy Josef Šustáček, autor jamské obecní kroniky, který přišel do Jam z Březí. Na trvalý odpočinek odešel 1. ledna 1936. Dnem 1. září 1937 byl ustanoven řídícím učitelem na obecné škole v Jamách Antonín Kubík, rodák z Javorku, který dosud učil v Daňkovicích, ale již v roce 1938 odešel do důchodu. Správu školy převzala učitelka Běta Ostrá, v roce 1946 se řídícím učitelem stal František Beneš, který v roce 1953 přešel učit do Žďáru a odstěhoval se do vlastního domku v Ostrově na Oslavou. Na jeden rok ho vystřídal Aleš Zavadil, který přišel do Jam z Nížkova a odešel do Studnice. Od roku 1954 řediteloval v Jamách Stanislav Kříž, v roce 1965 přezal správu školy František Novák. Ten byl v roce 1975 přeložen do Obyčtova. Ředitelkou jednotřídky byla ustanovena jeho manželka Jiřina Nováková, v následujícím roce se však František Novák vrátil do Jam. K 1. září 1978 odešel František Novák do Vepřové a do Jam nastoupil místní rodák Josef Holemář, který stejně jako manželé Novákovi dojížděl do školy ze Žďáru nad Sázavou.

Pionýrská organizace

V roce 1950 se pod nátlakem okresního inspektora podařilo při jamské škole ustavit pionýrskou organizaci. V roce 1952 měla již 10 členů ze čtrnácti žáků 4. a 5. postupného ročníku. Dne 20. dubna složili tito pionýři, vedení ředitelkou mateřské školy Eliškou Výtečkovou, pionýrský slib. V následujících letech se počet pionýrů zvolna zvětšoval. V roce 1956 zůstalo mimo organizaci jen 5 žáků ze třiceti v pionýrském věku, o rok později bylo v pionýru již všech 28 žáků. Od roku 1955 vedli jamské pionýry středoškoláci ze Žďáru.

Lidová škola zemědělská

V roce 1944 požádala obec o zřízení lidové školy zemědělské, která byla od školního roku 1944/45 skutečně povolena. Šlo o jakýsi kurs při národní škole. Zda bylo na této škole skutečně zahájeno vyučování, není v dokladech obecné školy doloženo. Rozhodně však škola neměla dlouhého trvání.

Mateřská škola

V roce 1948, po změně národní školy z trojtřídní na dvojtřídku, byla v uvolněné místnosti v přízemí školy zřízena mateřská škola. Ředitelkou školky byla Eliška Výtečková, po ní manželka ředitele národní školy Věra Křížová. Místnost v národní škole však záhy přestala vyhovovat. Provoz byl bez stravování, svačinu si děti nosily, na oběd si je maminky braly domů. Nezdravou vlhkost třídy neodstranilo ani obložení stěn heraklitem v roce 1957. V roce 1959 uvažoval MNV o přesídlení školky do bývalého hostince Marie Mužátkové v č. 116. Když se však uvolnil rodinný domek č. 102, doporučilo představenstvo jednotného zemědělského družstva jeho koupi a adaptaci na školku. K přestěhování došlo v roce 1972, kdy mohlo být při školce zavedeno i stravování dětí. Učitelky v mateřské škole se často střídaly. V r. 1975 odešla do důchodu ředitelka Anděla Trojanová, vystřídala ji Jaroslava Klímová, která byla ředitelkou školky až do 31. prosince 1997, kdy odešla do starobního důchodu. V roce 1998 převzala správu mateřské školy Ivana Mátlová ze Žďáru nad Sázavou. Školku v této době navštěvovalo 26 dětí, v roce 1979 povolil okresní hygienik 23 dětí, i když kapacita školky byla stanovena na 19 dětí. Provoz byl od 7.00 do 16.30 hod.

V roce 1993 byl objekt, v němž JZD postavilo mateřskou školu, vrácen původnímu majiteli. Obec za její pronájem musela platit, v roce 1994 ji pak odkoupila a stavebně oddělila od původní usedlosti.

Kostel a fara

Jamský kostel

Odkaz jednoho zlatého k jamskému záduší, zapsaný v roce 1643 na gruntě Jana Macáka, je pravděpodobně nejstarší písemnou zprávou o jamském kostele. Poněvadž v klášterních análech není o stavbě kostela v Jamách žádná zpráva, byl zřejmě vybudován za Ditrichštejnů, tedy před rokem 1638. Když zakladatel farní kroniky pátral po datu postavení původního kostela, zjistil, že kostel byl v době, kdy se v Jamách konaly bohoslužby jen každou třetí neděli, vykraden. Zloději nenašli žádné cennosti, pouze nějaké písemnosti, které roztrahli a rozházeli po hřbitově. Jejich zkázu dovršil déšť. Proto se v roce 1784 již nepodařilo doložit datum stavby kostela. Původní kostel měl zděnou sakristii, 1 oltář, dřevěný kněžský kůr, kazatelnu, 3 zvony na kostele o váze 13, 6 a 3 centy a na hřbitově ohrazeném zdí kostnici. Byl zasvěcen svatému Martinu - biskupu. Posvícení se od roku 1672 slavilo v neděli po sv. Martinu a patronem kostela byl žďárský klášter. Výbava kostela byla chudá: byla tu schránka na ostatky, měděný vyzlacený kalich s palenou, 2 kasuly se štolami a manipuly, bursa s pallou, velum na kalich, 2 polštářky na mešní knihu, alba, humerál, cingulum, 4 ubrusy, korporál, purifikatorium, 6 podložních roušek, 12 roušek (strophiola), 2 ručníky, starý misál, 2 dřevěné kříže, zvoneček, 2 cínové svícny, 2 cínové konvičky s miskami, skříň v sakristii, 2 schránky, mosazná nádobka na svěcenou vodu, 4 korouhve, máry, papírové obrazy a nějaké drobnosti. Jmění kostela tvořily jen malé odkazy na třech domech. Varhany, sloužící do roku 1907, nesly letopočet 1760.

Kostel byl filiální, služby boží v Jamách sloužil žďárský kaplan každou třetí neděli. Do roku 1691 měli údajně farníci dokonce povolení, aby mohli sami pohřbívat mrtvé. Podle kroniky byla rakev uložena a částečně zasypána, církevní obřad pak proběhl až při nejbližší cestě kněze do Jam.

***Kostel** - boční vchod*

***Kostel** - zadní vchod*

***Obraz** - nad vchodem do zakristie*

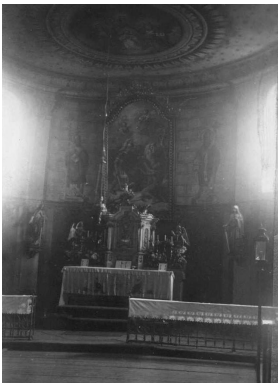

Hlavní oltář

Sv. Metoděj

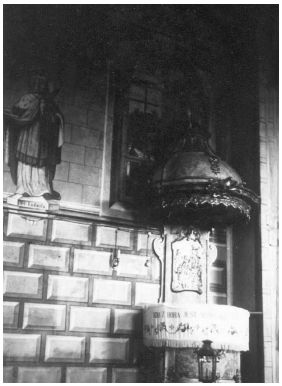

***Kazatelna a obraz** sv. Ludmily (1947)*

***Obraz** - Pán Ježíš přítel dítek*

***Kříž na stropě** kostela*

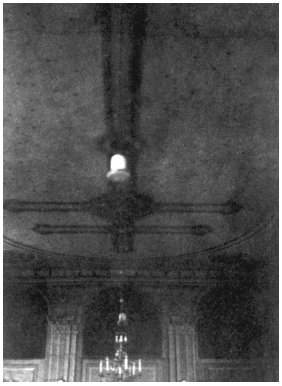

***Kříž na stropě** kostela (celkový pohled*

***Strop** - sv. Matouš*

***Strop** - sv. Jan*

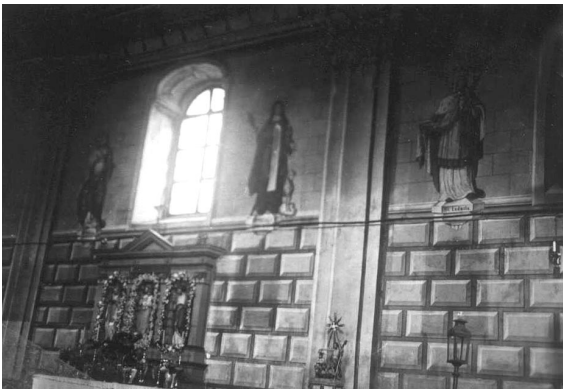

Oltář Paní Marie Karmelské
severní strana kostela

Štolové poplatky

Po generální vizitaci žďárského kláštera 22. června 1679 stanovil žďárský opat Edmund výši štolových poplatků pro záduší ve Žďáře, v Jamách a v Obyčtově: Od posluhování nemocnému velebné svátosti neb posledního pomazání dokonce nic, leč by kdo chěl z panské vůle co dáti. Od křtu buďto na novou vodu neb křižmo, třebas i blížňata byly, od potřebnějších slepici a 4, 5, 6, 7, 8 gr., od možnějších pak nanejvejš 10 grošů. Od suvodu šestinedělky, nemá-li své svíčky, 2 gr. Od ohlášky trojí k stavu svatého manželství 6 gr. Od zdavků 12, 15, 20, 25, nanejvejš 30 gr. Od funusu nebo průvodu mrtvého neb malého (cantor polovičně) 8 neb 10 gr. Od funusu s konduktem 15 gr., nejvejš 1 kopu. Za mši čtenou 30 gr., za mši zpívanou nanejvejš 2 kopy, a kdyby byla s kázáním, tehdy 3 kopy.

Desátky ke žďárské faře

Rozhodnutí opata o výši štolových poplatků je zapsáno v druhé pozemkové knize pro obec Jámy. O dvacet let mladší, ze 16. října 1699, je v téže knize Contract aneb narovnání panem farářem žďárským, co mu každoročně ves Jámy dávati má, aby jim pro služby boží kaplana choval, který by jednu neděle neb svátek v Jamách a druhou neděle neb svátek v Obyčtově novým způsobem přisluhoval. Ze smlouvy je patrné, že v Jamách měly být bohoslužby jednou za 14 dní. Za to museli sedláci připravit a odvézt na faru do Žďáru ročně fůru dříví, všichni usedlí včetně podruhů, pokud chovali krávy, dávali 3 krát ročně žejdlík másla, na vánoce každý podle možností koledu, na posvícení koláč, na velikonoce každý 4 vejce. Sedláci navíc dávali desátek žita, ječmene a ovsa. V seznamu jsou uvedení jmenovitě se stanovenými povinnostmi, které u většiny činily 2 až 3 achtle žita a ovsa a půl achtle ječmene, jen rychtář měl desátky podstatně vyšší - šlo o 1 míru 2 achtle žita, 2 míry ječmene a 1 míru 2 achtle ovsa.

Tyto desátky platili jamští osadníci až do roku 1762, kdy v souvislosti s jednáním o zřízení lokalie byla sepsána nová smlouva.

Stavba kostela a zřízení farnosti

Po zrušení kláštera zřídil náboženský fond v roce 1784 v Jamách lokalii, v níž zajišťoval služby boží kaplan Florián Málek. To vedlo v roce 1792 ke stavbě nového kostela z pevného materiálu. Budova byla pokryta šindelem, vybavena rákosovými stropy a vydlážděna kamennými deskami. V této podobě sloužila do roku 1812, kdy byl kostel i s věží opravován, dány nové rákosové stropy a uvnitř světležlutě vymalován. Současně byly opraveny varhany a hodiny, zrušen hřbitov u kostela a za dědinou založen nový hřbitov, pořízen umíráček a upraven i oltář. Opravy byly z větší části hrazeny dobročinnými dary. V roce 1847 získal kostel od knížete Františka Ditrichštejna obraz patrona kostela sv. Martina od vídeňského malíře Töpela v ceně 400 zl. konvenční mince. Stará obecní kronika zaznamenala, že obraz bez rámu přivezl z Vídně Jan Dvořák z č. 9, 19. října 1847 byl obraz za přítomnosti vrchního žďárského panství postaven na oltář a 24. října posvěcen. V roce 1851 byla do kostela především z darů věřících pořízena křížová cesta, o dvě léta později byl pořízen nový ornát. V této době byly na věži 4 zvony, tři pravděpodobně přenesené odjinud, čtvrtý litý přímo pro Jámy. První, třináctcentový, měl nápis Léta Páně 1530 byl tento zvon vyslán ke cti a chvále Pánu Bohu. Druhý (poledňák), těžký 6 centů, Mater Dei miserere. Ad honorem Sti Michaelis 1536. Třetí o váze 3 centy Verbum Domini manel in aeternum, a čtvrtý s nápisem Sancta Maria, Ste Martine et omnes Sancti orate pro nobis. Velký zvon byl údajně původně majetkem kostela v Zámku Žďáře, z kostela na Zelené Hoře ve Zďáře pocházely i dubové lavice jamského kostela.

Ve špatném stavu nalezl faru i kostel farář František Šrámek při svém příchodu do Jam. V kronice si postěžoval, že nemá naději na zlepšení situace vzhledem k úmrtí knížete Ditrichštejna, velikomyslného patrona našeho, právě nyní v neblahých poměrech patronátních, an se posud neví, komu panství připadne. V roce 1863 opravil podučitel Jan Hron z Nového Veselí, samouk, za 50 zl. varhany podle faráře tak dobře, že by si odborník za tuto práci účtoval nejméně čtyřnásobek.

Jamské matriky, samostatná pro narozené, oddané a zemřelé, jsou vedeny od roku 1784 pro lokalii, jejíž obvod tvořily Jámy, Hlinné, Slavkovice a Veselíčko. Nejstarší zápis v matrice narozených pochází z 22. listopadu 1784, kdy byla pokřtěna Kateřina, dcera domkáře Simona Svatoně a jeho manželky Viktorie z Jam č. 34. Křtil ji místní kaplan Florián Málek. Stejné rodiny se týká i nejstarší zápis v matrice oddaných, když si 11. listopadu 1784 bral čtyřicetiletý vdovec Jan Svatoň třicetiletou Markétu. Nejstarší zápis v úmrtní matrice je ze 14. listopadu 1784, kdy zemřela Tereza Šiklová z č. 4. Matriky tedy dokazují, že lokalie, v Jamách, oficielně zřízená 22. října, zahájila činnost v listopadu 1784.

V roce 1868 byla jamská lokalie povýšena na farnost. To vedlo k provedení rozsáhlejších úprav kostela, které zajišťoval farář Václav Bezděk, působící v Jamách od roku 1878. Vedle úprav starého hřbitova a vysázení nových stromů byly prolámány nové dveře do sakristie, cihelná podlaha nahrazena prkennou, v roce 1884 pak byl naproti bočním dveřím kostela postaven nový oltář P. Marie Karmelitské podle návrhu architekta Barvitia se soškami sv. Josefa a sv. Anny. K tomuto oltáři se každoročně konala mariánská pouť v neděli po 16. červenci. Opraveny byly také varhany a v kostele i sakristii provedena ventilace. Před oslavami stého výročí jamského kostela, které za účasti několika farářů z okolí proběhly 17. července 1892, byl kostel malířem Víškem z Ústí nad Orlicí za pomoci místních farníků vymalován. Dne 22. května 1894 během večerní májové pobožnosti udeřil blesk do kostelní věže. Poškodil varhany a strop pod kruchtou, na níž na štěstí nikdo nebyl. Rok na to byla věž a střecha kostela pobita pozinkovým plechem. V roce 1907 byly nákladem 3100 K zakoupeny od firmy Tuček z Kutné Hory nové varhany. Další opravy se kostelní věž dočkala v roce 1908. V roce 1912 byly na věži instalovány nové věžní hodiny. Podle rozhodnutí obecního zastupitelstva měly být zakoupeny od firmy Moravus v Brně, předseda kostelního konkurečního výboru však zajistil jejich koupi v Praze. Důkladné opravy prodělal kostel v roce 1947, kdy MNV dal souhlas s vykácením starých lip kolem kostela, jejichž kořeny sahaly až pod dlažbu. Byl pořízen nový strop chrámu, který hrozil již delší dobu sesutím a zabudována nová okna. Dalšími rozsáhlejšími úpravami včetně nového elektrického vedení a osvětlení i opravy a pozlacení kostelní báně prošel chrám v roce 1975. V roce 1979 byla pak provedena generální oprava varhan. Poslední oprava věže, která si vyžádala celou novou vazbu, byla provedena na jaře 1995, kdy dostala věž měděnou střechu.

Fara

Dnešní fara č. 71, která je evidována jako památka údajně z poloviny 17. století, byla podle dochovaného projektu a plánků postavena v roce 1789. Původní obydlí kněze prý stávalo v místech č. 103 (Starého vila), tedy na protější straně ulice v sousedství rychty. První kaplan, ustanovený pro Jámy, prý chodil "pořídkou" a jedl u sousedů, kteří ho živili, svou vlastní dřevěnou lžicí. V roce 1868 bylo při faře posaveno hospodářské stavení. Za faráře Bezděka byla fara opravena a rozšířena farská zahrada, osázena novými stromy, opatřena studní a nádržkou na vodu s dvěma besídkami. V letech 1928-1929 byla fara důkladně opravena. Další opravy, tentokrát již s povolením památkového úřadu, se farní budova dočkala v letech 1972-1974, kdy byly především odizolovány vnější zdi, přistavěno podkroví s okny do zahrady a k silnici, aby průčelí s lomenou střechou zůstalo v původní podobě. Také dveře hlavního vchodu, replika vyrobená místním truhlářem J. Suchým, zůstaly v původní podobě.

Fara

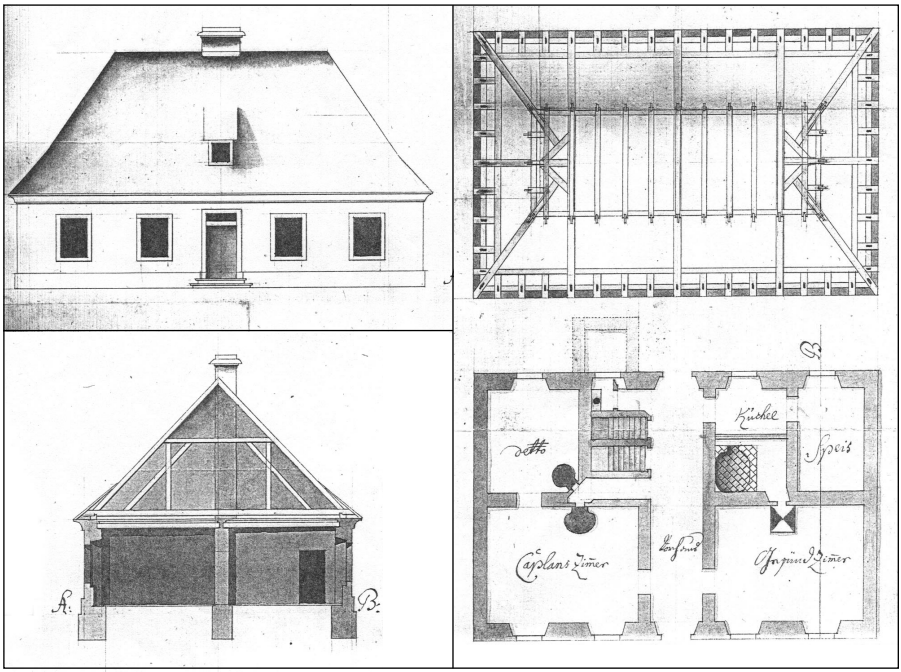

***Plán na stavbu fary** (1789)*

Nejstarší duchovní správci

V obecní kronice je vlepena fotokopie alba, zhotoveného v roce 1984 k dvousetletému výročí duchovní správy v Jamách, v níž jsou uvedeni všichni faráři a administrátoři jamského kostela. Prvním správcem jamské farnosti byl bývalý žďárský mnich Florián Málek, rodák z Chrasti. V roce 1811 přišel do Jam z Fryšavy kroměřížský rodák František Šimík, po něm administroval krátce jamskou faru Jan Vaněk, 23. března 1836 byl pak na jamskou faru dosazen Antonín Kolárský.

***Duchovní správcové** kostela sv. Martina*

Český spisovatel a buditel Antonín Kolárský

Antonín Kolárský, narozený v roce 1794 v Pardubicích, studoval v Praze a bohosloví v Hradci Králové. Na kněze byl vysvěcen v roce 1820. Již jako student přispíval do Hyllosu, do Lidových novin, do Přítele mládeže, později do Moravských novin a Havlíčkova Slovana. Zúčastnil se řady vlasteneckých podniků, působil horlivě k národnímu uvědomění, zakládal knihovny a rozdával lidem české knihy. V Jamách působil v letech 1836-1853, založil a podstatně rozšířil jamskou školní knihovnu. Byl přítelem Karla Havlíčka Borovského, který ho snad i na jamské faře navštívil. Do Jam přišel z Polné, v roce 1854 se stal farářem ve Velké Losenici. Jeho osobu zmínil i Malý slovník naučný z roku 1882.

Další jamští faráři

V letech 1853-1860 působil v Jamách Mikuláš Steindl, rodák z Dolních Kounic, který přešel z Jam na faru obyčtovskou. Pak se zde vystřídali bývalý kaplan v Zámku Žďáře František Šrámek v letech 1860-1865 a Hubert Zelinka 1866-1867. Oba přešli z Jam na faru v Zámku Žďáře. V roce 1867 byl na jamskou faru dosazen Václav Kučera, který v roce 1877 onemocněl a o rok později odešel do Žďáru. O rozvoj celé obce se zasloužil farář Václav Bezděk, rodák z Třebešova u Rychnova nad Kněžnou, který zde působil od roku 1878. Dne 19. října 1890 se odstěhoval do Obyčtova. Čtvrt roku, od 19. října 1890 do 16. ledna 1891, administroval jamskou faru Eduard Wichta z Nového Veselí. Dne 20. ledna 1891 se přistěhoval a 29. ledna byl slavnostně uveden nový farář František Vítek, rodák z Týniště v Čechách, který dosud působil jako kaplan v Polné. Dne 16. října 1898 odešel do Nového Veselí. Po něm krátce administroval faru František Kučera, dosud kaplan v Novém Veselí. Dne 23. února 1899 byl na jamskou faru instalován farář Jan Filípek, o němž kronikář poznamenal, že to byl muž ryzího charakteru, vzácné české povahy, přímý a otevřený, nebojácný a nepoddajný. Hrdá a přímá jeho povaha nebyla náchylná nikdy k falši a přetvářce, vždy dovedl kráčeti s duchem času a po pravé cestě. Až do své smrti zůstal velkým nepřítelem politické přemrštěnosti a pro své přímé a poctivé jednání byl daleko široko ctěn a vážen. V roce 1927 odešel na odpočinek, který trávil ve vile rychetníka Václava Starého. Zemřel 27. července 1929. Na jeho místo byl 5. července 1928 slavnostně instalován Jaroslav Suk, který se však již 1. září 1932 stal farářem v Zámku Žďáře. Pak dojížděl do Jam kaplan Jan Navrátil z Města Žďáru, od února 1933 farář Matěj Lebeda z Obyčtova. Novým administrátorem farnosti se stal František Drábek, který 1. února 1935 vstoupil do armády a byl přidělen k vojenskému útvaru v Lučenci na Slovensku. Od 1. října 1935 se stal administrátorem farnosti Josef Dostál, 1. října 1936 převzal faru František Zacha, dosud farář v Mrákotíně, který v Jamách působil do roku 1942. Další jamský farář Alois Šťáva byl v roce 1945 přeložen do Mutěnic, podle kronikáře "dobrý kněz, který se poctivě a svědomitě staral o kostel", ale v obci měl nepřátele, jejichž stížnosti zapříčinily jeho přeložení. V srpnu 1946 bylo uprázdněné místo obsazeno Josefem Hladkým, který přišel do Jam z Rosic. V letech okupace byl jako synovec armádního generála Ludvíka Svobody vězněn v koncentračním táboře. Zemřel 7. května 1970. Po něm se stal administrátorem Jaroslav Marek, původem ze Sazomína, který zajistil opravu fary. Dne 12. listopadu 1974 se pak stal jamským farářem Eduard Šikula, rodák z Nedvědice, který do Jam přišel z Prosetína. V roce 1992 odešel ze zdravotních důvodů do Charitního domova v Moravci, kde zemřel 7. června 1994. Novým farářem se stal ThDr. Alois Učeň, který inicioval další opravu věže a střechy kostela. Zemřel však náhle 19. prosince 1994. Od tohoto data zůstává jamská fara neobsazena a je administrována knězi z okolních farností.

Kostelní konkurenční výbor

Spolu s patronátem, který měl nad jamským kostelem žďárský klášter či žďárský velkostatek, od roku 1930 pak Lesní družstvo Přibyslav, které v rámci pozemkové

reformy získalo 6000 ha lesů bývalého velkosatku, pečoval o hospodařské zabezpečení kostela, fary i hřbitova, který byl považován za kostelní majetek, kostelní konkurečnní výbor. Členové tohoto výboru se rekrutovali ze zástupců všech přifařených obcí. V roce 1895 byl předsedou František Mička, v roce 1896 František Dvořák, s nímž Jámy ve výboru zastupovali Josef Hudeček, František Juda a František Mužátko, v letech 1907-1912 byl předsedou kostelního konkurečního výboru Václav Starý.

V roce 1895 si kostelní konkurenční výbor vypůjčil od obce na opravu hřbitovní zdi 1000 zl. se slibem, že vrácení půjčky zajistí prosazením daňové přirážky v rozpočtech všech obcí farnosti. Rozpočet kostelního konkurečního výboru hradil z jedné třetiny velkostatek, další dvě třetiny přifařené obce podle počtu věřících. Na rok 1912, kdy byla z příkazu okresního hejtmanství plánována stavba nové márnice a zakoupeny věžní hodiny, činil rozpočet 1940 K. Na obec Jámy připadlo 452,03 K, na patronátní velkostatek 646,66 K a na další tři obce 893,34 K. Obce zajistily požadovaný příspěvek rozpočtu 17 % obecní přirážkou.

Osud jamských zvonů

Původní zvony přečkaly na věži jamského kostela bez problémů několik století. Mnohem složitější osud je čekal ve století dvacátém. V roce 1911 musel být velký zvon rozbit a za 850 K přelit v Dippoltově slévárně v Praze. Brzy na to, v roce 1917, byly všechny zvony zrekvirovány. Nové zvony byly v roce 1924 objednány u firmy Diepold v Praze. První sv. Martin o váze 562 kg zakoupil kostelní konkurenční výbor za 15 174 Kč (kilogram zvonoviny byl počítán za 27 Kč), druhý sv. Florián o váze 184 kg koupil Spořitelní a záloženský spolek v Jamách za 4968 Kč a třetí sv. Josef, vážící 39 kg, koupil za 1053 Kč farář Jan Filípek. K slavnostnímu posvěcení zvonů žďárským děkanem Josefem Laštovičkou došlo 20. července 1924. Ani tím však pohnutý osud jamských zvonů neskonřil. Dne 3. dubna 1942 byly všechny tři zvony, ulité v roce 1924, okupantskou mocí bez náhrady zabaveny a v Jamách zůstal na dlouhou dobu jen starý poledňák. Až v letech 1978-1979 byly v dílně rodiny Dytrychovy v Brodku u Přerova ulity dva nové zvony: První o váze 220 kg s nápisem Pane, zachovej nám víru. Věnovali farníci jamští L. P. 1978, druhý o váze 180 kg s nápisem Blahoslavená Zdislavo, pros za naše rodiny. Ulití těchto dvou zvonů stálo 23.800 Kčs, materiál 21.000 Kčs a elektroinstalace k zajištění jejich provozu 5000 Kčs.

Spořitelní a záloženský spolek

Dne 28. února 1909 se sešlo v Jamách 55 zájemců z Hliného a z Jam, kteří se stali zakládajícími členy Spořitelního a záloženského spolku. Schůzka se prohlásila ustavující valnou hromadou, zvolila první funkcionáře budoucího spolku a pověřila je požádat Krajský soud v Jihlavě o zapsání do rejstříku společenstev.

***Rekvírace zvonů** - 3.7.1943*

***Rekvírace zvonů** - 3.7.1943*

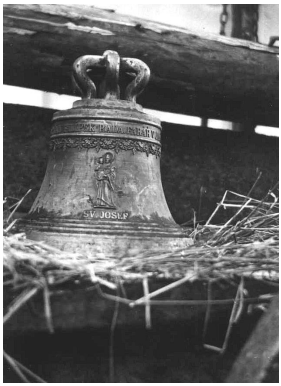

Sv. Josef

Sv. Martin

Sv. Florián

Sv. Florián

***Rekvírace zvonů** - 3.7.1943*

***Rekvírace zvonů** - 3.7.1943*

Rekvírace zvonů *- 3.7.1943*

Stanovy spolku

Spořitelní a záloženský spolek v Jamách, zapsané společenstvo s neobmezeným ručením se sídlem v Jamách, si stanovil tyto úkoly:

1. Bude poskytovati svým členům půjčky k účelům hospodářským nebo živnostenským dle jejich úvěrnosti nebo skutečné potřeby a opatřovati k tomu peníze.
2. Bude přijímati na úrok peníze od členů i nečlenů.
3. Bude opatřovati a zprostředkovati mezi svými členy kup a prodej movitého i nemovitého zboží s vyloučením všech nečlenů.
4. Bude podporovati hospodářská a živnostenská společenstva v obvodu.
5. Bude pořádati pro členy poučné přednášky o otázkách hospodářských.

V dalších letech se některé odstavce stanov měnily, základní úkoly však plnilo družstvo beze změny. Z významnějších doplňků stanov povolila valná hromada v roce 1934 hospodaření s cennými papíry, v roce 1937 začlenila do stanov možnost společného nákupu hospodářských strojů. V roce 1941 si muselo družstvo podle vládního nařízení č. 268/41 Sb. nechat zapsat německý název a bylo převedeno z obvodu Krajského soudu v Jihlavě ke Krajskému soudu v Brně.

Členy spolku mohli být svéprávní plnoletí obyvatelé obcí Jámy, Hliné, Slavkovice a Veselíčko, tedy jamské farnosti. Poplatek za přijetí do spolku, zápisné a zároveň členský podíl činil 10 K a zájemci o členství ho složili již na ustavující valné hromadě. Správu spolku zajišťovalo představenstvo, dozorčí rada a valná hromada, výkonem činnosti byl pověřen pokladník. Do rejstříku společenstev Krajského soudu v Jihlavě byl spolek zapsán 4. března 1909. Tento den se oficielně stal dnem jeho ustavení. K pravidelné podle zákona povinné revizi se družstvo přihlásilo v Ústřední jednotě českých hospodářských společenstev úvěrních pro Moravu a Slezsko v Brně.

Valná hromada v roce 1923 stanovila, že půjčky členům do 5000 Kč povoluje představenstvo, do 40 000 Kč spolu s dozorčí radou, vyšší pouze valná hromada. Vklady byly úrokovány 5 %, zápůjčky 6,5 %.

Funkcionáři spolku

Na ustavující valné hromadě byl zvolen starostou spolku Josef Kostelenec a náměstkem starosty František Janů, oba z Jam, členy představenstva pak Josef Novotný z Hliného, František Nevrkla a Josef Sochor z Jam. Do dozorčí rady byli zvoleni Vincenc Janů, Josef Kubica, Josef Král a František Hudeček z Hliného, Josef Sláma a Josef Martin z Jam. Podle stanov musli být na každé valné hromadě vylosováni dva členové představenstva a nahrazeni novými, většinou však byli členskou základnou navrženi zpět do funkcí. Až v roce 1921 nahradil v předsta venstvu Josefa Sochora Josef Svatoň, v roce 1926 nahradil Františka Janů jeho syn Jan, v roce 1932 odstoupil pro nemoc starosta, jeho funkci převzal Josef Nevrkla a náměstkem starosty se stal krejčovský mistr Josef Mužátko, v roce 1940 přijal předsednickou funkci Josef Svatoň a novým členem představenstva se stal Jan Sochor.

Agendu družstva vedl zapisovatel a pokladník. Velmi dlouho jím byl Jan Mužátko. Pokladník byl také jediným funkcionářem, kterému valná hromada odhlasovávala, i když ne každoročně, finanční odměnu.

Členská základna

Počet členů družstva se postupně zvětšoval. V roce 1918 mělo družstvo 136 členů, v roce 1931 167, v roce 1934 již 180 členů. Jen nepatrně kolísající počet členů vykazovalo družstvo až do roku 1946, kdy mělo 176 členů, v roce 1948 jen 152. Zhruba polovina členů byla z Jam, ostatní z dalších tří vesnic, náležejících k jamské farnosti. V roce 1920 to bylo 70 členů z Jam, 31 z Hlinného, 25 ze Slavkovic a 12 z Veselíčka, v roce 1923 77 z Jam, 33 z Hlinného, 25 ze Slavkovic a 15 z Veselíčka, v roce 1936 87 z Jam, 35 ze Slavkovic, 33 z Hlinného a 20 z Veselíčka.

Hospodářské výsledky

Od svého vzniku vykazovalo družstvo každoročně určitý bilanční zisk. Po odsouhlasení odměny pokladníkovi bylo v roce 1919 převedeno do reservního fondu 1015 Kč, v roce 1923 2765 Kč, v roce 1929 4659 Kč, v roce 1939 5830 K, v roce 1944 1559 K, o rok později 11 654 Kčs na zvláštní účet.

Podle mladších stanov mělo družstvo možnost určitým způsobem podporovat činnost svých členů. K tomu však docházelo až v posledních letech působení záložny. V roce 1941 odhlasovala valná hromada koupi malého elektrického motoru na pohon čističky obilí. V roce 1943 byl vznesen návrh, aby pořídila vozovou váhu na železniční stanici Slavkovice, představenstvo vašk rozhodlo, že je

třeba se v této věci nejdříve obrátit na ústředí. Ke stavbě pak zřejmě nedošlo. Na zbudování pomníku padlých přispěl spolek částkou 1000 Kč. V roce 1946 pak záložna poskytla 2000 Kčs na telefonizaci obce.

Zánik družstva

Dne 30. srpna 1945 bylo Zemským národním výborem v Brně odvoláno představenstvo a do družstva dosazena národní správa, do níž byli jmenováni Josef Svatoň, Josef Kolbábek, Jan Sochor a Jan Mužátko z Jam a František Svoboda z Veselíčka. V roce 1946 byla sice národní správa odvolána a valná hromada zvolila nové představenstvo ve složení starosta Jan Sochor, místostarosta Josef Svatoň Josef Kolbábek z Jam, František Svoboda z Veselíčka a Cyril Klíma z Hlinného, toto představenstvo však již nemohlo plně rozvinout původní činnost. V roce 1948 byl rozhodnutím ministerstva financí změněn název družstva na Záložna-Kampelička v Jamách, družstvo s obmezeným ručením a podle zákona č. 181/48 Sb. se tato záložna stala ústavem lidového peněžnictví, což znamenalo zánik původního spolku.

Družstevní lihovar

Rozvoj bramborářství

Pěstování brambor dosáhlo v Jamách již koncem minulého století vysokého stupně. Blízkost v roce 1880 založené škrobárny Linsbauerovy v Hodíškově usnadňovala jejich odbyt, proto se pěstovaly téměř na čtvrtině zemědělské půdy v obci. V okolních obcích se podle kroniky vysmívali, že v Jamách se na jaře neseje, ale sází a na podzim Jamáci neklidí, ale vybírají. Úpadek hodíškovské škrobárny a vznik menších soukromých škrobáren v okolí znamenal zvýšení zájmu o pěstování brabor i v dalších vesnicích a současně ztížení odbytu dosavadních pěstitelů. Po založení družstevních lihovarů v Obyčtově a ve Městě Žďáře se několik rolníků stalo členy těchto nových provozů, vzdálenost od Žďáru i nesjízdné cesty do Obyčtova však odběr vypěstovaných bramborů nadále komplikovaly.

Vznik lihovarského družstva v Jámách

Problémy s odbytem brambor podnítily několik hospodářů ustavit v Jamách lihovarské družstvo a zřídit lihovar. Počet lihovarů v České republice byl po roce 1918 ústředními hospodářskými institucemi přísně evidován, v roce 1925 však zanikl lihovar velkostatku ve Vraňanech u Kralup, proto mohl nový lihovar v Jamách vzniknout.

Ustavující valná hromada Družstevního lihovaru v Jamách, zapsaného společenstav s obmezeným ručením, se sešla 8. března 1926. Již na ustavující

schůzi se do družstva přihlásilo 54 členů z Jam, 6 z Hlinného a 1 z Veselíčka, kteří upsali 230 podílů po 1400 Kč se zápisným 100 Kč na jeden podíl.

Účel družstva

Podmínkou zahájení činnosti družstva bylo schválení jeho stanov Krajským soudem v Jihlavě. K tomu došlo 16. dubna 1926. Účelem družstva bylo podle stanov:
a/ Zaříditi a provozovati družstevně zemědělský lihovar ke zpracování bramborů, vypěstovaných od členů, a v případě, že tyto následkem neúrody nestačí, i jiných škrobovitých a cukernatých surovin k výrobě lihu.
b/ Zpeněžovati líh a jiné hotové výrobky a zužitkovati odpadky při výrobě získané, zejména výpalky, ve prospěch členů tím způsobem, že se jim přenechají jako krmivo pro dobytek buď bezplatně, nebo za náhradu stanovenou představenstvem.
c/ Podporovati členy všemi vhodnými prostředky ve zvelebení výroby bramborů, případně ostatních plodin, jakož i chovu a výkrmu dobytka a dle potřeby k tomuto účelu provozovati vlastní polní hospodářství.
d/ Pěstovati společenstevní život mezi členy poučováním jich o nařízeních, která jsou zemědělství prospěšná a slouží hmotnému a mravnímu povznesení členů.

Družstvo se zapojovalo i do veřejných akcí obce. Na pomník padlých v první světové válce přispělo částkou 1000 Kč.

Počet členů se do konce prvního roku činnosti družstva rozšířil na 75, počet podílů na 280, v následujícím roce klesl na 70 řlenů a 171 podílů, do roku 1930 se počet členů družstva zvýšil na 79, počet podílů na 301, počátkem čtyřicátých let mělo družstvo 83 členů a 309 podílů. Mimo Jámy bylo členy družstva několik hospodářů z Hlinného, z Veselíčka a ze Slavkovic. Po roce 1948 mělo družstvo 80 členů a 312 podílů.

Družstvo se záhy zapojovalo do veřejných akcí obce. Na pomník padlých v první světové válce přispělo v roce 1928 částkou 1000 Kč, v roce 1932 se pak představenstvo rozhodlo věnovat na hasičskou stříkačku 1000 Kč, polovinu ihned, druhou polovinu v roce 1933. V roce 1928 přistělo družstvo 500 Kč Zemědělskému svazu na Horácku, v roce 1930 100 Kč Sokolu ve Městě Žďáře, v témže roce 20 Kč Osvětovému sboru Žďár na zakoupení zemědělských diapozitivů, v roce 1930 50 Kč Hospodářské škole ve Žďáře. 5O Kč posílalo pak několik let po sobě na vánoční nadílku slepcům.

Podstatně větší nadace však dostávala okresní organizace agrární strany. Od roku 1929 to bylo téměř pravidelně 200 až 5OO Kč ročně. Pod vlivem agrární strany pracoval i zmíněný Zemědělský svaz na Horácku. V roce 1935 věnovalo pak družstvo 200 Kč na pomník senátora K. Sáblíka a Ant. Švehly, který měl být postaven ve Slavkovicích.

Stavba lihovaru

Upotřebitelné součástky lihovaru ve Vraňanech byly zakoupeny za 85 350 Kč, oprava vadných součástí a dodávka nových strojů byla zadána Škodovým závodům v Hradci Králové, pro budovy lihovaru zakoupeny pozemky od Josefa Judy č. 24, Františka Holemáře č. 25 a Josefa Šandery č. 21 za průměrnou cenu 4OOO Kč za měřici.

Záhy po ustavení družstva se začalo s lámáním kamene v Horce. V červnu byla vypsána soutěž na stavbu budovy podle projektu stavitele Ing. Hemaly z Křižanova. Dne 19. června byla stavba zadána podnikatelům Janu Maškovi a Ferdinandu Kubálkovi z Města Žďáru, dokončena byla přes deštivé léto, které práce ztěžovalo, pozdě na podzim 1926, kdy byly namontovány i stroje.
Zkušební výroba byla zahájena 26. prosince 1926. Drobné nedostatky a opravy strojního zařízení byly provedeny v roce 1927 současně s pořízením 400 m dlouhého gravitačního vodovodu ze sádky Františka Judy č. 14 a rybníka Josefa Hudečka č. 33. Polní cestu k lihovaru současně nahradila pevná silnice.

Na stavbu se spotřebovalo asi 160 000 cihel, 980 m3 kamene, 400m3 písku, 218 m3 kulatiny a tesařského dříví, 47 m3 řeziva, 390 q vápna, 350 q cementu, 145 q travers, 225 balíků lepenky, 6 vagonů radiálních cihel na komín, 1600 hurdisek, dále množství šamotových cihel na obezdění parního kotle, cementových dlaždic, cementových rour, eternitu a dalšího materiálu. Materiál až na výjimky dováželi členové lihovarského družstva. Budova lihovaru s pozemkem, skladištěm lihu na 120 vagónů brambor včetně vodovodu a silnice byly pořízeny za 660 813 Kč, strojní zařízení s invetářem si vyžádalo nákladu 459 772 Kč, celkem tedy 1,120 585 Kč. V roce 1928 zadalo družstvo instalaci elektrického odvětlení za 4800 Kč Západomoravským alektrárnám v Brně, v létě 1929 byly prováděny některé další stavební práce, především upravena střecha. V roce 1935 pak byla za 6313 Kč zadána firmě Kubálek přístavba skladiště lihu.

Funkcionáři družstva

Členy představenstva Družstevního lihovaru v Jámách, zapsané společnosti s ručením omezeným, jak zněl oficielní název družstva, byli na ustavující valné hromadě zvoleni Václav Starý, František Starý, Josef Juda, Jan Havlíček, Alois Juda a František Svatoň, všichni z Jam. Také do dozorčí rady bylo zvoleno 5 hospodářů z Jam - Josef Hudeček, František Nevrkla, František Šikl, Josef Mužátko a Antonín Wasserbauer a 1 člen z Hlinného - Josef Král. Schůze představenstva, která se sešla ihned po skončení ustavující valné hromady, zvolila starostou Václava Starého, náměstkem Františka Starého a pokladníkem Jana Havlíčka. V roce 1949 rezignoval na svou funkci František Starý a místopředsedou družstva se stal Josef Juda.

Správce, který v budově lihovaru bydlel, pobíral služné 1400 Kč, v roce 1929 mu představenstvo přiznalo novoročné ve výši měsíčního platu. Mohl držet

a z prostředků lihovaru vychovat jedno prase, 10 slepic a několik hus, od roku 1934 dvě prasata do váhy 100 kg, 10 hus, 15 slepic, králíky a holuby. Funkci správce vykonával Kamil Žák, od roku 1935 Jaroslav Starý z Podolí. Nový správce dostal první rok jen 800 Kč, od roku 1937 1200 Kč měsíčně. Každoročně dostával též remuneraci za dobré výrobní výsledky. V roce 1938 to bylo 3000 Kč. V době kampaně pracoval v lihovaru jako čtvrtý dělník praktikant za 15 Kč denně. Dělníci dostávali každoročně bezplatně modrý pracovní oblek.

Administrativu družstva vedl místopředseda, který za to pobíral ročně 4000 Kč, pokladník dostával první léta 3000 Kč, vedle nichž platilo družstvo 600 Kč externistovi za zpracování bilance. Od roku 1933 tato platba odpadla a pokladníkovi byla zvýšena odměna na 4000 Kč. Za provádění revize účtů dostali členové představenstva a dozorčí rady 20 Kč.

Výroba lihu

Lihovar odebíral brambory jen od svých členů, kterým umožnil pokračovat v zavedeném intenzivním pěstování brambor. Nadřízené hospodářské orgány povolily výrobu 750 hl lihu, což umožnilo zpracovat 100 až 125 vagónů brambor ročně. Již v první kampani bylo však zpracováno 114 vagónů brambor a vyrobeno 1234 hl lihu. Výnosnost tedy dosáhla 10,4 l z metrického centu. S podobnými výsledky se setkáváme i ve výrobních zprávách z dalších let. V kampani 1928/29 bylo zpracováno 113 vagónů brambor a 349 q ječmene, vyrobeno bylo 1338,70 hl lidu, což znamenalo výnosnost 11,86 l. V kampani 1929/30 zpracoval lihovar 96 vagónů brambor a 276 q ječmene a vyrobil 1168 hl lihu při výnosnosti 12,15 l. Navíc bylo vyrobeno 401 q suchého škrobu, který byl prodán žďárské firmě Amylon, ovšem se ztrátou. Ječmen vypěstovaný členy družstva se vzhledem k přírodním podmínkám ukázal jako nekvalitní, proto se valná hromada 8. února 1931 rozhodla, že bude kupovat kvalitnější ječmen z jižních oblastí. Přesto byl v dalších letech ječmen od členů opět vykupován. V kampani 1930/31 bylo zpracováno 8410 q brambor a vyrobeno 878,82 hl lihu, což představovalo výnosnost 10,45 l. O rok později bylo zpracováno 10 863 q brambor a 247 q ječmene, při výnosnosti 10,45 l bylo vyrobeno 1180,72 hl lihu. Při výrobě bylo spotřebováno 268 q uhlí a 546 m3 kalamitního dřeva, čímž se podle výroční zprávy ušetřilo 18 000 Kč. V kampani 1932/33 zpracoval lihovar 14 046 q brambor a 297 q ječmene, vyrobeno bylo 1536,58 hl lihu při výtěžnosti 10,9 l. V kampani 1933/34 bylo spotřebováno 13 930 q brambor, 458 q žita a 357 q ječmene, vypáleno bylo 1551,49 hl lihu. V kampani 1934/35 bylo zpracováno 14 191 q brambor a 565 q ječmene, z nichž bylo vyrobeno 1566,23 hl lihu. V následující kampani bylo z 9700 q brambor a 208 q ječmene vyrobeno 1016,96 hl lihu, což znamenalo výtěžnost 11,41. Za období 1936/37 bylo zpracováno 12 237 q brambor a 162 q ječmene, při výtěžnosti 11,57 l tak vyrobeno 1416,87 hl lihu. V posledním předválečném roce 1937/38 zpracoval lihovar 12 498 q brambor a 190 q ječmene, vyrobil při výtěžnosti 11,8 l 1483,18 hl lihu. Další provozní výsledky lihovaru jsou známy

až z výrobního roku 1944/45, kdy bylo zpracováno 1930 q brambor a při výtěžnosti 11,9 l bylo vyroveno 224,4 hl lihu. O rok později bylo zpracováno 4930 q brambor a 100 q ječme a vyrobeno 563,11 hl lihu, což představovalo výtěžnost 11,5 l.

Vedle výroby lihu družstvo od počátku čtyřicátých let celou dobu působení zajišťovalo pro členy sadbové brambory a zprostředkovalo i jiné služby.vykupovalo i konzumní brambory, průmyslové brambory pak distribuovalo jiným výrobnám.

Zánik družstva

Dne 20. června 1945 bylo představenstvo družstva nahrazeno národní správou, do níž byli jmenováni Josef Dvořák, František Doležal a František Hudeček, ale již 23. září 1945 bylo zvoleno nové představenstvo: Josef Juda, František Juda, Josef Dvořák, František Svatoň a Jan Kabrda z Jam a Václav Škarka z Hlinného. Starostou byl zvolen Josef Juda. Toto představenstvo pracovalo jen do 1. srpna 1948, kdy byla do družstva dosazena nová národní správa: Miloš Kostelenec z Veselíčka a Václav Škarka z Hlinného, dodatečně dnem 29. ledna 1949 rozšířená o Jana Holemáře z Jam.

V srpnu 1951 obdrželo družstvo rozhodnutí Ústřední rady družstev, že se stává lidovým družstvem ve smyslu § 157 ústavy 9. května. Šlo však o pouhou formalitu. I když družstvo formálně existovalo, lihovar pracoval od roku 1948 jako závod národního podniku Moravské lihovary, kterým byl k 1. lednu 1953 delimitován nově ustavenému národnímu podniku Horácké lihovary Havlíčkův Brod. Až k datu delimitace byl Lidovým soudem v Jihlavě proveden výmaz družstva z podnikového rejstříku.

Po roce 1953 pracoval lihovar jako provozovna Horáckých lihovarů, později Škrobáren Havlíčkův Brod, závod Žďár nad Sázavou. Výrobní kapacita se výrazněji nemězměnila. Například v roce 1978 se vyrobilo 1486 hl lihu. V březnu 1985 poškodil budovu požár v kotelně, k vážnějším škodám však díky včasnému zásahu hasičů nedošlo. Po roce 1990 byl závod závod privatizován. Společníci Josef Kostelenec a Jiří Janů založili firmu Lihovar Jámy, společnost s r. o., která byla protokolována 14. dubna 1993.

Sbor dobrovolných hasičů

Počátky sboru

Po velkém požáru, který v roce 1888 zcela zničil usedlosti č. 15, 16 a 17 a značně poškodil usedlost č. 14, se v roce 1889 zasadil farář Václav Bezděk o ustavení hasičské jednoty, která měla záhy 30 členů, novou hasičskou kůlnu, slušný stejnok-

roj, na účet obce byla pořízena stříkačka, 4 velké a 8 malých žebříků a postupně doplňováno další příslušenství. Náčelníkem hasičů se stal starosta obce, hostinský a kupec František Mužátko z č. 116, předsedou farář Václav Bezděk, členy výboru rolníci František Mička a František Dvořák.

V roce 1895 odsouhlasil obecní výbor 5 zl. za přípřež k přespolním požárům se stříkařkou a čtyřmi muži. Výbor rozhodl, že zapřaženy budou koně ty, které nejdříve k odjezdu připraveni státi budou u hasičské kolny, pokud je ovšem velitel uzná za schopné. V roce 1905 byla koupena nová ruční stříkačka. Nové hasičské potřeby byly opatřovány i v dalších letech. V roce 1910 poskytla obec hasičskému sboru půjčku 100 K na zakoupení dalších hasičských potřeb, v roce 1912 pak zakoupila za 66,4O K pro hasičský sbor hadice. V roce 1935 bylo rozhodnuo zakoupit auto a na něj namontovat čerpadlo. Auto bylo zakoupeno od Škodových závodů v Brně za 11 500 Kč, čerpadlo stálo 14 500 Kč. Půjřku na zakoupení poskytl místní spořitelní a záložensk spolek.

Z novější doby

Po roce 1948 byl Sbor dobrovolných hasičů přejmenován na požární sbor, k původnímu názvu se vrátil až v roce 1995. V roce 1956 začala výstavba nové zbrojnice, předané do užívání u příležitosti oslav 70. výročí trvání sboru v roce 1959. V roce 1957 převzal sbor motorovou stříkačku DS 16, v roce 1967 zakoupil sbor nákladní automobil Tatra 805, v roce 1969 mu byla přidělena nová stříkařka DS 12 a byly zahájeny práce na přebudování rybníčka u kostela v požární nádrž. Novou požární stříkačku PPS 12 si sbor pořídil v roce 1985, souřasně byla zabudována siréna na vyhlašování požárního poplachu.

***Hasiči** u „Kostelňáka“*

V roce 1995 zakoupila obec pro hasičný sbor od armády vyřazenou požární stříkačku,a další dostala od štábu CO zdarma. To byl již někdejší požární sbor od 7. února 1995 protokolován jako nezisková organizace zajišťující protipožární ochranu a ostatní záchranné práce se staronovým názvem Sbor dobrovolných hasičů Jámy. V roce 1999 odkoupila obec pro sbor od ministerstva vnitra skříňové vozidlo Avia, neboť stávající vozidlo T 805 nebylo již možno udržet pro nedostatek náhradních dílů v provozuschopném stavu. Nové vozidlo se však pro svoji výšku nevešlo do vrat a hasičské sbrojnice si vyžádala rozsáhlou stavební úpravu.

Od založení pořádal sbor hasičská cvičení, již v období první republiky se zúčastnil řady cvičení okrskových, v roce 1972 se konalo okrskové cvičení v Jamách, v němž se místní sbor umístil jako druhý, dorostenci obsadili první místo. Cvičení se zúčastnilo i družstvo žáků, ustavené v roce 1970.

Z hasičské statistiky

K prvnímu zásahu sboru při požáru v Jamách došlo v roce 1895, kdy hořela stodola u č. 18. Do roku 1918 uskutečnil sbor 12 zásahů, v letech 1918-1938 11, v letech 1938-1960 zasahoval u pěti požárů a dvou případů povodní, v letech 1960-1995 u jedenácti požárů a jedné povodni. V poslední době to byly zásahy při požáru lihovaru v roce 1985, požáru kravína v roce 1995 ,požáru pily v roce 1998 a v roce 2001 požáru sušárny řeziva p.Tecla.

Na poli kulturním uspořádal sbor do roku 1968 78 hasičských plesů, 19 tanečních výletů, 42 tanečních zábav, sehrál 15 divadelních her, uspořádal 10 zájezdů po republice a 3 masopustní maškarní průvody.

Ve funkci starostů sboru se vystřídali Václav Bezděk, František Mička, Jan Filípek, Josef Kostelenec, Václav Starý, František Mužátko, Alois Novotný, Jaroslav Sláma, Jaroslav Mužátko,Cyril Holemář a Miroslav Mach, ve funkci velitelů a náčelníků František Mužátko, Antonín Promberger, František Košťál, Jan Havlíček, Václav Starý, Antonín Waserbauer, Alois Novotný, František Mináč, Cyril Mach, Jaroslav Mužátko, Václav Kabrda, Josef Chroust a Jaroslav Ptáček.

V roce 1998 měl sbor 54 členů, z toho 46 mužů, 5 žen a 3 mladistvé.

Jámy po roce 1945

Kronikáři

Obecní kroniku, po dobu okupace uzavřenou, převzal v roce 1945 učitel František Beneš, který v ní stručně zachytil události let 1945-1952. Dne 20. února 1959 byl pověřen funkcí kronikáře ředitel národní školy Stanislav Kříž, který však kroniku nepsal. Události z let 1974-1975 s několika retrospektivními pohledy do let,

kdy kronika psána nebyla, zachytila učitelka Jiřina Nováková, léta 1976-1979 František Svatoň a kroniku občanského výboru od roku 1980 psal Cyril Holemář.

Správní úřady

Okresní úřad v Novém Městě na Moravě nahradil v roce 1945 okresní národní výbor, soudy a ostatní úřady zůstaly beze změny do roku 1949. V tomto roce byl okresní národní výbor přesunut z Nového Města na Moravě do Žďáru nad Sázavou, kde zůstal okresní soud a další úřady, pokud se nestaly součástí ONV. Žďár zůstal sídlem správních úřadů i po reorganizaci v roce 1960, kdy se obvod okresu podstatně zvětšil.

Místní národní výbor

Obecní zastupitelstvo s obecní radou a starostou nahradil v roce 1945 místní národní výbor s radou a předsedou MNV. Prvním předsedou MNV v Jamách se stal řídící učitel František Beneš, který záhy odešel konat vojenskou službu a funkci předsedy přijal Václav Šír.

Osídlenci pohraničí

Vysídlení německého obyvatelstva z pohraničního území umožnilo bezzemkům obsadit Němci opuštěné usedlosti. Také z Jam odešlo do pohraničí několik rodin. Již v roce 1945 se odstěhoval do Rantířova u Jihlavy J. Svoboda a rodina Kropáčkova odešla na Svitavsko. V roce 1946 směřovali vystěhovalci z Jam do Norberčan v okrese Moravský Beroun. Podle kroniky to byli Jan Vališ, Josef Soška, J. Chlubný, Fr. Pohanka, J. Pohanka, Král, B. Doležal, V. Vonvald, J. Michalčetin, J. Toman s rodinami a dvě rodiny Bratránkových. Celkem se z Jam odstěhovalo 168 osob. V obci se ovšem toto vystěhovalectví projevilo nedostatkem pracovních sil ve větších zemědělských usedlostech.

Strojní družstvo a družstevní prádelna

Nedostatek pracovních sil v zemědělství vedl v roce 1946 v souladu s doporučeními vlády k založení zemědělského strojního družstva, které zakoupilo z akce UNRRA traktor. Zakladatelé družstva se však dohodli na tak vysokých vstupních podílech, že drobní zemědělci nemohli této mechanizace využít.

O rok později věnovalo ministerstvo zemědělství obci pračku a byla zřízena družstevní prádelna, i když většinou hospodyněk přijata s určitými rozpaky.

Volby v roce 1946

V květnu 1946 proběhly v osvobozené republice první volby do Národního shromáždění, jejichž výsledky se promítaly i do složení národních výborů. V Jamách zvítězila lidová strana, která obdržela 168 hlasů, na druhém místě

se umístila strana komunistická se 106 hlasy, národní socialisté získali 51 a sociální demokraté pouhé 2 hlasy. S přihlédnutím k výsledkům těchto voleb obdržela lidová strana v plénu místního národního výboru 9 křesel, KSČ 4 a národní socialisté 2. Starostou zůstal Václav Šír.

Poválečný rozvoj obce

Od roku 1945 se každoročně výrazně měnil ráz obce. V roce 1946 byly opraveny prameny, jímané v roce 1939 za starosty Josefa Sochora, a zachycen nový pramen k obecnímu vodovodu, který však stále nestačoval ke krytí potřeby celé obce. V témže roce byl do obce doveden telefon a v hostinci u Mužátků zřízena veřejná hovorna. V následujícím roce nahradil obecního sluhu s trubkou místní rozhlas s osmi reproduktory. Bylo též provedeno štětování a zahájena důkladná rekostrukce cesty přes vesnici, na kterou navázalo dláždění okolí školy a kostela, pokračující - již za menšího nadšení - v roce 1948. Akce na zvelebení obce pokračovaly i v následujících letech. V roce 1949 bylo přikročeno k zavážení rybníka pod školou a úpravu terénu na hřiště, v témže roce bylo v sále F. Judové zřízeno kino.

Ohlas únorových událostí

Stejně jako v ostatních obcích byl i v Jamách po 25. únoru 1948 ustaven devítičlenný akční výbor, do jehož čela byl zvolen řídící učitel František Beneš. Akční výbor odvolal předsedu MNV, na jeho místo postoupil místopředseda Alois Novotný. Z pléna MNV byli odvoláni 4 členové lidové a 1 národně socialistické strany. Také předseda místní skupiny Jednotného svazu českých zemědělců František Juda byl zbaven funkce. Novým předsedou se stal F. Kolbábek. Odpor k únorovým změnám se projevil v květnových volbách, pro něž byla v celé republice stanovena jednotná kandidátka. V Jamách bylo z 322 odevzdaných hlasů 44 bílých lístků a 38 obálek bylo neplatných. Byly buď prázdné nebo obsahovaly obraz presidenta Beneše, případně výstřižky z novin.

Socializace vesnice

Brzy po únoru 1948 postihly i Jámy první kroky socializace. Začátkem bylo založení přípravného výboru JZD, který pod předsednictvím Josefa Kolbábka měl 7 členů, založit družstvo se mu však nepodařilo. Socializace zemědělství v Jamách musela proto hledat jinou cestu. Zahájena byla pod hlavičkou II. pozemkové reformy sestátněním hospodářství bývalé rychty, které přesahovalo 50 ha polí, luk a lesa. Poněvadž se nepodařilo zřídit JZD, byla půda dána k dispozici MNV a prozatímně pronajata zájemcům, později pak převzata státními statky. Hospodaření jamské farmy však bylo od počátku problematické, k zajištění sklizně musely být organizovány brigády. V roce 1952 musel kronikář poznamenat, že vedoucí státního statku, v pořadí již druhý, nedbal o řádné hospodaření a svým liknavým a lhostejným postojem zavinil značné ztráty. Proto musel být vyměněn. Přesto přešla do majetku státu další usedlost. Záminkou ke konfiskaci další

zemědělské usedlosti bylo neplnění veterinárních opatření v době, kdy se v obci rozšířila slintavka a kulhavka. Josef Kostelenec (č. 26) byl odsouzen do vězení, ke konfiskaci usedlosti a byl mu zakázán pobyt na okrese. Pro špatné hospodaření státního statku musel konfiskovanou půdu na krátký čas převzít MNV, který ji přiděloval přes odpor zemědělců do nuceného nájmu. Dalším zemědělcem, který byl vystěhován z obce a byl mu konfiskován majetek, tentokrát pro neplnění dodávkových povinností, byl Václav Mička (č. 12).

Další etapou socializace byla snaha o zrušení soukromých obchodů. Poněvadž přesvědčování dvou místních obchodníků spotřebním družstvem Rozvoj Havlíčkův Brod o začlenění do socialistického obchodu zůstalo neúspěšné, zřídil Rozvoj v Jamách prodejnu v obecní kovárně. Živnosti postupně zanikaly. Již v roce 1946 dal Václav Michálek do klidu kovářství a podkovářství. Některé řemeslníky převzal do správy místní národní výbor, který zřídil několik provozoven MNV. Byla to nejen provozovna stavební údržbářská, ale i holičství, zajišťované bývalým holičem po ukončení pracovní doby v továrně. Další živnosti byly začleněny do okresních komunálních podniků.

Místní národní výbor

V roce 1950 se čtyři členové z řad KSČ vzdali funkcí a na jejich místa přešli noví funkcionáři z řad mládeže. Do MNV přišla také první žena - B. Tomanová. Činnost MNV zajišťoval placený tajemník. Před rokem 1960 jím byl František Novotný. První komisí, která byla při MNV ustavena, byla komise zemědělská, jejímž úkolem bylo založit v obci jednotné zemědělské družstvo, na období předválečné navázala komise finanční, z příkazu ONV byla zřízena komise trestní. Její dodatečné ustavení vysvětlil MNV prostě - zatím jí nebylo v obci třeba. Funkci předsedy MNV zastával František Svatoň, plénum národního výboru mělo 11 členů, rada včetně předsedkyně výboru žen byla šestičlenná.

V souvislosti s rozsáhlou integrací obcí se v roce 1960 jednalo o sloučení Jam a Hlinného. Jamští zastupitelé s návrhem souhlasili, ke sloučení však nedošlo. Proto nový místní národní výbor působil i nadále pouze pro Jámy. Členy MNV se stali Jan Klíma, Alois Sochor, Josef Mach, Alois Novotný, Václav Šír, Marta Machová, Cyril Holemář, František Bratránek, Marie Holemářová, Marie Novotná, Richard Egner, Stanislav Kříž a Jaroslav Starý. Předsedou MNV byl zvolen Jan Klíma. Národní výbor měl pět komisí, v jejichž čele stáli členové rady - František Bratránek v čele komise finanční a plánovací, Václav Šír v čele komise zemědělské, Alois Sochor v čele komise školské a kulturní, Alois Novotný v čele komise pro služby a místní výrobu, předseda Jan Klíma v čele komise pro výstavbu a ochranu veřejného pořádku. Předseda stanul i v čele dodatečně z příkazu ONV ustavené komise trestní.

Po volbách v roce 1964 se stal předsedou MNV vedoucí prodejny Josef Hron a tajemníkem zedník Josef Mach. Národní výbor měl 11 členů, mezi nimi tři ženy.

Po volbách v roce 1976 stanul v čele MNV traktorista Josef Karmazín, místopředsedou se stal Jaroslav Marek, funkci uvolněného tajemníka vykonával opravář zemědělských strojů Josef Mach.

Dopravní obslužnost

Záhy po zřízení okresního národního výboru ve Žďáře získaly Jámy autobusové spojení s okresním městem. Od 16. dubna 1949 projížděla třikrát týdně obcí soukromá autobusová linka Bobrová - Žďár, nahrazená po zahájení stavby žďárské slévárny pěti spoji denně, které provozovala Československá autobusová doprava Žďár. Po dokončení nové železniční trati Brno - Havlíčkův Brod mohly Jámy využívat novou železniční zastávku, vzdálenou od obce asi 20 minut chůze, ta však byla v roce 1984 zrušena. V roce 1977 byla zavedena sobotní a nedělní autobusová linka Žďár nad Sáz. - Mirošov.

Nová tvář vesnice

Úpravy obce, zahájené po roce 1945, pokračovaly i v padesátých letech. V roce 1952 byla prováděna úprava návsi, hlavním úkolem následujícího roku bylo budování vodovodu, neboť většina studní v obci byla závadných, koncem padesátých let jednal národní výbor intenzivně o zajištění nových prostor pro mateřskou školu.

Na přelomu šedesátých a sedmdesátých let byla v Jamách vybudována řada objektů, které výrazně změnily tvář vesnice. Vedle objektů JZD za humny č. 26 a 27 to byly především prodejna smíšeného zboží družstva Jednota, pohostinství a kulturní dům nad kostelem. Všechny vozovky v obci získaly také bezprašný povrch a byla provedena částečná kanalizace. Prodejna byla slavnostně otevřena v říjnu 1972, restaurace dokončena na jaře 1974, třetí část stavby - kulturní dům - byla slavnostně otevřena koncem roku 1975. V letech 1976-1988, kdy provoz hostince i kulturního domu zajišťoval Jan Kremláček, se v Jamách uskutečnila řada akcí nejen místních organizací, ale i podniků ze širokého okolí. Jamská restaurace i kulturní dům byly známy v širokém okolí. Do roku 1974 bylo postaveno 12 nových rodinných domků pod Hájkem a 6 ve středu obce, mnoho starých domů bylo opraveno a přestavěno. V dalších letech výstavba rodinných domků pokračovala. Na návsi u kostela byl vydlážděn rybník a upraven na vodní nádrž s kamennou obrubou. Po zřízení pošty byla hovorna přenesena na poštovní úřad. V roce 1974 bylo již v obci dalších 12 účastnických stanic. V budově MNV bylo otevřeno zdravotní středisko, v němž ordinoval každý pátek praktický lékař a jednou za čtvrnáct dní dětská lékařka.

Společné hospodaření přineslo zásadní změnu do vzhledu katastru. Zmizely meze, zanikly mnohé polní cesty, jiné byly opraveny a zpevněny, zrušeny byly některé rybníčky. Zanikl Posmíšek u Hájka, rybník u kostela byl přeměněn na požární nádrž, rybníček pod školou zasypán a na jeho místě vybudováno hřiště. Pomník padlých byl přemístěn od školy na náves pod č. 77.

Společenské organizace

Počátkem padesátých let byly v celé republice zrušena nejen družstva, ale též všechny spolky. Část z nich byla nahrazena tak zvanými dobrovolnými společenskými organizacemi.

V Jamách byla na samém počátku padesátých let byla ustavena poměrně aktivní rada žen, záhy změněná ve výbor žen při místním národním výboru. Předsedkyně výboru žen byla v padesátých letech automaticky členkou rady MNV.

Jen malý ohlas měla po roce 1948 agitace pro ustavení Československého svazu mládeže. V roce 1952 měl pouhých 7 členů.
Po válce založená místní skupina Československého červeného kříže měla v sedmdesátých letech 115 členů. Ve stanici první pomoci, o jejíž zřízení se zasadila, byla zřízena ordinace a poradna pro lékaře, který dojížděl do Jam ze Žďáru. Předsedkyně skupiny M. Novotná obdržela v roce 1971 za 11 bezplatných odběrů krve bronzovou medaili prof. Janského.

Jako ve většině vesnic byla i v Jamách vedle Svazu mládeže a z někdejšího výboru žen utvořeného Československého svazu žen, ustavena Tělocvičná jednota Sokol, Myslivecké sdružení a místní skupina Chovatelů drobného zvířectva.

Místní částí města Žďáru nad Sázavou

Při další integraci obcí, v roce 1980, byl v Jamách zrušen místní národní výbor a Jámy se staly místní částí města Žďáru nad Sázavou. V životě obce, který organizoval občanský výbor podléhající žďárskému MěstNV, se však příliš nezměnilo. I kroniku obce, změněné na místní část, si Jámy vedly nadále. V roce 1984 se jejího vedení ujal Cyril Holemář, který zpětně zachytil období od roku 1980. Předsedou patnáctičlenného občanského výboru v Jamách se stal Josef Karmazín, v plénu MěstNV ve Žďáře nad Sázavou měly Jámy 5 zástupců.

Život obce probíhal od roku 1980 ve stejných kolejích jako v době, kdy ji spravoval místní národní výbor. Hlavní činnost byla zaměřena na další budování obce. Šlo o dvě hlavní akce - vodovod a kanalizaci. Poněvadž původně plánované napojení na vodovod z vírské přehrady se ukázalo vzhledem k nedostatku vody jako nereálné, byly provedeny nové hloubkové vrty v trati Žleby, postaven vodojem na Vejdochu, provedeny rozvody po celé vesnici a v roce 1989 zahájen zkušební provoz, v první fázi pouze s užitkovou vodou. Již v roce 1981 byla předána podniku Vodovody a kanalizace dokončená II. etapa kanalizace a v roce 1982 byl zahájen zkušební provoz čistírny odpadních vod. Z drobnějších akcí byly odbahněny a opraveny některé dlouho neudržované rybníky. Tuto akci i budování vodovodu vážně narušily prudké deště 17. a 18. května 1985, kdy se protrhla hráz rybníka v trati "Za krůny" (Pochopův), voda se přehnala přes hráz rybníka Janovských, kde odnesla část hráze a zcela zničila rybík Starýho u Boroviny.

Voda přímo odtlačila jeho hráz a valila se dále do řeky Oslavy k Obyčtovu. Po celé období byly přestavovány nebo stavěny nové rodinné domky, spolu s nimi novostavby, přestavěny byly usedlosti č. 17, 37 a další.mizely staré grunty. Na místě usedlosti č. 21 byly v roce 1988 posaveny dvě.

Jednotné zemědělské družstvo

Menšinové družstvo

Přípravný výbor JZD v Jamách, schválený v roce 1950 okresní družstevní radou, zůstal dlouho pouze přípravným výborem, který nevyvíjel žádnou činnost. Menšinové jednotné zemědělské družstvo, které mělo pouhých 15 členů, se podařilo ustavit až v roce 1953. Předsedou byl Jan Miča, odměna za pracovní jednotku byla 9 Kčs a naturálie. Družstvo vlastnilo 74,55 ha zemědělské, z toho 59,17 ha orné půdy, 7 koní, 24 krav, 30 kusů ostatního hovězího dobytka, 7 prasnic a 35 ostatních prasat, nemělo žádné mechanizační prostředky. Pozemky zůstaly roztříštěny, s jejich obděláváním pomáhala strojní traktorová stanice, účetnictví vedli pracovníci ONV Žďár.

K rozšíření družstva došlo v roce 1956, kdy přistoupilo 23 členů s výměrou 75 ha zemědělské půdy. Současně byly družstvem převzaty usedlosti neplničů dodávkových povinností - Josefa Šandery č. 21 a Františka Starého č. 36. Družstvo tak obhospodařovalo 290,59 ha veškeré a 223,25 ha zemědělské půdy. Po přijetí původních majitelů usedlostí č. 21 a 36 se zvýšil počet členů družstva na 50.

Většinové družstvo

Většinovým se družstvo stalo až v roce 1959, kdy mělo 125 členů, vlastnilo 546,94 ha půdy a obhodpodařovalo 399,81 ha zemědělské půdy. Ještě v roce 1961 však v Jamách soukromě hospodařilo 12 zemědělců, kteří obhospodařovali 54,86 ha půdy. Z obilnin se pěstovaly na největších plochách oves a žito, velké plochy zaujímaly brambory, ale také jetel, pěstoval se i hrách, trávy a jetel na semeno a námel. Velmi dobrých výsledků dosahovalo družstvo v pěstování lnu.

V letech 1959-1962 provádělo družstvo na scelených pozemcích rozsáhlé meliorační práce. Odvodněno bylo na 200 ha polí a luk.

Předsedové družstva se často střídali. Po Janu Mičovi byl v roce 1955 postaven do čela družstva Jan Holemář, v roce 1959 František Vrbas, v roce 1960 Antonín Holán, pak Cyril Holemář, v letech 1963-1970 Václav Šír, pak Karel Mužátko z Veselíčka. Agronomem byl v letech 1953-1958 František Vrbas, pak Václav Šír, v letech 1963-1970 Cyril Holemář, po něm Jan Špaček. Zootechnikem byl dlouho

Josef Juda, vedoucím stavební skupiny František Bratránek, mechanizátorem Jaroslav Starý. První traktor družstvo zakoupil v roce 1958, v roce 1960 mělo 1 pásový a 6 kolových traktorů, 4 samovazy, 2 mlátičky, silážní řezačku, trhač lnu a další mechanizační prostředky. V roce 1970 to již byly 2 pásové traktory, l9 traktorů kolových, nákladní auto, 2 sklízecí mlátičky a 5 bramborových kombajnů. Množství mechanizačních prostředků i v dalších letech stále narůstalo.

Živočišná výroba byla velmi dlouho rozdrobena v několika objektech. Dojnice byly ustájeny na devíti místech, hovězí dobytek na jedenácti místech, prasnice a prasata na sedmnácti místech. Do roku 1960 byl adaptován vepřín s kapacitou 100 kusů, postavena nová drůbežárna pro 250 ks slepic a adaptována druhá na 200 kusů, adaptován byl kravín pro 60 kusů a stáj pro skot pro 29-30 kusů dobytka. V roce 1963 byla dokončena nová betonová kolna a adaptován kravín pro 136 kusů, v letech 1961-1964 postaven nový čtyřřadý kravín, později byla postavena bramborárna, silážní jámy, sýpky a další stavby, které změnily celkový vzhled vesnice. Mimo jiné šlo i o 4 bytové jednotky pro členy JZD. V roce 1974 již družstvo chovalo 960 kusů skotu, z toho 320 dojnic, 700 kusů prasat, z toho 105 prasnic. V témže roce byla zahájena stavba teletníku pro 530 telat.

První sloučení družstev

Rokem 1974 skončilo samostatné JZD Jámy svou dvacetiletou činnost sloučením s JZD Hlinné a JZD Veselíčko. Předsedou sloučeného družstva se stal Josef Bláha z Hlinného. O rok později, k 1. lednu 1975, převzalo družstvo hopodářství státního statku v Jamách, který byl v této době součástí Plemenářského podniku ve Žďáře nad Sázavou, s 240 ha zemědělské půdy, z toho 200 ha orné a 40 ha luk. Po sloučení se státním statkem tak družstvo obdělávalo 1060 ha zemědělské půdy. Ve většině ekonomických ukazatelů se řadilo mezi nejlepší družstva na žďárském okrese.

Zánik malého družstva

Takto rozšířené JZD Jámy působilo však pouhé dva roky. K 1. lednu 1976 došlo k začlenění jamského i dalších družstev širokého okolí do JZD se sídlem ve Slavkovicích, zaujímající vesnice Jámy, Hlinné, Veselíčko, Slavkovice, Jiříkovice, Petrovice, Radňovice, Křídla, Nová Ves, Olešná, Pohledec, Zubří a Maršovice s rozlohou 5493 ha zemědělské půdy. Ještě v tomto roce působili však v Jamách dva soukromí zemědělci - Miloslav Vencálek obhospodařoval 3,79 ha a Bohumil Miča 5,92 ha zemědělské půdy. Z funkcionářů JZD Jámy přešel do sloučeného družstva do stejné funkce agronom jamského družstva Jan Špaček, bydlící však v Herálci. V roce 1977 dostalo toto družstvo při oslavách Dne armády v kulturním domě v Jamách název JZD Vzlet Československé lidové armády se sídlem ve Slavkovicích, později přeneslo sídlo do Nového Města na Moravě.

I když přešlo sídlo družstva po roce 1976 do Slavkovic a pak do Nového Města na Moravě, neustalo v Jamách v budování nových provozních objektů a tím k podstatné změně vzhledu obce. Jamská obecní kronika se podrobně všímá výsledků hospodaření sloučeného družstva, statistické údaje pro středisko Jámy jsou však zachovány až z doby po roce 1990. V roce 1992 obhospodařovalo středisko Jámy 610 ha zemědělské půdy. Na 139 ha pěstovalo brambory, výnos v tomto roce byl 22,7 tun na hektar. Obilí bylo pěstováno na 471 hektarech, z toho pšenice na 189 ha s výnosem 5,22 tun, ječmen jarní na 161 ha s výnosem 3,82 tun, žito na 80 ha s výnosem 4,89 t., hrách na 37 ha s výnosem 4,39 t., oves na 25 ha s výnosem 4,83 t. a ozimý ječmen na 15 ha s výnosem 4,33 t. V celém družstvu převažoval chov skotu, který se po roce 1990 jevil jako nerentabilní

Dne 29. července 1995 vyhořel v Jamách v této době již nevyužívaný kravín spolu se skladem slámy, 6. června 1998 vyhořela pak družstevní pila.

Myslivci a rybáři

Myslivecké sdružení

Podle zákona o myslivosti z 18. prosince 1947 a později vydané směrnice ministerstva zemědělství začaly po roce 1950 vznikat lidové myslivecké společnosti, dobrovolné společenské organizace, které však převzaly i úkoly někdejších honebních výborů, organizovaných jako samostatné komise obecních úřadů. V Jamách je honební výbor doložen od roku 1931.

Nově vzniklá lidová myslivecká společnost pžíslušela do obvodu Jednoty československého mysliveckého svazu ve Žďáře nad Sázavou, od roku 1966 okresním výborem mysliveckého svazu ve Žďáře. V Jamách byla myslivecká společnost jednou z organizací, které se nejvíce zapojovaly do veřejného života obce. Původní sdružení obhospodařovalo pouze honitbu v jamském katastru, v únoru 1979 se pak sloučilo s organizacemi z okolních obcí. Myslivci z Jam, Hlinného, Petrovic, Slavkovice a několik členů též z Nového Města na Moravě a ze Žďáru nad Sázavou, celkem přes 30 členů, myslivecky obhospodařovalo celkem 2 529 ha převážně zemědělské půdy od řeky Oslavy po silnici Nové Město - Žďár a od Mělkovic až po železnici Žďár - Křižanov. Rozorání mezi znamenalo podstatné snížení stavu drobné zvěře, zato se objevila nová, dosud zde nevídaná zvěř. Do obory v honitbě Řečice - Svratka byli vysazeni mufloni, kteří se při zimní kalamitě dostali do okolních honiteb, v nichž se začali dobře množit. V osmdesátých letech se sporadicky v honitbě objevila i dosud vzácná černá zvěř. V roce 1987 byl odhadován stav zvěře v jamském revíru na 70 kusů svěře srnčí, 250 zajíců, 30 bažantů, 30 koroptví a 21 muflonů.

Podle nového zákona o myslivosti bylo 12. prosince 1992 zaregistrováno nové Honební společenstvo Jámy pro katastr obce a části katastrů sousedních obcí Hlinného, Slavkovic, Veselíčka, Mělkovic, Sazomína a Řečice o celkové výměře 1668 ha, z níž téměř polovinu tvoří orná půda, asi čtvrtinu lesy, zbytek louky, pastviny a ostatní. Pro novou honitbu byly stanoveny normované stavy zvěře: muflon 12 ks, srnčí 43 ks, zajíc 99 ks a bažant 20 kr. Předsedou nového společenstva se stal František Mička z Hlinného, hospodářem Ing. Josef Novotný z Jam. Podle registru má společenstvo právo provozovat lov, odchyt zvěře a odchov divokých zvířat včetně přidružených činností. Na takto utvořenou společnost navázalo 18. února 1993 ustavený spolek Myslivecké sdružení Jámy.

Jamské rybníky

Pozemkový katastr z roku 1749 prokazuje, že součástí téměř každého selského gruntu v Jamách byl rybník. Počátky některých z nich zřejmě sahaly až do období založení vesnice. Ryba byla v minulosti jednou ze základních potravin.Traduje se, že když přišel kočí do Jam k sedlákovi do služby, vymiňoval si, aby nebyly k obědu ryby více než dvakrát týdně.

Cyril Holemář v druhém dílu obecní kroniky vypočítal, že v Jamách bylo v minulosti nejméně 41 rybníků a rybníčků:

1. Ondrušů nahoře ve Švastatokách k usedlosti č. 7
2.-3. Sochorů rovněž ve Švastatokách
(jeden z nich zaroslý lesem) k usedlosti č. 33
4. Hlávků, tamtéž k usedlosti č. 3
5. Plachýho u Hájenky k usedlosti č. 12
6. Kostelenců, tamtéž k usedlosti č. 26
7. Slámů Pod Křibem k usedlosti č. 15
8. Pochopů, tamtéž k usedlosti č. 14
9. Dvořáků, tamtéž k usedlosti č. 10
10. Janderků, tamtéž k usedlosti č. 8
11. Sochorů Pod Horkými díly k usedlosti č. 33
12. Bratránků V Krůnech k usedlosti č. 24
13. Pochopů, tamtéž k usedlosti č. 14
14. Janovskýho Za Krůny k usedlosti č. 35
15. Starýho, tamtéž k usedlosti č. 13
16. Pochopova sádka, v trati Roubka k usedlosti č. 14
17. Sochorova sádka, tamtéž k č. 33
18. Ondrušů Za Mašánkou k usedlosti č. 7
19. Holemářů Za Humny k usedlosti č. 21
20. Mužátků, tamtéž k usedlosti č. 20
21. Holemářů Na Roubkách k usedlosti č. 21
22. Starýho Pod Obecníkem k usedlosti č. 13
23. Mládků V Obíckách k usedlosti č. 37

24. Petrlíků U Hlinného k usedlosti č. 36
25. Vrbasů Na Společnici k usedlosti č. 54
26. Hlavků Hajný les k usedlosti č. 3
27. Svatoňů, tamtéž k usedlosti č. 34
28. Šamlů, tamtéž k usedlosti č. 9
29. Hlávků Pod Roubky k usedlosti č. 3
30. Kostelenců, tamtéž k usedlosti č. 26.

V obci pak byly rybníky:

31. Posmíšek - nahoře V Hájku
32. Kohoutovského - na Vejpustku
33. Mládků - pod Bednářovy
34. Kalcovník - u Krejčího
35. Kostelňák nad Kostelem
36. Pod školou - Pod zahradou
37. Obecník - pod vsí Na Chudobíně
38. Martinů Za humny č. 2
39. Pochopů, tamtéž č. 14
40. Machů, tamtéž č. 29
41. Sochorů, tamtéž č. 33.

O obecních rybnících víme, že byly pronajímány. Většina rybníků však postupně zanikla a změnila se v louky. Až v posledních letech byla část z nich odbahněna a vyčistěna. Obnovení rybničního hospodaření umožnilo také snížení množství používaných umělých hnojiv a tím ozdravení vod. K chovu ryb se hodí rybník Hlávků ve Švarštatokách, Pochopů, Janovského a Starýho na Krůnech, Obecník i soukromé rybníky Sochorova sádka, Machů a Sochorů za Humny. Od osmdesátých let se věnuje pěstování a chovu ryb skupina rybářů pod vedením Ing. Antonína Holána. Pěstuje se především kapr a lín, ale zkouší se další druhy ryb - amur, candát, cejn, sumec, mník, maréna a kapr černý. V roce 1991 byly sloveny tři rybníky, z nichž bylo vyloveno 1400 kg ryb. Současně bylo osazeno 4 - 5 tisíc kusů násadových ryb.

Na potocích v katastru obce - na Hliněnském potoku a Honzovském potoku s drobnými přítoky hospodaří sportovní rybářská organizace rybářského svazu.

Jamští sportovci

V padesátých letech, byla v Jamách ustavena dobrovolná tělocvičná jednota Sokol, v níž byly soustředěny všechny sportovní odvětví. O začátcích činnosti Sokola je však jen velmi málo zpráv.Ale víme ,co vedlo mládež k jeho založení.Parta kamarádů,pokud byly příhodné podmínky, organizovala různé sportovní akce. Každou neděli dopoledne a někdy i v týdnu na večer hrála

se odbíjená na dobré úrovni.Na „plácku" u Obecníka se hrála tvrdá a neúnavná utkání v kopané, někdy i vybíjené a podobných míčových hrách.V zimě mezi mantinely ze sněhu,někdy více než metr vysokými,hrával se hokej.To ovšem byly sportovní akce provozované v přírodě.Mladí sportovci se domluvili a zakoupili stůl na stolní tenis a svoje první útočiště našli v sále u Jůdů, který jim dlouhá léta dobře sloužil.Toto sportovní počínání přimělo p.Aloise Homolku,p.Josefa Hrona a p.Aloise Holemáře k rozhodnutí založit dobrovolnou tělovýchovnou jednotu Sokol. To se stalo 15. Října 1957.Od tohoto roku se hraje okresní přebor mužů ve stolním tenise až do roku 1977, kdy se oddíl odmlčel na dvanáct roků pro potíže s hrací místností.Po zrušení jamské národní školy převzal v roce 1988 TJ Sokol do správy školní budovu, kterou upravil a od roku 1989 hrají opět dvě mužstva mužů a jedno družstvo dorostu Okresní přebory.

Šachový oddíl byl založen v roce 1962 a tři roky hrál Okresní přebor a potom se také na deset roků odmlčel.Od roku 1975 hraje pravidelně Okresní přebor. V roce 1980 Krajský přebor a od roku 1988 pravidelně Krajský oblastní přebor.

Podle nového spolkového zákona byl TJ Sokol Jámy protokolován jako nová organizace bez právního předchůdce 26. května 1993.

V roce 1996 vznikl oddíl malé kopané, který hraje turnajově okresní soutěže. Tradiční je pouťové fotbalové utkání svobodných a ženatých, za podpory diváků.

Na poli kulturním pořádá Tj Sokol Jámy při vhodném počasí lyžařské závody, taneční zábavy, uskutečnilo se několik zájezdů.

Ve vedení TJ Sokol byli předsedové: Václav Šalát, Miroslav Egner, Josef Nedvěd, Karel Šalát, Jaromír Laška, Josef Dolhy, Josef Karmasín, Jaroslav Homolka, Josef Nedvěd.

Pro další sportovní odvětví vznikly samostatné organizace. Dne 21. února 1996 byl protokolován HC (hokejový klub) Jámy, 22. července 1998 pak Sportovní střelecký klub Jámy, který v současné době nevykazuje žádnou činnost.

HC Jámy, do jehož čela byl zvolen Michal Morkus, hrál v prvním roce své činnosti okresní přebor, v němž se umístil na 3. místě, o rok později okresní přebor vyhrál, v roce 1998 obsadil pod vedením Miroslava Bartoně druhé místo. Obec přispěla finančně náročné činnosti oddílu částkou 15 OOO Kč, další finanční prostředky získali hokejisté sponzorskými dary a pořádáním tanečních zábav. V zimních měsících jedenkrát ročně organizují zájezd dětí na výcvik bruslení do sportovní haly ve Žďáře nad Sázavou.

Nejstarší jamské usedlosti a jejich majitelé

V Jamách měla již v roce 1775 většina usedlostí svá jména, pod nimiž byly usedlosti uváděny i v úředních dokumentech, jako byly například katastry. Pro většinu z nich se nám podařilo zjistit majitele od první lánové vizitace v roce 1657, ojediněle i majitele starší. Noví majitelé, kteří se na grunt přiženili nebo usedlost koupili, až do uzákonění příjmení v roce 1781 zpravidla přebírali příjmení po gruntě.

č. 1 - na Nedvědovským, u Havlíčků

Celolánovou usedlost koupil v roce 1655 Pavel, pojmenovaný v katastrech Nedvěd. V roce 1664 zde bydlel s manželkou Marianou a pěti dětmi od jednoho do 24 let. Po jeho smrti v roce 1698 převzal usedlost syn Vít, dalším majitelem se stal v roce 1730 Matěj Nedvěd, který převzal usedlost od matky, v roce 1761 dědil Matějův stejnojmenný syn, po jeho smrti v roce 1773 koupil usedlost Bernard Miča, který předal grunt v roce 1793 synu Josefovi. V roce 1857 vlastnil usedlost Jakub Havlíček, v roce 1929 rolník Jan Havlíček.

č. 2 - u Martinů

Celolánovou usedlost prodal za 159 zl. v roce 1624 Šimon Martinů svému bratru Janovi. V roce 1664 převzal usedlost Janův syn Jakub, jehož manželka se jmenovala Estera a domácnost tvořily tři děti ve věku 12 až 24 let. V roce 1694 se majitelem usedlosti stal Jakubův syn Martin, v roce 1721 pak koupil usedlost Jakub Kaňa ze Stržanova, který se začal po gruntě psát Jakub Martinů. Od roku 1757 na gruntě hospodařil Jakubův syn Ondřej, od roku 1779 jeho syn Václav Martinů, v roce 1857 Jáchym Martinů, v roce 1929 pak rolník Josef Martinů.

č. 3 - na Hlávkovským, u Hlávků

Celolánovou usedlost koupil v roce 1641 Tomáš Hlávka, v roce 1666 ji převzal syn Urban, který zde hospodařil s manželkou Ludmilou a čtyřmi dětmi ve věku 9 až 24 let. V roce 1698 převzal usedlost Kašpar Hlávka, který ji v roce 1707 prodal Šebestiánovi Krejčímu. V roce 1715 byl majitelem gruntu Šebestián, syn Bartoloměje Hlávky, v roce 1746 převzal usedlost Fabián Hlávka, po něm v roce 1760 Matěj Šikl a rozhodnutím vrchnosti od roku 1774 Jarolím Molva, V roce 1787 držel usedlost Václav Molva, v roce 1857 Prokop Molva a v roce 1929 pak rolník Alois Mužátko.

č. 4 - na Macákovým, u Macáků

Pololánovou usedlost převzal v roce 1645 Jan Macák od stejnojmenného otce. V roce 1666 je zde uvedena vdova Kača Macačka se čtyřmi dětmi ve věku 7 až 20 let. Dědicem usedlosti se v roce 1668 stal nejstarší syn Matouš, který však záhy zemřel. V roce 1670 převzal usedlost Jakub Kamínek, psaný v katastrech Jakub Macák. Již v roe 1673 musel však usedlost pro velikou lenost postoupit Janu Počáteckému, který však z gruntu sběhl. V roce 1679 převzal grunt Matěj Valenta, po jeho smrti v roce 1682 Vavřinec Hlávka, po něm v roce 1698 Jiřík Jiskra a po jeho smrti v roce 1726 Vít Radostínskej. V roce 1760 převzal usedlost Matouš Holemář, nazvaný v roce 1749 Matouš Macák, v roce 1760 jeho nevlastní syn František Michálek, po něm jeho bratr Matěj Holemář. Od roku 1781 hospodařil na gruntě manžel vdovy po Matěji Holemářovi Antonín Šikl. V roce 1799 pak převzal usedlost syn Matěje Holemáře Jan Holemář a v roce 1857 zde hospodařil

Josef Holemář. Do roku 1929 přetrval název u Macáků, dům však náležel obci. Sídlil zde Obecní úřad, pak místní národní výbor, občanský výbor a od roku 1990 opět obecní úřad a obecní knihovna. Součástí objektu je též požární zbrojnice.

č. 5 - na Trčkově či na Šiklovým, u Palečků

V roce 1637 koupil pololánovou usedlost Martin Trčka od Jana Šikla, v roce 1653 ji koupil Lukáš Kovář, v roce 1655 pravděpodobně jeho syn Tomáš, který zde v roce 1666 hospodařil s manželkou Kačnou, stejnojmennou matkou a třemi dětmi ve věku 2 až 22 let. V roce 1681 převzal usedlost Šebestián, syn Šebestiána Krejčího ze Sazomína, psaný též Šebestián Sázavský. Ten již v roce 1683 předal usedlost Šimonovi Chalupovi ze Světnova. V roce 1708 ji dědil Šimonův syn Teofil. Jeho synem byl zřejmě Vít Chalupský, který převzal podle zápisu grunt od svého otce. V katastrech z let 1749-1775 je uveden jako Vít Šikl. V roce 1773 pak převzal usedlost po zemřelém Vítu Šiklovi syn Kašpar, uváděný zde i v roce 1787. V roce 1857 vlastnil usedlost František Šikl, v roce 1929 řezník Jan Paleček, v roce 1977 Jaroslav Marek.

č. 7 - na Prašného, u Vondrušů

Celolánový grunt, který převzal v roce 1655 od Jana Prašného Tomáš prašný byl "na stavení drahně spuštěný". Již v roce 1657 ho převzal Petr Mašík, psaný též Ondráš. V roce 1666 zde hospodařil s manželkou Annou a čtyřmi dětmi ve věku 1 až 9 let. V roce 1679 převzal grunt od vdovy Anny Šimon Vondráš, v roce 1707 ho předal synovi Šebestiánovi (Ondrušovi), po jehož smrti se v roce 1730 ujal gruntu Matěj Šilhánek. V následujících letech se majitelé gruntu často střídali. V roce 1734 ho od Matěje Šilhánka převzal Vít Michálek, po jeho smrti v roce 1738 ho vdova předala Samueli Hlávkovi, po smrti Samuela Hlávky se v roce 1740 stal majitelem Šimon Lojek, v roce 1743 Vít Blažek, od něho v roce 1749 převzal grunt Václav Blažek, v roce 1774 do Václava Blažíčka Bartoloměj Zdražil a v roce 1789 Šimon Bratránek. V roce 1857 vlastnil grunt Josef Bratránek, v roce 1929 pak rolník Jan Mužátko

č. 8 - na Janderkovský, u Janderků

Celolánový grunt získal v roce 1655 po zemřelém Klímovi Jakub Janderka. V roce 1666 zde hospodařil s manželkou Annou a čtyřmi dětmi ve věku 3 až 13 let. V roce 1684 předal usedlost synu Bartoňovi, ten v roce 1724 synovi Martinovi. Po Martinově smrti koupil usedlost v roce 1726 manžel vdovy Ondřej Juda, nazvaný v kakastrech Janderka, v roce 1773 ji dědil Jiří Juda. V roce 1857 vlastnil usedlost, František Juda, v roce 1929 stejnojmenný majitel, tedy František Juda.

č. 9 - na Michálkovým, u Michálků

V roce 1620 převzal celolánového gruntu Šťastný Michalů či Michálek po otci Jírovi. V roce 166O převzal usedlost od "Michala Šťastného" syn Pavel, nazvaný v

soupisech z let 1667-1674 Pavel Šťastný. V roce 1666 zde hospodařil s manželkou Kateřinou a třemi dětmi ve věku 7 až 30 let. Po Pavlově smrti v roce 1698 koupil grunt Melichar, syn Jakuba Dvořáka z Jam, po něm dědil v roce 1718 syn Antonín, nazvaný v katastrech Michálek, v roce 1757 pak převzal usedlost Jan Dvořák, který zde hospodařil ještě v roce 1787. V roce 1857 vlastnil usedlost František Dvořák, v roce 1929 rolník Alois Juda, v roce 1977 Václav Lacina.

č. 10 - na Dvořákovým, u Dvořáků

O celolánové usedlosti máme nejstarší zprávu z roku 1628, kdy ji prodal Havel Dvořáček synu Pavlovi, po němž ji převzal syn Jakub Dvořák, nazvaný v roce 1666 Jakub Dvořáček. V tomto roce zde bydlel s manželkou Marynou a pěti dětmi ve věku 2 až 18 let. V roce 1688 převzal usedlost Jakubův syn Šebek, v roce 1724 od vdovy Justýny syn Jiří Dvořák, v roce 1761 pak jeho syn Jakub. V roce 1857 vlastnil usedlost František Dvořák, v roce 1929 rovněž rolník František Dvořák.

č. 11 - u Judů

Celolánovou usedlost koupil v roce 1635 Šimon Juda od své matky. V letech 1657-1666 zde hospodařila Lída Judková či Judka, v roe 1666 se čtyřmi dětmi ve věku 4 až 40 let. V roce 1671 převzal usedlost syn Jan, v roe 1796 jeho syn Jiřík, v roce 1741 pak Jiříkův syn František Juda. V roce 1772 se stal majitelem uedlosti Ondřej Mužatko, v roce 1778 František Sochor, podle zápisu jen do dospělosti Ondřejova syna Josefa. V roce 1782 však František Sochor postoupil grunt synovi Václava Macha Josefovi, který byl majitelem usedlosti i podle katastru z roku 1787. V roce 1857 je zde uveden Tomáš Beneš, v roce 1929 rolník František Svatoň, v roce 1977 Josef Chroust.

č. 12 - na Plachýho, u Plachých

V roce 1653 získal celolánový sirotčí grunt Matouš Plachej, který je zde v roce 1666 uveden s manželkou Mandalenou a čtyřmi dcerami ve věku 2 až 16 let. Po jeho smrti v roce 1670 převzal grunt Václav Doležal ze Slavkovic, který ho již v roce 1673 postoupil Bartoloměji Martinovi, nazvanímu v roce 1674 Bartoň Plachej. V roce 1705 předal grunt synu Mikulášovi, ten v roce 1738 Vojtěchu Lojkovi, po něm v roce 1749 získal grunt Václav Plachej, od něho v roce 1759 Šimon Plachej, v roce 1772 od Šimona Plachého Václav Mička, v jehož rodě zůstala usedlost i nadále. V roce 1802 ji dědil František Mička. František Mička je zde uveden i v roce 1857, v roce 1929 vlastnil usedlost rolník Václav Mička, který byl v roce 1952 vystěhován pro neplnění dodávkových povinností a majetek mu byl zkonfiskován.

č. 13 - na rychtě, u Starých

Dějinám jamské rychty, původního svobodného dvora, jsme se věnovali v předešlých kapitolách. Po rychtáři Markovi ji v roce 1626 koupil Řehoř Šimů

ze Žďáru, v roce 1664 Jan Martinů z Jam, který je v soupise poddaných z roku 1666 nazván Jan Starý. S manželkou Zuzanou měli tehdy 9 dětí ve věku 2 až 18 let. V roce 1690 dědilusedlost syn Řehoř, který ji v roce 1735 předal synu Matějovi. Po jeho smrti v roce 1758 převzal rychtu syn, rovněž Matěj, který je nadále psán s přízviskem Starej nebo Starý. V roce 1789 se stal majitelem rychty Matějův syn Jan Starý, v roce 1793 pak vdova Viktorie. V roce 1857 je zde uveden Jan Starý. Rod Starých hospodařil na rychtě až do 20. století. V soupise usedlíků v obecní kronice z roku 1929 je jako majitel gruntu uveden Václav Starý s označením rychetník. Také tato usedlost byla v padesátých letech konfiskována a majetek přidělen JZD. V roce 1977 zde bydleli Milan a Josef Karmazín a rodina Rousova.

č. 14 - na Pochopovým, u Pochopů

Celolánovou usedlost prodal v roce 1635 Václav Pochop za 250 zl. synu Matějovi, který do roku 1641 vyplatil všechny závazky, váznoucí na gruntě. Matěj Pochop zde v roce 1666 hospodařil s manželkou Markytou a čtyřmi dětmi ve věku 1 až 18 let, z nichž třináctiletý syn Pavel převzal usedlost v roce 1671. V roce 1708 dědil jeho syn Jan, v roce 1729 převzal usedlost Isidor Juda, nazvaný v katastru z roku 1749 Isidor Pochop. Na gruntu měl hospodařit jen měl do zletilosti Janova syna, usedlost však zůstala v Judově rodě. V roce 1761 ji od otce převzal Tomáš Juda, v roce 1773 Josef Juda, který byl majitelem usedlosti jště v roce 1787. V roce 1757 je zde uveden František Juda, v roce 1929 rovněž rolník František Juda.

č. 15 - u Slámů

Celolánovou usedlost, v nejstarší pozemkové knize označenou jako Grunt Matouše Slámy, prodali v roce 1626 sirotci po Jakubovi Slámovi Dorota a Mariana za 20O zl. Matoušovi z Újezda. Matouš převzal po gruntu jméno Sláma. V roce 1662 získal grunt Matěj Mužátko, který je soupise poddaných z roku 1666 nazván Matěj Sláma. Bydlel zde s manželkou Rozinou a šesti dětmi ve věku 2 až 12 let. Nejstarší syn Kašpar převzal usedlost v roce 1671. Po jeho smrti se v roce 1696 ujal gruntu Martin Malena ze Lhoty, manžel jedné z Kašparových dcer. Od něj koupil usedlost v roce 1791 Matěj Pochop, užívající v následujících letech přízviska Matěj Sláma. V roce 1774 převzal usedlost Matějov syn Antonín Sláma, v roce 1794 Antonínův bratr Tomáš. V roce 1857 je zde uveden Martin Sláma. Rod Slámů na gruntě hospodařil ještě v roce 1929, kdy vlastnil usedlost František Sláma.

č. 16 - na Šedivýho, u Šedivých

Celolánovou usedlost získal v roce 1655 po zemřelém Vaclavovi Šedivým Matouš Šedivej, který zde v roce 1666 hospodařil s manželkou Evou a čtyřmi dětmi ve věku 1 až 18 let. Po jeho smrti dědil v roce 1696 grunt syn Daniel, který ji v roce 1737 "pro sešlost věku" předal synovi Valentinovi. Po Valentinově smrti získal v roce 1754 usedlost Šimon Bratránek, nazvaný v katastru z roku 1775 Šimon Šedivej, v roce 1789 ji převzal syn Ondřej Bratránek, v roce 1857 je zde uveden Josef Bratránek a v roce 1929 zde hospodařil rolník Jan Bratránek.

č. 17 - na Vomáčkovým, u Vomáčků

Pololánovou usedlost koupil v roce 1653 Václav Omáčka od Klímy, asi svého otce. V soupise z roku 1666 je uváděn s manželkou Kateřinou a čtyřmi dětmi ve věku 11 až 20 let. V roce 1677 předal usedlost synu Vavřincovi, ten někdy před rokem 1716 bratru Matoušovi, Matouš Vomáčka pak v roce 1719 synu Vojtěchovi. V roce 1731 koupil usedlost František Chobotský, nazvaný v katastrech z let 1749 a 1775 František Vomáčka, v roce 1758 převzal usedlost syn Václav Vomáčka, v roce 1779 pak Josef Krejčí ze Sazomína. V roe 1857 je zde uveden Jan Krejčí, v roce 1929 zde hospodařil rolník František Šikl, roce 1977 pak na usedlosti bydlel Josef Kropáček.

č. 18 - na Doležalovým, u Lojků

Pololánovou usedlost, zapsanou jako první v nejstarších katastrech, převzal v roce 1630 po zemřelém Jírovi Mládkovi Jíra Doležal, psaný též Lojek. V roce 1666 zde hospodačil s manželkou Salomenou a čtyřmi dětmi ve věku 1 až 24 let. Nejstarší syn Pavel převzal usedlost v roce 1675. Po jeho smrti převzal v roce 1702 grunt syn Melichar, od něhož ji koupil v roce 1717 Václav Bártů z Radotína. Po smrti Václava Bártů či Lojka dědil v roce 1737 usedlost syn Mikuláš, po něm v roce 1757 Mikulášův syn Šimon, v roce 1771 pak převzal grunt Šimona Bárty Josef Nedvěd, v roce 1798 pak Josefův stejnojmenný syn, v roce 1857 opět Josef Nedvěd. V roce 1929 byl

č. 20 - na Mužátkovým, u Mužátků

Pololánovou usedlost získal v roce 1653 po Janovi Mužátkovi Matěj Mužátko. V roce 1664 ji koupil Václav Voliva, který je soupise poddaných z roku 1666 je uveden jako Václav Mužátko s manželkou Annou a dvěma dětmi ve věku 7 a 10 let. V roce 1675 prodal Václav Voliva usedlost Pavlovi Jarošovi z Městce, který je v katastrech nazýván Pavel Mužátko. V roce 1688 převzal grunt Šebek Krejčí, o dva roky později Pavel Jaroš, psaný v následujících letech Pavel Mužátko. V roce 1723 převzal usedlost Pavlův syn Šimon Mužátko, v roce 1759 symonův syn Ferdinand, v roce 1772 pak Václav Starý. V roce 1857 vlastnil usedlost Jan Mužátko, v roce 1929 rolník František majitelem usedlosti Václav Nedvěd. Mužátko.

č. 21 - na Holemářovým, u Holemářů

V roce 1623 byl prodán sirotčí grunt po Vavřincovi Holemářovi synu Řehořovi, který usedlost v roce 1629 prodal bratru Vítovi. Podle nejstaršího dochovaného katastru byl grunt Ambrože Holemáře od roku 1656 pustý. V soupise poddaných z roku 1666 je uvedena rodina Víta Holemáře s manželkou Dorotou a čtyřmi dětmi ve věku 18 až 26 let, nejstarší Ambrož, který se v témže roce stal majitelem usedlosti. V roce 1692 ji dědil syn Ondřej, v roce 1709 se stal hospodářem "na Holemářovým" Martin, syn Trčků, v roce 1741 Rudolf Šilhánek, který je

v rektifikačních aktech nazván Rudolf Holemář, v roce 1751 převzal usedlost Alexandr Holemář, v roce 1761 Tomáš Juda, v roce 1773 Matěj Šandera a v roce 1798 Václav Kabrda. V roce 1857 ji vlastnil Matyáš Šandera, v roce 1929 pak rolník Josef Šandera.

č. 22 - u Šírů

Chalupnickou usedlost prodal v roce 1653 Kašpar Molva Václavovi, v roce 1660 se stal jejím majitelem tesař Jan Molva, v roce 1669 Matěj Sláma, za něhož usedlost zpustla. V roce 1673 ji koupil Václav Růžička, v roce 1696 ji od vdovy Václava Růžičky koupil Matěj Koudela, jehož syn Eliáš přijal příjmí Molva. V roce 1746 se stal majitelem chalupy Jaromír Molva, v roce 1750 jeho bratr Josef Molva, v roce 1754 Vojtěch Nedělka, který rovněž přijal příjmění Molva, v roce 1776 pak Jakub Molva, který byl majitelem chalupy ještě v roce 1787. V roce 1857 vlastnil domek Jan Holemář, v roce 1929 rolník Václav Šír.

č. 24 - na Bratránkovým, u Bratránků

Celolánovou usedlost prodal v roce 1627 Matouš Bratránek synu Václavovi, v roce 1663 ji převzal Václavův syn Ondra, který je v soupise podaných z roku 1666 uveden s manželkou Kačou, matkou Dorotou a čtyřmi dětmi ve věku 10 až 18 let. V roce 1690 dědil usedlost Ondrův syn Martin, v roce 1723 vnuk Matouš. O rok později byla usedlost připsána Matoušovu bratru Petrovi, který však během roku zemřel a usedlost převzal zpět Matouš. Až v roce 1754 dědil jeho syn Jiří, v roce 1780 pak vnuk Josef. V roce 1857 zde zde hospodařil Josef Bratránek, v roce 1929 rolník Josef Juda.

č. 25 - na Hemzálku, u Hemzálků

Pololánovou usedlost předal v roce 1653 Jakub Hemzálek synu Matějovi, od něhož ji koupil v roce 1660 Martin Čech. V seznamu z roku 1667 je však usedlost uvedena jako pustá. V roce 1669 ji převzal Pavel Rychtářů, zvaný i Pavel Hemzálek, v roce 1733 ji převzal Mikuláš Sochor, po jeho smrti v roce 1739 od matky syn Vavřinec Hemzálek. Ten prodal v roce 1759 usedlost zeti Jiřímu Vomáčkovi, jinak Holemářovi, který zde hospodařil ještě v roce 1787 Jiří Holemář. V roce 1857 byl majitelem usedlosti Josef Holemář, v roce 1929 rolník František Holemář.

č. 26 - na Kostelencově, u Kostelenců

Pololánovou usedlost prodal v roce 1653 Řehoř Kostelenec synu Blažejovi, který zde v roce 1666 bydlel s manželkou Annou a třemi dětmi ve věku 7 až 14 let. V roce 1690 převzal grunt Blažejův zeť Jan Šedivej, v roce 1706 koupil grunt od Janovy vdovy Estery Vojtěch Nedvěd, jemuž vrchnost usedlost v roce 1738 pro špatné hospodaření odebrala a předala ji Václavu Vašíčkovi. Po jeho smrti

v roce 1746 dostal usedlost Karel Kostelenec, v roce 1777 pak jeho syn Ondřej. V roce 1857 vlastnil usedlost František Kostelenec, v roce 1929 rolník Josef Kostelenec. V roce 1977 zde byly kanceláře JZD.

č. 27 - na Jiskrovým, u Holánů

Pololánovou usedlost "na Jiskrově" koupil v roce 1643 Matěj Kuchař od vdovy Kateřiny Jiskrové. V roce 1653 převzal usedlost Martin, označovaný jako Martin na Jiskrové, v katastrech z let 1657-1667 nazvaný Martin Trčka, který zde v roce 1666 bydlel s manželkou Annou a třemi dětmi ve věku 8 až 18 let. Dědicem se v roce 1678 stal dvaadvacetiletý syn Jan, po jeho smrti v roce 1703 převzal grunt Jakub Pohanka ze Slavkovic, zřejmě manžel vdovy po Janu Trčkovi. V roce 1727 pak převzal od svého otčíma grunt Vavřinec (Lorenc) Trčka, v roce 1763 jeho syn Jakub, uváděný zde ještě v roce 1787, v roce 1857 pak na gruntě hospodařil Jan Trčka. V roce 1929 byl majitelem usedlosti, jejíž původní název zanikl, rolník Antonín Holán.

č. 28 - u Milfajtů

Celolánovou sirotčí usedlosti koupil v roce 1653 Jíra Radostínský, nazvaný v katastru z roku 1657 Jíra Mašan. Vrchnost přidala ke gruntu Mašanovský rybníček, který před léty po smrti Jana Mašana převzala vrchnost. V roce 1666 hospodařil na gruntě Jíra Mašan s manželkou Dorotou a třemi dětmi ve věku 1 až 8 let, v roce 1689 dědil jeho syn Havel, v roce 1725 vnuk Pavel. Od Pavla, za něhož grunt zpustl, převzal grunt v roce 1741 Václav Mařík z Vatína, nazvaný v katastrech Václav Mašan. Od něho převzal grunt Jan Mašan aneb Pochop, po něm v roce 1801 syn Jan Pochop, v roce 1857 je zde uveden Josef Pochop, v roce 1929 zde pak bydlel kovář František Milfajt.

č. 29 - na Machově, u Machů

Celolánovou usedlost předal v roce 1653 Klíma Machů Burianovi, který zde v roce 1666 zde hospodařil s manželkou Bětou a dvěma syny ve věku 15 a 18 let. V roce 1681 převzal usedlost jako pustou Vít Sochor, o rok později ji pro nedostatek zdraví postoupil Jakubovi Pohankovi ze Slavkovic, ten však grunt nezlepšil, ale "ještě více spustil". V roce 1693 převzal grunt Dobiáš, syn Pavla Nedvěda, v roce 1695 ho předal Jakubovi Kuchaři, v roce 1713 dědil Jakubův syn Jan, psaný po gruntě Mach, již v roce 1721 však převzal usedlost Jan Starýho z rychty, v roce 1733 zeť Jana Starýho Antonín Kundrat, nazývaný v katastrech Antonín Mach, v roce 1761 převzal usedlost jeho syn Filip, v roce 1797 pak vnuk Ondřej Mach. V roce 1857 zde hospodařil Jan Mužátko, v roce 1929 rolník Josef Kabrda

č. 30 - u Kabrdů

V nejstarším katastru z roku 1674 je uvedena dvanáctiměřicová stará poustka

Kabrdovská. Podle rozsahu šlo zřejmě původně o pololán, který byl pustý již v roce 1657. V roce 1665 byl majitelem poustky Vávra Mládek, v roce 1666 Burian, v roce 1680 Řehoř Doležal, který asi převzal příjmí Kabrda, neboť v roce 1693 převzal usedlost od vdovy po Kabrdovi Josef Koudela z Hlinného, po jeho smrti v roce 1703 Matěj, syn Michala Pohanky ze Slavkovic, v roce 1739 po Matějově smrti Filip Kabrda asi vzhledem k dlouhodobému neobdělávání gruntu, označen jako chalupník, ovšem vlastnící 11 měřic a 6 achtlů půdy. V roce 1761 dědil usedlost syn Antonín, v roce 1793 pak Martin Kabrda, v roce 1857 je zde uveden Josef Kabrda, v roce 1929 zde pak hospodařil rolník Jan Kabrda, v roce 1977 zde pak bydlel důchodce Karel Svatoň.

č. 31 - na Bučkově, u Bučků

Pololánovou usedlost na Bučkově koupil po smrti Jakuba v roce 1653 Tomáš Buček, v roce 1662 ji dědil syn Martin Buček, který zde v roce 1666 bydlel s manželkou Voršilou a osmiletým synem. V roce 1688 koupil grunt od své matky Matouš Buček, po jeho smrti v roce 1718 Kašpar Mládek, psaný někdy též Kašpar Hlávka, od něho v roce 1726 Jiřík Dostál. Od tohoto Jiříka nedbalce převzal grunt v roce 1739 Bernard Svatoň, nazvaný v roce 1749 Bernard Buček, v roce 1758 Antonín Pochop, od něho v roce 1772 Bernard Nedvěd a v roce 1778 Matouš Hudeček, který vlastnl usedlost ještě v roce 1787. V roce 1857 zde hospodařil František Košťál, v roce 1929 rolník Antonín Sláma.

č. 33 - u Sochorů

Celolánovou usedlost dědil v roce 1633 Matěj Sochor po Šimku Sochorovi. V roce 1666 ji převzal Matějův dvacetiletý syn Jakub Sochor, v roce 1708 jeho syn Šebestián. Od Šebestiána Sochora koupil v roce 1727 grunt na Sochorovým Václav Kostelenec, který se po gruntě psal Sochor. V roce 1763 převzal usedlost Matěj Sochor, v roce 1769 ho koupil Josef Hudeček, v roce 1797 ho pak převzal jeho syn Jan, v roce 1857 zde hospodařil Josef Hudeček. V držení tohoto rodu zůstala usedlost až do 20. století. V roce 1929 na ní hospodařil rolník Josef Hudeček.

č. 34 - u Svatoňů

V roce 1628 prodal Bartoň Svatoň celolánovou usedlost synu Václavovi. Václav Svatoň je zde roce 1666 uváděn s manželkou Dorotou a třemi dětmi ve věku 18 až 24 let. V roce 1669 se stal majitelem gruntu nejstarší syn Havel, v roce 1698 jeho syn Martin, v roce 1726 převzal od vdovy po Martinu Svatoňovi grunt syn Josef, v roce 1760 Josefův stejnojmenný syn, v roce 1778 jeho bratr Šimon a v roce 1798 Šimonův stejnojmenný syn Šimon Svatoň. V roce 1857 je zde uveden Jiří Svatoň, v roce 1929 rolník Josef Svatoň.

č. 35 - na Janovského, u Janovských

Pololánovou usedlost převzal v roce 1643 Klimeš Janovský od matky Barbory.

V roce 1655 se ujal gruntu Marek Michálků, psaný v roce 1657 Marek Janovský, v roce 1661 se stal majitelem usedlosti Tomáš Janovský, který zde v roce 1666 bydlel s manželkou Annou a dvěma dětmi ve věku 1 až 3 let, v roce 1677 však z gruntu sběhl. Usedlost převzal Matouš Kršňák, od něho ji v roce 1684 koupil Matěj Zeman ze Sazomína, který převzal příjmí Janovský. V roce 1719 dědil usedlost jeho syn Blažej, od něho koupil usedlost v roce 1736 Bartoloměj Svatoň, v roce 1743 ji pak převzal Lukáš Kašpar či Janovský. Po jeho smrti převzal grunt v roce 1757 Šebestián Janovský, od něhož ho v roce 1769 koupil Pavel Nevrkla, v roce 1780 převzal pak grunt Pavlův syn Ondřej, v roce 1857 je zde uveden František Nevrkla a v roce 1929 rolník František Nevrkla.

č. 36 - na Sochorově, později u Petrlíků

Usedlost "na Sochorově" prodal v roce 1636 Jíra Sochor Václavu Macákovi, který je v katastru z roku 1657 nazván Václav Sochor. V roce 1665 koupil usedlost Vávra Mládek, po něm ji v roce 1690 získal syn Matěj. Po Matějovi smrti dědil usedlost v roce 1713 syn Mikuláš, v roce 1720 byl ten nedbalý Mikuláš nucen předat grunt Pavlovi Ondroušovi, v roce 1730 ji od toho nedbalce Pavla převzal Šebestián Nedvěd, v roce 1761 převzal grunt jeho syn Jakub, v roce 1773 Karel Michálek neboli Svatoň a v roce 1780 Václav Michálek, psaný v katastru z roku 1787 Václav Sochor. V roce 1857 je zde uveden Jan Petrlík a v roce 1929 zde hospodařil rolník František Starý, který zemřel v roce 1976 a objekt převzalo JZD.

č. 37 - na Mládkovým, u Mládků

Chalupnickou usedlost, k níž však v roce 1775 náleželo 8 3/8 měřice půdy (ve srovnání s ostatními usedlostmi by šlo o čtvrtlán), převzal v roce 1653 od otce Jíry Mikuláš Mládek, který je v soupise poddaných z roku 1666 uveden s manželkou Kateřinou a sedmi dětmi ve věku 2 až 20 let. V roce 1682 koupil usedlost Matěj Koudela z Hlinného, v roce 1696 Šebestián Krejčí ze Sazomína, v roce 1707 Kašpar Hlávka, v roce 1753 jeho syn Matěj, psaný Matěj Mládek a v roce 1779 Jiří Mašan. V roce 1857 zde hospodařil Josef Mužátko, v roce 1929 rolník Josef Hudeček a v roce 1977 zde bydlel Jan Bratránek.

Jamské pověsti

Jamský kozel

Když po obnovení žďárského kláštera jezdili mniši s vozíkem taženým oslem po klášterních vesnicích, aby zde vybírali předepsaný desátek, chodil s nimi i otec Ambrož, aby mohl poskytnout, ovšem za patřičný úplatek, umírajícím poslední pomazání a zachránit je tak před plameny pekelnými. Toto jeho počínání se nelíbilo ďáblovi, který byl připraven odnést umírající hříšníky do pekla. Zásluhou otce Ambrože, který byl ochoten za kopu vajec zachránit před peklem i největšího lotra, mu plány nevycházely. Již dlouho měl políčeno na čarodějníka mlynáře Bobka ve mlýně na Křítku, ten se však spojil s vodníkem a ďábla vždy přelstil.

Při jedné z cest za desátky se mniši s otcem Ambrožem zastavili v Jamách, kde dal Ambrož rozhřešení umírající Báře Klimšové, která klášteru slíbila jediný svůj majetek, který jí zůstal. Byl to kozel, vůdce stáda, o které Klimška přišla během své dlouhé nemoci. Otec Ambrož si řekl, že i kozel je dobrý a poručil jamskému rychtáři, aby kozla pohlídal, že si ho převezmou při zpáteční cestě do Žďáru. Vybrali desátky v Hlinném, v Řečici a přišli do Hodíškova, kde umíral jakýsi lotr a žhář. Ďábel po neúspěchu ve mlýně na Křítku byl připraven odnést ho do pekla, otec Ambrož ho však za kopu vajec, které klášteru nabídla lotrova žena, před pekelnými mukami zachránil. To ďábla rozvzteklilo. Přemýšlel, jak by se mnichům pomstil. Věděl, že pokud se ukáže ve své skutečné podobě, mniši ho symbolem kříže zaženou. Proměnil se proto v kozla a když v lese Zálomy mniši s otcem Abrožem odpočívali, napadl je svými rohy. Mniši se domnívali, že je to kozel Klimšky z Jam a nenapadlo je proto chránit se symbolem kříže. Ďábel jim splašil oslíka, důkladně jim namlel a všechnu mouku, vejce, máslo a další potraviny, které posbírali od sedláků v klášterních vesnicích, rozdupal a naházel do potoka.

Potlučení, s rozbitým vozíkem, bez osla, který před rozvztekleným čertem-kozlem utekl, se přibelhali do Jam, kde před rychtou uviděli uvázaného kozla od Klimšky - jediné, co ze své výpravy odvezli do kláštera. Až v Jamách si uvědomili, že kozel, který je napadl při odpočinku v lese Zálomy, byl přeměněný ďábel. Samozřejmě sklidili jak v Jamách, tak při cestě přes Žďár, mnoho posměchu. A když brzy na to, v roce 1667, když žďárská klášterní vrchnost dávala rychtářům svých vesnic pečeti, obdržely Jámy pečeť s přední polovinou vztyčeného kozla s mohutnými rohy.

Pověst o jamském kozlovi zpracoval do veršované podoby Richard Neugebauer a otiskl ji ve sbírce Čertův kámen. Začlenil do ní i jednu z verzí pověsti o mlýně na Křítku či Skřítku. Zbývá proto pouze dodat, že vodník, chránící dosud mlynáře Bobka, se s ním rozkmotřil a utopil ho. Čert se tak dočkal alespoň jednoho z hříšníků, na kterého měl políčeno. Mlýn potom zanikl, zůstal jen název na Křítku.

Polovina kozla na pečeti z roku 1667 byla od počátku považována za jamský znak, který najdeme i na nové pečeti, pořízené v roce 1781, i na razítkách, které

užívala obecní samospráva po roce 1850. Figuru kozla, doplněnou symbolikou z erbu předpokládaných zakladatelů vesnice pánů z Obřan či Kunštátu, nalezneme i v novém znaku, který byl Jamám udělen rozhodnutím předsedy poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky č. 41 ze dne 17. října 1997. Znakem Jam se tímto rozhodnutím stal zeleno-stříbrně polcený štít, vpravo vyniká půl stříbrného kozla s červenou zbrojí, v horní části levého pole tři černá břevna. Současně získaly Jámy i obecní prapor, který tvoří zelená žerďová část s polovinou bílého kozla s černou zbrojí, vynikající z vlající části, tvořené sedmi vodorovnými pruhy, střídavě bílými a černými, v poměru 1 : 1 : 1 : 1 : 1 : 1 : 6. Poměr šířky k délce listu je 2:3.

Převzetím figury kozla do oficielního znaku se stala pověst o jamském kozlovi znakovou pověstí, jakými se mohou chlubit jen významné šlechtické rody a nejvýznamnější města.

Skřítkův mlýn

Ve směru z Jam na Vatín, nedaleko někdejší zastávky Jámy na železniční trati Brno - Žďár nad Sázavou, stával na malém, ale bystrém potůčku velký mlýn, opředený několika pověstmi. Nejznámější zachytil ve sbírce U vyhaslých milířů Vladimír Šacha.

Ve mlýně bývalo přes den živo, v noci se však lidé tomuto místu vyhýbali. Sám mlynář si stěžoval, že ve mlýně straší. Přesto mlynář prosperoval, lidé rádi mleli ve mlýně, o němž se tvrdilo, že v něm v noci straší. Mlynářka všude roznášela, že v noci běhá po dvoře červené světýlko, že je to jistě skřítek. Také sousedé z Vatína i Jam několikrát zahlédli v houští směrem ke mlýnu v noci světýlka, nikdo se však ke mlýnu neodvážil. Pouze mlynář se synem vysedávali dlouho do noci ve Vatíně v hospodě a beze strachu se pozdě v noci vydávali k domovu.

Na samotě v Bartačkách, ve Vatíně i v Jamách se v téže době ztrácelo obilí, uzené maso, ale i nové boty, šaty a peřiny, zkrátka vše, co se dalo odnést. Rychtáři z Vatína se dokonce ztratily zlaté šperky ze skříňky, jejíž klíček nosila žena na krku. Ta spala u okna, v noci se jí zdálo, že ji někdo lechtá na krku, ale ihned usnula. Ráno zjistila, že má na krku řetízek bez klíčku a že její drahé šperky zmizely. Za lupiče byl považován skřítek ze mlýna.

To vyprovokovalo rychtáře k akci. Svolal radní, zavolali obecního policajta a v noci se vypravili ke mlýnu. Opatrně se plížili lesem od Bartaček, aby nevzbudili ve Vatíně podezření. Na mlýnském dvoře skutečně uviděli běhat červené světýlko, nebyl to však skřítek, ale mlynářka s dcerou. Vpadli dovnitř, hledali mlynáře se synem, kteří již před jejich výpravou odešli z vatínské hospody, ale místo nich objevili ve dřevníku tajnou komoru, plnou ukradených věcí. Marně se mlynářka vymlouvala, že je tam nanosil skřítek. Když se k ránu oba "skřítkové" - mlynář se synem vraceli s plnými pytli zboží do mlýna, předal je rychtář spravedlnosti. Oba byli odsouzeni.

Matka s dcerou mlýn neudržely, protože v něm nikdo nemlel. Odstěhovaly se proto do města, budovy mlýna chátraly, až z nich zbylo jen několik zdí, zarůstajících travou a mechem.

Jak zanikly doly u Jam

U Jam kdysi bývaly stříbrné šachty.Však se dodnes na jednom místě říká Stříbrné horky, právě tam se kutalo.Vrchnost se horlivě starala o to, aby z dolů vyzískala co nejvíce. Povolala sem cizí horníky a posílala do šachet i své poddané a ti pro ni dělali.Víte,jak ty doly zanikly? Dejte si o nich vyprávět.

V Jamách žil mladý muž a toho poslala vrchnost robotovat na šachtu.Po pravdě řečeno, přišel nové práci na chuť. Ne proto, že by se nadřel méně než na poli nebo v lese. Byla to robota stejně tuhá, ale vydělal si o mnoho víc, než kdyby dřel od slunka do slunka jako nádeník na panském.

Zato jeho žena! Ta si v duchu představovala všecko, co muž pod zemí zažije a co se mu může stát. Vždyť každou chvíli vynesli z šachty někoho pochroumaného a zmrzačeného. Nebo co se všechno povídalo o podzemním skřítku permoníkovi! Marně ji chlácholil, měla strach.

Jednoho dne horník narazil na tlustou žílu stříbra. Radost pohledět,ale horší bylo, že se tu skála bořila a vypadalo to, že se každou chvíli zřítí. „Pantáto“, řekl havíř, „dejte mě jinam“. Nic nebylo havířovi platné prosit, že má strach. Musel jít kopat. Zabral se do díla, a jak kopal, ulomila se mu u krompáče špice. Zdálo se mu že je to výstraha, a oddychl si, když šichta skončila.

Příští den mu pantáta vyhuboval, že měl zbytečný strach a poslal ho znovu kopat. Jak lámal skálu, najednou mu zarachotilo nad hlavou! Balvan velký jako stůl mu spadl zrovna vedle nohou, jen taktak odskočil. Přišel domů, s nikým nemluvil a ani jíst mu nechutnalo.

I přes pláč manželky šel ráno do práce a znovu prosil pantátu, ať ho do šachty neposílá, že má děti a kdo je bude živit, když zůstane pod zemí. Pantáta odpověděl, že šachta živí jeho, ženu i děti.On už nic neřekl a odešel. Vzal kladivo, dláta a krompáč a opatrně kopal. Ale pohroma přišla zcela bez výstrahy. Najednou se pohnuly balvany zrovna pod ním, zaslechl ještě temný zvuk, jako by vedle něho udeřil hrom - a bylo po všem.

Ženě donesli už jenom zprávu, co se stalo, a hromádku mincí.Řekli jí, že její muž měl třiatřicet roků, tak že dávají za každý rok jeden stříbrný groš. Žena se rozplakala a poslala stříbrné mince zpět pánovi se vzkazem ať jí vrátí muže! A ať jsou proklety všechny jeho doly a všecko stříbro v nich!

Bosá a prostovlasá běžela na šachtu. Strhl se hrozný vítr a bylo slyšet, jak to v povětří hvízdá a píská jako pekelná muzika. Jak přišla ke Stříbrné horce hrozně se podivila. Šachta zmizela, jen prach a dým se vznášel nad celým místem, kde stávala.

V kraji se říkalo, že ji vdova svou kletbou začarovala. Dolování u Jam zaniklo, havíři odešli jinam, nebo se vrátili ke svým polím. Ale jednoho dne se prý začne na Stříbrné horce zase kopat. To prokletí prý platí na tolik roků, kolik má

kocour na těle chlupů. Až ta doba uplyne, vyvstanou zdejší doly.

Ale to se ještě načekáme!

Jak se žilo a jaké poměry byly v Jámách v 19.a 20.století?

Ačkoliv nabyl rolník ke své volnosti od roboty mnoho jiných neocenitelných svobod, když se stal neomezeným pánem ve svém hospodářství, přece blahodárné účinky toho dostavovaly se velmi pomalu a to jen u některých.Vždyť mnohým rolníkům právě svoboda přinesla záhubu a zkázu. Až do konce devatenáctého století bylo dost selského lidu, který neměl větší snahu ani pokrok.

Tak tomu bylo i v Jámách. Dokud trvala robota, neměl rolník kdy, aby přemýšlel nad zvelebením svého hospodářství a myslet na sebevzdělání. A i když robota ustala, nebylo v Jámách až do 70-tých let 19.století možno pozorovat pokrok v žádném směru a tehdejší obyvatelstvo bylo hodně pod nynější úrovní dnešního vzdělání.

Pokud se školství týče, vyučoval jen jeden učitel v Jámách v jedné učebně nynější, tehdy jen přízemní školní budově. V čase potřeby vypomáhal při vyučování též jamský obchodník Jan Kubík, který se v mládí k učitelování připravoval a František Kabrda z čísla 30. Dětí ve školním věku 6 až 12 let bylo sice mnoho, ale návštěva školy byla hojná jen v zimních měsících. V létě byla účast velmi malá, protože odrostlejší děti pomáhaly v hospodářství.

Bylo-li následkem toho školní vzdělání dětí nedostatečné,bylo v tom ohledu ještě hůře u lidí starších, kteří do školy vůbec nechodili. Stávalo se proto, že i členové obecního zastupitelstva se neuměli podepsat. Nebylo zde ani knihovny ani nikdo neodbíral žádný časopis. Od nepaměti se nikdo z Jam nevzdělával v nějakém vyšším školní ústavě a také nikdo z Jam předtím nestudoval, až teprve v letech 60-tých a 70-tých devatenáctého století dva synové z rychty, kteří se později stali notáři. Starší v Novém Městě a mladší v Kunštátě.

Děti ze selských statků, po vychození obecné školy, zůstávaly doma vypomáhajíce svým rodičům až do svého osamostatnění. Odrostlé děti domkařů a podruhů pokud nenastoupily do služby u větších hospodářů, odcházely ponejvíce do Vídně, hoši na učení řemesel a děvčata do služby. V červnu a červenci odcházelo mnoho mužů a žen na žně do Rakous, nebo alespoň na jižní Moravu.

Spolky nebyly žádné, divadlo se nehrálo. V hospodské místnosti bývaly jen prosté taneční zábavy, zvané muziky, při domácí hudbě, k níž bylo nutné písemné povolení okresního úřadu ve Žďáře. Začátek muziky byl oznamován zahráním tanečního kousku před hospodou. Tancovaly se jen tance kolové. Vstupné se neplatilo žádné a chasníci platili vždy hudebníkům přímo za zahrání jednoho kousku. Takové muziky se odbývaly několikrát v roce, zejména po tři dny o posledním masopustě, o ostatcích, o posvícení a o pouti martinské. Nekončívaly vždy vesele. Často vyzněly při velké rozjařenosti chasy i ve rvačky, zvláště když se dostavili i chasníci z okolních osad.

V té době se všeobecně svítilo lněným olejem ve skleněné lampičce, zasazené do plechového nebo dřevěného podstavce, svíčkou se svítilo jen vyjímečně. Velmi často se svítilo loučemi, třískami. Oheň se již tehdy rozdělával sirkami, v chudších

rodinách však dosud starším způsobem. Zejména kuřáci rozdělávali oheň křesadlem.

Tehdejší oblek vesnického lidu byl poněkud odlišný. V Jamách muži nosívali koženice, kalhoty z kůže kozlí nebo telecí, většinou černé, zřídka žluté, sahající hodně pod kolena, kde se svazovali řemínkem. Oblečení o svátcích a nedělích doplňovaly vysoké vyleštěné holínky a vesty, které se zapínaly až ke krku dvěma řadami knoflíků. Kolem krku se uvazoval na uzel šátek, přes který byl přehnutý límec od košile. Kabáty se nosily dvojího druhu. Sváteční byl šosatý, buď tmavomodrý, zelený nebo hnědý. Jinak se nosíval i v neděli na požehnání kabát krátký zvaný **špenzl**.

Všichni chodili úplně vyholeni, nosit vous bylo panské. Košile se šily doma, bývali hrubé, koudelné s pačesnými rukávy a krátkým límečkem u ruky.

Zámožnější selky nosívaly o výročních svátcích sukně hedvábné, na hlavě malý šátek dozadu uvázaný a přes něj velký šátek, zvaný plína. I svobodné ženy v neděli dopoledne nosily na hlavě velké plíny a odpoledne malé dozadu uvázané sazké nebo tibetové šátky. Ve všední dny ženy nosívaly plátěné nebo kanafasové sukně a k muzikám lehké kartounové šaty nebo kacabajky s vystřiženým živůtkem. Na nohou nosily pantofle.

Tehdejší obyvatelé se nemohli dopracovat větší zámožnosti z mnoha důvodů. Hlavně to byl zaostalý způsob hospodaření, při němž hospodář často nesklízel více než v domácnosti spotřeboval. Takže dociloval peněžitého příjmu pouze za prodej lnu a nějakého kusu dobytka. Nebylo tehdy nikoho, kdo by vládl větší hotovostí. Proto tehdy nebyly záložny a spořitelny na blízku. Zápůjčky poskytovaly sirotčí pokladny.

Všichni jamští obyvatelé byli sice národnosti české, avšak národního uvědomění napořád postrádali.

Jámy co do počtu obyvatel a domů mnoho nevzrostly. Ve starších domech bylo provedeno mnoho oprav a zřízeno pohodlnější bydlení. Téměř všude byla rozšířena hospodářská stavení. Domy byly pokryty tvrdou krytinou místo dřívějších doškových nebo šindelových střech.

Úpravou domů, silnicí vedenou středem obce, založením zahrad a vysázením stromů na návsi a kolem kostela, zavezením různých jam, získala vesnice oproti dřívějšku lepší vzhled. Také život obyvatel Jam se od té doby podstatně změnil. I sem pronikl moderní pokrok a dává obci jiný ráz.

Nastala povinná návštěva školy, začaly se číst různé odborné časopisy, byla zřízena obecní knihovna, osvětový a divadelní spolek. Blízká dráha zprostředkovává užší styk se světem. Zvýšila se inteligence obyvatelstva. Používá se různých strojů, odpadly nejtěžší fyzické práce, všude nastal zlepšený způsob hospodaření.

Současně vnikají do obce různé městské zvyky a s nimi i zlozvyky. Při tom se uplatňují vlivy politického stranictví, které mají za následek vzájemné osočování a roztříštěnost, která zabíhá tak daleko, že i místní dva hostince se rozdělují podle dvou politických stran. Příslušníci jedné strany navštěvují svůj hostinec, aby se nemuseli stýkat se svými „nepřáteli“, jimiž jsou stoupenci druhé strany. Každá strana pořádá schůze a zábavy zvláště pro své příslušníky. A tak jsou i politickým

stranictvím otráveny. Není více té vzájemné důvěry a upřímnosti, bývalého družného života.

A tak je možné celkem říci, že bylo dříve i při vší té zmíněné zaostalosti u lidu více vnitřního klidu a spokojenosti, více utěšenějšího pospolitého života.

Do třetího tisíciletí

Do třetího tisíciletí, na jehož počátku vzpomene obec 750. výročí nejstarší písemné zprávy, vstupují Jámy za zcela změněných podmínek. Dne 4. listopadu 1991 vzala rada města Žďáru na vědomí žádost obce Jámy o osamostatnění, k l. lednu 1992 byla Obec Jámy oficielně zaprotokolována a 29. února 1992 se v Jamách uskutečnily první volby do zastupitelstva obnovené samostatné obce. Kandidátku předložily KDU - ČSL, bývalá strana lidová, obnovená v Jamách již koncem roku 1989, KSČ a nezávislí kandidáti, z jejichž řad byl zvolen starosta Jiří Šikl. V dalších volbách se členové obecního zastupitelstva téměř nezměnili. Do třetího tisíciletí tak vchází Jámy s jedenáctičlenným zastupitelstvem, v němž je pět zástupců strany lidové, pět nezávislých a jeden kandidující za KSČM. Starostou zůstává Jiří Šikl, zástupcem starosty Josef Mach, členy zastupitelstva Jan Mužátko, Josef Chroust, Václav Lacina, Josef Ondráček, Pavel Novotný, Josef Sochor, Josef Nedvěd, Josef Štefáček a František Bratránek.

V roce 1990 byla také založena nová obecní kronika. Do roku 1995 ji vedl Cyril Holemář, který tak navázal na kroniku občanského výboru , od roku 1996 byla kronikářkou obce pí.Olga Sýkorová a od roku 2001 se zápisům věnuje ing. Pavel Mazánek.

Obecní majetek, spravovaný dosud městem Žďárem, se po osamostatnění postupně vracel do majetku obce. Vyžádalo si to však řadu administrativních úkonů a jednání. V březnu 1992 převzala obec do své správy kulturní dům. Prodejna smíšeným zbožím a hospoda zůstala majetkem Jednoty Velké Meziříčí, ale byla pronajata , později prodána p. Bartoňovi. Původní hostinec byl přeměněn na kavárnu, která však v roce 1998 zanikla. V jejích prostorách začala firma PIKAO, spol. s.r.o., zřízená 25. února 1998, vyrábět těstoviny. Hospodu zřídil majitel obchodu p. Bartoň v sousedních prostorách bývalé prodejny.

Rybník Obecník a Kalcovník pronajala obec Rybářskému spolku Jámy, který se v obci ustavil.

Největší akcí devadesátých let byla plynofikace obce, dokončená v roce 1999.

Další velkou investiční akcí v roce 2001 byla příprava nových stavebních parcel a následné vybudování kanalizace a ing. sítí v horní části obce.

Podstatná část zemědělské půdy v katastru obce zůstala i po roce 1990 ve správě Zemědělského družstva Nové Město na Moravě, středisko Jámy.

Ekonomická situace družstva se však po roce 1990 výrazně zhoršila. Nápravy křivd, které minulý režim způsobil občanům, přesto ovlivnily i život v obci Jámy. Již v roce 1991 prodal vedoucí prodejny Jednoty Jaroslav Marek svůj dům i novostavbu rodinného domku a odstěhoval se do Jimramova, kde převzal hotel, konfiskovaný jeho otci. V roce 1992 vracely Státní lesy postupně jednotlivým občanům lesní pozemky, které v padesátých letech obhospodařovalo JZD, pak je převzal stát. Také obec dostala zpět svoje lesy a začala na nich hospodařit. Kronikář k tomu poznamenal, že lesy jsou z velké většiny v takovém stavu, že desítky let přinesou pouze práci a žádný užitek. V roce 1993 byly vráceny původním majitelům v padesátých letech konfiskované domy. Václav Mička dostal zpět zpustlý a prázdný dům č. 12, v němž však byla zemědělským družstvem postavená mateřská škola. Obec za její pronájem musela platit, v roce 1994 ji pak odkoupila a stavebně oddělila od původní usedlosti. Také dědicům Josefa Starého byla vrácena stará jamská rychta č. 13. Bývalé hospodářské stavení č. 1, řadu let neobydlené, získal Josef Havlíček z Vatína, aby je obratem prodal firmě Tecl, chemická prádelna a čistírna Žďár nad Sázavou. Ten započal stavení opravovat a zřídil jako další činnost sušárnu řeziva.

Přehled starostů a předsedů MNV v Jámách

Doba působení	Starostové
?	František Svatoň
?	Josef Nedvěd
?	Jan Starý
?	František Nevrkla
?	Jan Dvořák
?	František Mička
1884 - 1890	Jan Mužátko
1890 - 1896	Jan Kostelenec
1908 - 1911	František Holemář
1911 - 1914	Jan Kostelenec
1914 - 1919	František Holemář
1919 - 1923	Jan Havlíček
1923 - 1927	Jan Havlíček
1927 - 1931	Josef Juda
1931 - 1936	Josef Juda
1936 - 1938	Josef Sochor
1938 – 1941	Josef Sochor
1941 - 1945	Josef Šandera

Doba působení	Předsedové MNV
1945 - 1945	František Beneš
1945 - 1948	Václav Šír
1948 - 1950	Alois Novotný
1950 - 1960	František Svatoň
1960 - 1964	Jan Klíma
1964 - 1976	Josef Hron
1976 - 1980	Josef Karmasin
	Předseda občanského výboru
1980 - 1991	Josef Karmasin
1991 - 1992	Milan Suchý
	Starosta
1992 -	Jiří Šikl

Vybrané ukazatele z výsledků sčítání lidu,domů a bytů k 1.3. 2001 v Jámách

Obyvatelstvo celkem	Z toho ženy	Trvale obydlené domy	Trvale obydlené byty
547	270	133	165

Počet obyvatel

Obyvatelstvo celkem	V tom s pobytem		Osoby dočasně přítomné	Osoby s krátkodobým pobytem	Obyvatelstvo	
	trvalým	dlouhodobým			muži	ženy
547	547	-	13	-	277	270

Obyvatelstvo podle věku

Obyvatelstvo celkem	V tom přibližném věku						
	0 - 14	15 - 59			60 +		
		muži	ženy	celkem	muži	ženy	celkem
547	107	169	161	330	48	62	110

Obyvatelstvo podle ekonomické aktivity

Obyvatelstvo celkem	Z toho							
	pracující						Z počtu pracujících s pracovištěm v jiné obci ČR	
	muži		ženy		celkem			
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
547	134	48,4	88	32,6	222	40,6	159	71,6

Obyvatelstvo podle národnosti

Obyvatelstvo celkem	V tom národnost							
	česká	moravská	slezská	slovenská	německá	polská	rómská	ostatní a nezj.
547	508	35	-	4	-	-	-	-

Obyvatelstvo podle náboženského vyznání

Obyvatelstvo celkem	v tom								
	bez vyznání		věřící celkem		v tom				nezjištěno
					Církev římsko-katolická	Českobr. církev evangel.	Církev čsl. husitská	ostatní	
	abs.	%	abs.	%					
547	134	12,8	426	77,9	425	1	-	-	51

Domovní a bytový fond

Domy úhrnem	V tom				Byty celkem	V tom			
	Trvale obydlené		neobydlené			Trvale obydlené		neobydlené	
	celkem	z toho rod. domy	abs.	%		abs.	%	abs.	%
153	133	130	20	13,1	197	165	83,8	32	16,2

Velikost trvale obydlených bytů

Počet trvale obydlených bytů celkem	Plocha v tis. m²		Počet obytných místností s plochou v m²		Průměrný počet		
	Kuchyně	Obytných místností			osob	Obytných místností 8 a více m²	Osob na 1 obytnou místnost nad 8 m²
			4 - 7,9	8 a více	Na 1 trvale bydl.byt		
165	2,5	9,2	31	516	3,3	3,1	1,1

Neobydlené byty podle důvodu neobydlenosti

Neobydlené byty			Z toho důvod neobydlenosti					
celkem	Na 100 trvale obydlen. bytů	Podíl z celk. počtu bytů v %	Obydlen přechodně		Sloužící k rekreaci		Nezpůsobilý k bydlení	
			abs.	%	abs.	%	abs.	%
32	19,4	16,2	2	6,2	4	12,5	7	21,9

Literatura a prameny:

Nejstarší žďárské urbáře 1407, 1462, 1483.
K edici připravili: Metoděj Zemek a Josef Pohanka, Brno 1961.
J. F. Svoboda, Odhad a popis panství žďárského r. 1787. Horácké listy 1929.
J. F. Svoboda, Žďárský okres. Vlastivěda moravská, Brno 1935, s. 221-228.
Zemské desky brněnské, IX, č. 73 a 74, s. 257.
Půhony, sv. III, č. 660, s. 146.
Listinář Selského archivu, sv. III, č. 20, 21 a 99, s. 21-22 a 117-118.
Archiv český, sv. IX, č. 46 a 49, s. 406 a 411.
Tereziánský katastr moravský, Praha 1962, s. 68 a 245.
Richard Neugebauer, Čertův kámen.
Vladimír Šacha, U vyhaslých milířů.
Bohuslav Pernica, Lidová vyprávění
Hasičská kronika okresu Žďár nad Sázavou 1998.

Moravský zemský archiv v Brně:
B 72 - Zemské četnické velitelství, kart. 127
B 252 - Zemský president, správa z příkazu říše, kart. 104
C 17 - Pozemkové knihy, č. 985, 12 118
C 47 - Krajský soud Jihlava, firemní rejstřík
F 214 - Velkostatek Žďár - Vojnův Městec, č. 87, 421, 473, 478, 512, 530
E 8 - Cisterciáci Žďár, sign. L 8
E 68 - Matriky, č. 15653, 15663 a 15668
Katastry: D 1 - Lánský rejstřík č. 264a, D 2 - Rektifikační akta č. 264, D 5 - Urbariální fase č. 75/B, D 6 - Josefinský katastr č. 3470, D 7 - Matrika pozemkového výnosu č. 315/Y, D 8 - Vceňovací operáty, D 9 - Indikační skizzy
Západomoravské elektrárny, a.s. Brno, i.č. 1849.

Státní okresní archiv Žďár nad Sázavou:
Národní škola Jámy
Základní devítiletá škola Jámy
Archiv obce Jámy
Kronika (Protocolum Domesticum) fary Jámy 1784-1946
Kronika jamského rodáka Jana Starého-notáře

Obsah

Jámy se představují 2

Jámy na počátku dějin 7

Za Ditrichštejnů a po obnovení kláštera 13

Za nových žďárských vrchnosti 25

Samostatná obec po roce 1850 29

Léta 1914-1938 očima obecní kroniky 36

Léta okupace 44

Škola 48

Kostel a fara 55

Spořitelní a záloženský spolek 63

Družstevní lihovar 67

Sbor dobrovolných hasičů 71

Jámy po roce 1945 73

Jednotné zemědělské družstvo 79

Myslivci a rybáři 81

Sportovní organizace 83

Nejstarší jamské usedlosti a jejich majitelé 84

Jamské pověsti 94

Jak se v Jámách žilo v 19. a 20. století 97

Do třetího tisíciletí 99

JÁMY 1252 - 2002
Minulost a současnost

Vydala obec Jámy v roce 2001 k 750. výročí nejstarší písemné zprávy
Text: PhDr. Ivan Štarha
Foto: ?
Grafické zpracování obálky : Jaroslav Homolka
Předtisková příprava: Martin Smolík
Tisk: Grafies 3 plus

Obrazová příloha

VODOJEM
SMĚR VESELÍČKO
SMĚR ŽDÁR NAD SÁZAVOU
ČEKÁRNA
HŘBITOV
KD
KOSTEL
ŠKOLA
HŘIŠTĚ
LIHOVAR
SMĚR HLINNÉ
RYBNÍK OBECNÍK
REGULAČNÍ STANICE PLYNU
ČISTÍRNA ODPADNÍCH VOD
LEGENDA:
RODINNÉ DOMY (STAVBY)
SILNICE, CESTY
VODNÍ PLOCHY
ORIENTAČNÍ BODY
ZALESNĚNÁ PLOCHA
STŘEDISKO ZD

Jamny
Jamny
Jamny
Jamny
St. Rochus

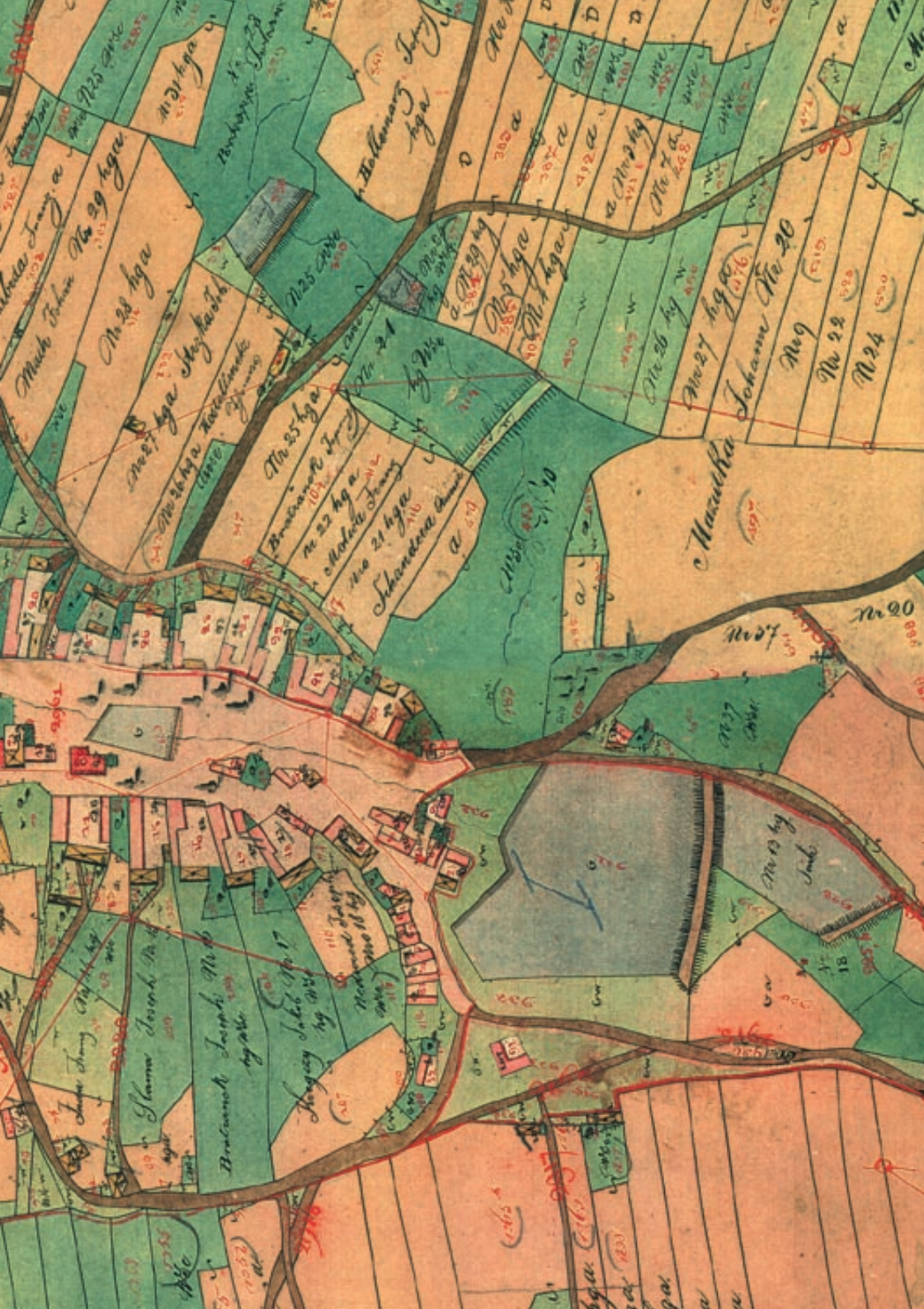

NOVÉ SYMBOLY

Pečeť používaná v roce 1904

Pečeť používaná v roce 1947

znak

prapor

Předávání symbolů obce Jámy
předsedou parlamentu ČR Milošem Zemanem starostovi jiřímu Šikolvi

Závěrečné zasedání zastupitelstva obce - 2000
Zleva: Josef Štefáček, Josef Ondráček, Václav Lacina, Jan Mužátko, Josef Chroust, Jiří Šikl
Josef Mach, František Bratránek, Josef Nedvěd, Pavel Novotný, Josef Sochor

Jámy *- letecky (severní pohled)*

Jámy *- letecky (jižní pohled)*

Jámy *- letecky (střed obce, kostel sv. Martina)*

Památná lípa na kopci „Kříb“

Masopust 1995

Oslava 110 let hasičů

***Janderkův** kříž*

***Starýho** kříž*

***Farářův** kříž*

***Havlíčkův** kříž*

***Pochopův** kříž*

***Dvořákův** kříž*

***Černýho** kříž*

***Martinův** kříž*

*kříž **na hřbitově***

***Kostelencův** kříž*

***Sochorův** kříž*

Pomník - p.Václav Bezděk

Javory u „Pochopovýho kříže“

Jamská rychta *- léto 1941*

Náves

Náves *- na počátku 20. století*

Náves *- zima 1913*

Masopust

Jamská kapela

***Zima** v Jámách*

***Zima** v Jámách*

Od hřbitova

***Kostel** - 1944*

***Před kostelem** - 1947*

Kříž před kostelem *(v pozadí obecní kovárna)*

Kostel a fara *- 1944*

Kostel *- 1947*

Viadukt *u Sazomína*

Stavba dráhy
1943